

**Konstitusjonsdebatt i fransk dagspresse.
En analyse av lederartikler og leserinnlegg i tre franske dagsaviser.**

Masteroppgave i medievitenskap

Eva Synnøve Hagewick Steigen

Institutt for informasjons- og medievitenskap

Universitetet i Bergen Høst 2008

Forord

Jeg har alltid vært innstilt på å skrive masteroppgave, men at temaet for oppgaven min skulle være om EU og Frankrike hadde jeg aldri trodd. Jeg angreer ikke på valget siden jeg både har fått utløp for min frankofili, og min interesse for avisers lederartikler og leserinnlegg.

Arbeidet med oppgaven hadde ikke vært mulig hadde det ikke vært for god og konstruktiv kritikk, tips, oppmuntring og råd fra min veileder Jens E. Kjeldsen. Jeg skylder også en takk til medlemmene i forskningsprosjektet EURUN (nå EURLING) ledet av Viserektor for internasjonale relasjoner, Kjersti Fløttum. Gjennom EURUN vokste min interesse for EU-politikk og politisk språk.

Jeg skylder en stor takk til mine foreldre, Elsa og Andreas, som i alle år har oppmuntret meg til å ta høyere utdanning. De har vært gode støttespillere i denne prosessen med både korrekturlesing og konstruktive tilbakemeldinger. Det samme har min svigerinne Marit, og jeg takker for gode råd i innspurten. En takk til mine eldre brødre, Ketil og Erik, som alltid har passet på lillesøsteren sin. Jeg takker også lesesalsjentene Anne-Lise, Hege og Karoline for god stemning på lesesalen vår!

Helt til slutt; en stor takk til min samboer Kjell Rune som har sørget for å få mat på bordet slik at jeg har kunnet være student.

Eva Synnøve Hagewick Steigen

Bergen, 30. november 2008

Til Mormor

Sammendrag

Målet for denne studien er å vise at en analyse av lederartikler og leserinnlegg fra de franske avisene le Monde, l'Humanité og le Figaro kan bidra til å gi en forståelse av opinionsdanning og opinionsendring som politisk prosess. Det er debatten i forkant av folkeavstemningen om EU-konstitusjonen som blir undersøkt, og analysen avdekker hvorvidt debatten fokuserer på konstitusjonens politiske innhold eller om det er andre omkringliggende tema som blir diskutert. Analysen forutsetter en forståelse av at den offentlige debatten kommer til uttrykk gjennom disse sjangerne, samtidig som det blir tatt forbehold om at debatten også vil finne sted i andre medier.

Analysemetoden for studien er klyngeanalysen utarbeidet av Kenneth Burke. Analysen tar utgangspunkt i fire eksisterende hypoteser om hvorfor den franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen. Gjennom klyngeanalysen blir det mulig å avgjøre hvorvidt disse hypotesene er beskrivende for innholdet i det empiriske materialet. Dersom hypotesene viser seg å ikke være dekkende vil nye hypoteser bli lagt til.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	i
Sammendrag.....	ii

Kapittel 1: Innledning

1.1 Emne og problemstilling.....	1
1.2 Tidligere EU-forskning.....	5
1.3 Disposisjon	8

Kapittel 2: EU og EU-konstitusjonen

2.1 Innledning.....	9
2.2 Utvikling og traktater for integrering av EU.....	9
2.3 Konstitusjonen for EU.....	10
2.3.1 Konventet	11
2.3.2 Forkastet ved folkeavstemninger.....	12
2.4 Frankrike i EU.....	13

Kapittel 3: Teoretisk tilnærming

3.1 Innledning.....	16
3.2 Den retoriske situasjon.....	17
3.3 Lederartikler og leserinnlegg	19
3.4 Deliberativ offentlighet.....	20

Kapittel 4: Empirisk materiale og metode

4.1 Innledning.....	23
4.2 Franske dagsaviser	23
4.2.1 Empiri.....	25
4.3 Tekstanalyse.....	28
4.4 Den kritisk retoriske analysen	29
4.4.1 Klyngeanalyse	30
4.4.2 Nøkkelord.....	33
4.4.3 Klyngedannelser	34
4.5 Kritikk av klyngeanalysen.....	35

Kapittel 5: Analyse og diskusjon av empirisk materiale

5.1 Innledning	37
5.2 Retor 1: Lederartikler le Monde	38
5.2.1 Le référendum	39
5.3. Retor 2: Leserinnlegg le Monde	41
5.3.1 La Turquie	43
5.3.2 L'Europe	45
5.4 EU-syn i le Monde	48
5.5 Retor 3: Lederartikler l'Humanité	50
5.5.1 La Constitution	51
5.5.2 La Turquie	52
5.5.3 Le référendum	54
5.6 Retor 4: Leserinnlegg l'Humanité	56
5.6.1 Le non	57
5.7 EU-syn i l'Humanité	59
5.8 Retor 5: Lederartikler le Figaro	61
5.8.1 L'Europe	62
5.8.2 Le référendum	64
5.9 Retor 6: Leserinnlegg le Figaro	67
5.9.1 L'Europe	68
5.9.2 La Turquie	71
5.10 EU-syn i Le Figaro	74

Kapittel 6: Avsluttende bemerkninger

6.1 Innledning	76
6.2 Oppsummering	77
6.3 Konklusjon	81
6.4 Litteraturliste	84
6.4.1 Internettreferanser.....	88
6.5 Appendix	90
Le Monde	90
L'Humanité	91
Le Figaro.....	93

Kapittel 1: Innledning

1.1 Emne og problemstilling

Folkeavstemningen i Frankrike 29. mai 2005 ga en klar seier for motstanderne av EU-konstitusjonen¹. Det endelige resultatet ble et 54,7% flertall for nei-siden med en valgdeltagelse på 69,3%². Utfallet førte til at prosessen for å vedta en konstitusjon for alle EUs medlemsland ble skrinlagt, og folkeavstemninger ble avlyst i medlemsland som hadde planlagt dette.

Målet for min studie er å vise at en analyse av lederartikler og leserinnlegg fra tre franske aviser kan bidra til å gi en forståelse av opinionsdanning og opinionsendring som politisk prosess. Avisene som utgjør det empiriske materialet er *le Monde*, *l'Humanité* og *le Figaro*. Disse har blitt valgt ut på bakgrunn av at de representerer tre politiske ståsteder i Frankrike; *le Monde* representerer høyresiden, *l'Humanité* er kommunistisk og *le Figaro* plasserer seg selv nøytralt, men heller mot venstre. Det blir satt søkelys på debatten i franske medier i forkant av folkeavstemningen om EU-konstitusjonen i mai 2005. Spørsmålene som blir undersøkt er:

- Hvordan kan skribentenes ordvalg bidra til å si noe om deres syn på EU og EU-konstitusjonen?
- Hvilke tema blir tatt opp til debatt i avisenes lederartikler og leserinnlegg?
- Foregår det en endring i debatten innenfor tidsperioden fra november 2004 til mars 2005?

¹ Betegnelsen *konstitusjon*, og ikke *grunnlov*, blir benyttet i studien med bakgrunn i at denne termen var hyppig brukt både i norske og franske medier. En konstitusjon er et mer omfattende dokument enn en grunnlov, og mens alle land har konstitusjoner er det ikke alle land som har grunnlover. Begrepene blir ofte sett på som synonyme, men siden dokumentet det her var snakk om skulle gjelde for alle EUs medlemsland er termen *konstitusjon* mest dekkende.

² Valgdeltakelsen var ikke blant den høyeste, men bedre enn forventet med tanke på at det var en folkeavstemning over en EU-sak. Valgdeltakelsen er generelt lav ved EU-saker i medlemslandene.

- Kan eksisterende hypoteser om hvorfor den franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen bli bekreftet eller avkreftet gjennom denne empiriske studien?

Planene for en konstitusjon ble først presentert i midten av år 2003, og opinionsmålinger fra oktober 2003 viste et flertall på 67 % for ja-siden i Frankrike³. I løpet av de to årene konstitusjonsspørsmålet var under debatt i Frankrike skjedde det en dramatisk endring i opinionens tilslutning til EU-konstitusjonen. Denne studien setter søkelyset på noen av de prosessene som kan ha ført til det endelige avstemningsresultatet. Hvordan kunne tilslutningen til konstitusjonen snu fra et flertall på 67 % i oktober 2003 til å forkaste konstitusjonen med et 54,7 % flertall i slutten av mai 2005? Det er nærmest umulig å si noe sikkert om hvorfor den franske befolkning avviste EU-konstitusjonen ved folkeavstemningen, men en antagelse som ligger til grunn for studien er at mediernes presentasjon av konstitusjonsinnholdet kan ha bidratt til en bevisst og kritisk nei-holdning i befolkningen. Media hadde en særegen rolle som formidlere av konstitusjonens innhold; både gjennom fjernsynsdebatter, radiodebatter og gjennom skriftlige debatter i avisene. I tillegg hadde de en kontrollfunksjon ovenfor politiske ledere i landet, og deres uheldige utsagn ble lagt merke til.

Opinionsendringen går tydelig fram av en tabell som inngår i en artikkel skrevet av Henry Milner⁴ som omtaler både retorikk, politisk ståsted og argumentasjon. Han mener velgerne måtte ta stilling til flere spørsmål i forbindelse med avstemningen. Milner skriver at en “nei”-stemme var et uttrykk for håpet om et EU Frankrike ønsket; “as expressed in the title of the Communist Party pamphlet: “le NON: Un vote d'espoir””⁵. Tabellen viser opinionsendringen i Frankrike, og siden endringen er særlig markert fra november 2004 til mars 2005, er det denne perioden jeg undersøker.

³ Se tabell 1, side 3

⁴ Henry Milner (2006). “YES to the Europe I want; NO to this one.” Some Reflections on France's Rejection of the EU Constitution. *PS: Political Science & Politics*, 39, side 257-260

⁵ Milner 2006:258

Table 1
Support for Ratification of the Constitutional Treaty

Date of Poll	Yes (%)	No (%)
October 1–2, 2003	67	33
April 21–22, 2004	69	31
September 1–2, 2004	69	31
September 14–15, 2004	67	33
November 24–25, 2004	63	37
December 2, 2004	69	31
January 5–6, 2005	65	35
February 2–3, 2005	60	40
February 23–24, 2005	62	38
March 16–17, 2005	49	51
March 23, 2005	46	54
March 30–31, 2005	47	53
April 6–7, 2005	46	54
April 12–13, 2005	45	55
April 15, 2005	44	56
April 19–20, 2005	48	52
April 26–27, 2005	49	51
April 30–May 2, 2005	51	49
May 7–9, 2005	51	49
May 14–16, 2005	49	51
May 21–23, 2005	47	53
May 24–26, 2005	45	55
May 26–27, 2005	48	52

Source: CSA

Tabell 1: Den franske opinionens støtte til EU-konstitusjonen⁶

I lys av den dramatiske opinionsendringen i perioden kan det antas at debatten, og den dynamiske effekten fra måten konkurrerende standpunkt kom til uttrykk i pressen, kan ha gitt seg utslag i en endret opinion. Dersom man tar det for gitt at mediene kan påvirke velgerne, er det klart at utslagene ikke vil komme umiddelbart etter et medieoppslag, men i etterkant slik at opinionsutviklingen blir lik den som blir illustrert i tabellen. Holdningsendringen foregår over tid, og debatten som foregår i november vil eksempelvis ikke gi utslag på opinionsmålinger før i løpet av våren 2005. En slik effekt blir kalt *sleeper effect* og blir av forskerne Darlene B. Hannah og Brian Sternthal⁷ sett i sammenheng med *the availability-valence hypothesis* som er basert på prinsipper for meningsdannelse (Anderson og Bower 1980, Tversky og Kahneman 1973)⁸. Bakgrunnen for teorien om *sleeper effect* er en hypotese kalt *the dissociative cue hypothesis* som innebærer at den umiddelbare persuasive påvirkningen av et budskap blir forhindret fordi budskapet assosieres med en lite

⁶ Henry Milner 2006:258

⁷ Hannah og Sternthals (1984) "Detecting and explaining the Sleeper Effect", i *The journal of consumer research*, vol 11, september 1984

⁸ Hannah og Sternthals 1984:633

troverdig kilde⁹. Budskapet kan, etter hvert som tiden går, få større påvirkning fordi mottakeren husker budskapet, men nødvendigvis ikke husker hvor han eller hun hørte det først. Kombinasjonen av *sleeper effect* og *the dissociative cue* hypotesen kan føre til holdningsendring når informasjon man husker blir forsterket eller erstattet med informasjon som er mer eller mindre fordelaktig¹⁰.

En mulig holdningsendring er avhengig av hvordan mottakerne behandler og mottar budskapet. Dette kan bety at dersom en fransk avisleser av *le Monde* leser at det er viktig å stemme ”nei” til EU-konstitusjonen for å stå opp mot islamsk innflytelse, vil mottakeren over tid ikke huske at det var *le Monde* som kom med dette standpunktet, men oppfatningen vil bli forsterket og kvalifisert dersom leseren hører det samme argumentet ved senere anledninger. Leseren kan ha vært positiv til EU-konstitusjonen, men ettersom han eller hun igjen og igjen mottar budskapet om at EU-konstitusjonen kan føre til flere muslimer i Frankrike er det mulig holdningen vil bli endret. En slik forsinket respons i opinionen kan forekomme fordi opinionen blir dannet, og justert, innenfor en diskuterende offentlighet. Opinionsendringen vil ikke foregå som en direkte stimulus-respons, men den foregår over lengre tid parallelt med at nye argumenter som støtter den samme oppfatningen kommer til.

Det metodiske utgangspunktet for studien er klyngeanalysen etter Kenneth Burke¹¹. Det blir gjennomført både kvantitativ og kvalitativ analyse av tekstene for å avdekke nøkkelord og klyngene omkring dem. En oversikt over når de ulike nøkkelordene blir hyppigst brukt gjør det mulig å styrke eller svekke antagelsen om at det foregår en endring i debatten i avisenes lederartikler og leserinnlegg.

Klyngeanalysen har ikke tidligere blitt brukt for å studere EU-tema, men det har blitt gjennomført ulike studier som tar utgangspunkt i retorikken til politiske parti¹² eller sosiale bevegelser. En som har gjennomført en studie av sosiale bevegelsers retorikk er C. Melissa Hopson-Sparks¹³. Hun gjorde en klyngeanalyse av et det hun omtaler

⁹ Hannah og Sternthals 1984:632

¹⁰ Hannah og Sternthals 1984:633

¹¹ Mer om denne metoden i kapittel 3; *Teoretisk tilnærming*

¹² Se for eksempel Ane Elisabeth Børhaug (2007) *Ny retorikk i DNA : fra Gro til Jagland til Jens*, Forlag 1, Oslo

¹³ C. Melissa Hopson-Sparks 2003, *Will the real Jesus please stand up? Bridging the divide between the Jesus seminar and its opponents through a Burkeian approach*, Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Department of Communication Studies

som *the Jesus Seminar* som er ”a collaborative team of biblical academics”¹⁴. Hopson-Sparks’ analyse er en studie av fire ulike retorer, og hun henviser til andre forskere som tidligere har studert flere retorer med utgangspunkt i Kenneth Burke sin teori. Den første hun nevner er en studie utført av Jose Martinez¹⁵ som studerte Chicano-bevegelsen i USA. Denne studien la, i følge Hopson-Sparks, grunnlaget for påfølgende studier av andre sosiale bevegelser med et klyngeanalytisk utgangspunkt. En annen studie Hopson-Sparks refererer til er utført av David G. Matthews¹⁶ og tar i betraktning teorier om *den retoriske situasjon*¹⁷. Kombinasjonen av klyngeanalyse og retorisk situasjon er viktig siden jeg i min studie tar hensyn til at tekstene som blir analysert er en del av en større retorisk situasjon¹⁸. Det har også blitt gjennomført klyngeanalyser av et empirisk materiale bestående både av skriftlige og muntlige kilder. En av dem som har gjort dette er Susan Stewart¹⁹, men til tross for denne muligheten til å kombinere skrift og tale vil det ikke bli gjennomført i min studie. Klyngeanalyser har også blitt utført på empiri som bygger på en enkelt retor²⁰. Hopson-Sparks nevner flere slike arbeider, men det er ikke hensiktsmessig å gå nærmere inn på disse siden det i min studie er snakk om flere retorer fordi empirien kommer fra tre aviser, og består av to sjangere i hver avis.

1.2 Tidligere EU-forskning

Det har blitt gjennomført flere undersøkelser og skrevet en rekke artikler omkring EU og EU-konstitusjonen, og særlig i etterkant av folkeavstemningene i medlemslandene²¹. Studiene har enten et historisk utgangspunkt²² eller bygger på en

¹⁴ C. Melissa Hopson-Sparks 2003:1

¹⁵ Jose Martinez (1984) "The Rhetoric of Social Movements: A Burkeian Analysis" (Ph.D. Dissertation, University of Arizona)

¹⁶ David G. Matthews (1993) "Jim Corbett and the Sanctuary Movement: Defining a Social Movement's Rhetorical Situation" (Ph.D. Dissertation, The Pennsylvania State University)

¹⁷ Mer om den retoriske situasjon i avsnitt 3.2

¹⁸ Se avsnitt 3.2

¹⁹ Susan Stewart (1990) "The Rhetoric of Alcoholics Anonymous" (Ph.D. Dissertation, University of Pittsburgh)

²⁰ Se for eksempel Mekuli Gëzim (2007) Avdekning av Milosevics verdenssyn og publikumskonstruksjoner gjennom tre av hans taler, Masteroppgave i informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen

²¹ Se for eksempel Simon Hug og Tobias Schulz (2007) Referendums in the EU's constitution building process eller Craig Calhoun (2006) *Constitutional Patriotism and the Public Sphere: Interests, Identity, and Solidarity in the Integration of Europe*

²² Se for eksempel Marit Eldholms masteroppgave: *Mot en europeisk grunnlov? : en diskursteoretisk analyse av Konventet for EUs fremtid*, 2006

sammenligning av medlemsland og deres forhold til konstitusjonen²³. Det har blitt gjort en rekke analyser av situasjonen i Frankrike som enten fokuserer på forholdet mellom politisk ståsted og konstitusjonen²⁴, eller presenterer ulike hypoteser og forklaringer på hvorfor konstitusjonen ble nedstemt i Frankrike²⁵. Det jeg derimot ikke har funnet er studier som ser etter mulige sammenhenger og dynamikker mellom mediedebatten i fransk dagspresse og resultatet av folkeavstemningen 29. mai 2005.

En studie gjennomført av Regina Veters²⁶ fokuserer på medievinling i artikler i to tyske og to franske aviser i perioden 2001-2005. Hun undersøker i hvor stor grad debatten om EU-konstitusjonen bidro til utviklingen av en Europeisk offentlig sfære og hennes studie vil derfor ikke være sammenfallende med min studie av lederartikler og leserinnlegg. Metoden Veters benytter er en påstandsanalyse (claims analysis)²⁷ og hun tar utgangspunkt i arbeidet til Paul Statham og Emily Gray²⁸ som definerer politiske påstander som en enhet for kommunikativ handling i den offentlige sfæren²⁹. Dette teoretiske utgangspunktet vil skille seg fra klyngeanalysen som her blir gjennomført. Siden det ikke tidligere har blitt gjennomført en studie som analyserer både leserinnlegg og lederartikler i forhold til et EU-spørsmål, mener jeg denne studien bidrar til å utfylle eksisterende EU-forskning.

Det empiriske materialet vil bli forsøkt klassifisert på bakgrunn av fire fremlagte hypoteser som sier noe om mulige årsaker til at folkeavstemningsresultatet i Frankrike ble negativt. Dette vil bidra til å besvare spørsmålene som ble introdusert ovenfor. Sylvain Brouard og Vincent Tiberj³⁰ presenterer fire hypoteser for hvorfor den franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen. Jeg ønsker å bruke disse hypotesene i mitt arbeid for å avgjøre deres relevans for mitt empiriske materiale. De fire hypotesene er:

²³ Se for eksempel Veters, Jentges og Trenz: Exploring EU's social constituency: Patterns of public claims-making in constitutional debates in France and Germany, 2006

²⁴ Se for eksempel Henry Milner: YES to the Europe I want; NO to this one." Some Reflections on France's Rejection of the EU Constitution, Cambridge University Press 2006

²⁵ Sylvain Brouard and Vincent Tiberj (2006). The French Referendum: The Not So Simple Act of Saying Nay. PS: Political Science & Politics, 39, side 261-268

²⁶ Veters (2007) The Constitutional Debate Revisited Patterns of public claims-making in constitutional debates in France and Germany 2001 – 2005, Arena working paper, tilgjengelig fra http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2007/papers/wp07_16.pdf

²⁷ Veters 2007:12

²⁸ Statham, Paul og Emily Gray (2005) 'The European Public Sphere and Debates about Europe in Britain. Internalized and conflict driven?', in Innovation, Volum. 18, No. 1, side. 61-81.

²⁹ Veters 2007:12

³⁰ Sylvain Brouard and Vincent Tiberj (2006)

1. Hypotesen om politisk mistillit (The political distrust hypothesis)

Det franske folkets avvisning av konstitusjonen er egentlig en avvisning av landets politiske elite.

2. Anti-Europa hypotesen (The anti-Europe hypothesis)

Det franske folket avviste konstitusjonen fordi de i utgangspunktet var negativt innstilt til europeisk integrasjon.

3. Hypotesen om EU-kritikk (The EU-criticism hypothesis)

Det franske folkets avvisning av konstitusjonen begrunnes med en policyuoverensstemmelse, og ikke en antieuropeisk holdning.

4. Hypotesen om presidenten og regjeringens popularitet (The executive popularity hypothesis)

Den franske avvisningen av konstitusjonen gir en indikasjon på presidenten og regjeringens popularitet i samfunnet.

Hypotesene har ulikt innhold. Om den første hypotesen skriver forskerne at den innebærer at "the rejection of the ECT [European Constitutional Treaty] is a vote of distrust connected to national issues directly rather than to the European issue it self"³¹. Den andre hypotesen er at franskmennene har blitt mer "lukket" og skeptiske til en europeisk integrasjon. *Europeisk integrasjon* innebærer at europeiske land, da i hovedsak EU-medlemmer, overdrar makt til felles institusjoner³². Den nest siste hypotesen uttrykker at konstitusjonen ble avvist på bakgrunn av en økende europeisering, en EU-skepsis og en voksende europeisk integrasjon³³. Den siste hypotesen begrunner forkastningen av konstitusjonen med stemmegivning mot president Jacques Chirac og hans regjering³⁴.

Utgangspunktet for Brouard og Tiberj sin undersøkelse er en sosiopolitisk profil av velgerne, og resultatene deres bygger på to valgdagsmålinger de selv har utført i

³¹ Brouard og Tiberj 2006:261

³² Sarastuen og Ystad 2005:12

³³ Brouard og Tiberj 2006:262

³⁴ Brouard og Tiberj 2006:262

samarbeid med TNS-Sofrès³⁵. Det blir ikke tatt hensyn til mediedebatten i den aktuelle perioden. Forskerne trekker paralleller til folkeavstemningen for Maastricht-avtalen i 1992 samtidig som de understreker at valgresultatet kan skyldes behovet for et nytt Europa som både kunne beskytte og garantere for den franske sosialhjelpsmodellen³⁶. De registrerer at det er forskjell i stemmegivning på bakgrunn av alder og sosial klasse, og ut i fra sitt statistiske arbeid avviser de hypotesen om politisk mistillit. Dette kan bety at denne hypotesen ikke vil bli støttet empirisk gjennom min studie, men jeg tar likevel utgangspunkt i at det er mulig at alle de fire hypotesen er relevante for mitt empiriske materiale. Hvis ikke, gir det grunnlag for reviderte eller nye hypoteser.

1.3 Disposisjon

Omfanget av oppgaven er totalt seks kapitler. Kapittel to, *EU og EU-konstitusjonen*, handler om bakgrunnen for konstitusjonen og Frankrike som EU-land, mens et teoretisk bakteppe blir skissert i kapittel 3, *Teoretisk tilnærming*. Det som står sentralt er teorien om den retoriske situasjon og Jürgen Habermas' teori om den deliberative offentlighet for kommunikativ handling og kompetanse. Det påfølgende kapittel, *Empirisk materiale og metode*, beskriver kort de tre avisene, samt gir en innføring og kritikk av klyngeanalysen som har blitt utformet av Kenneth Burke. En forklaring av sentrale begreper innenfor klyngeanalysen som nøkkelord, gude- og djevelbegreper og gode- og ondebegreper er hensiktsmessig, i tillegg til en beskrivelse av klyngedannelser omkring nøkkelordene. Det femte kapittelet, *Analyse og diskusjon av empirisk materiale*, presenterer klyngeanalysen av det empiriske materialet. Nøkkelordene blir avdekket på bakgrunn av kravet om deres hyppighet og/eller intensitet. Sjangerne lederartikler og leserinnlegg blir analysert hver for seg, og det blir presentert et samlet syn på EU og EU-konstitusjonen for hver avis. Oppgavens siste kapittel, *Avsluttende bemerkninger*, inneholder en tilbakevending til for studiens mål, og noen tanker for videre forskning. En oppsummering blir gitt på tvers av de tre avisene for å avdekke hvilke tema som er hyppigst diskutert i avisene.

³⁵ Brouard og Tiberj 2006:268

³⁶ Brouard og Tiberj 2006:267

Kapittel 2: EU og EU-konstitusjonen

2.1 Innledning

Kontinentet Europa har blitt sett på som en samling av en rekke land med ulike og motstridende interesser. Erfaringene fra annen verdenskrig presset fram en ny politikk basert på fredsskapende samarbeid og avhengighetspolitikk. Det ble derfor nødvendig med en etablering av politiske strukturer for å få bukt med den blodige krigshistorien, og for å ta kontroll over det postfascistiske Tysklands potensielle makt³⁷. Unionen teller i dag 27 medlemsland. Kriteriene for å bli medlem i EU er at landet må være "en europeisk, lovbasert stat som respekterer frihet, demokrati og menneskerettigheter"³⁸. Det har i fleste medlemslandene blitt innført en felles myntenhet, Euro, og unionen har utviklet seg "som et lovbasert samarbeidssystem i Europa"³⁹. Samarbeidet foregår innenfor langt flere områder enn tidligere, men til tross for at unionen utviklet seg og vokste i et hurtig tempo, ble det ikke gjort grunnleggende endringer med unionens styringssystem. Det hadde ikke blitt tilpasset til en firedobling av antall medlemsland.

2.2 Utvikling og traktater for integrering av EU

Det første steget mot et mer integrert og samlet Europa var opprettelsen av Det europeiske kull- og stålfellesskap (EKSF)⁴⁰ gjennom Paris-traktaten som ble signert av Frankrike, Vest-Tyskland, Italia, Nederland, Belgia og Luxembourg i 1951. Gjennom Roma-traktaten som ble signert i 1957 (og trådte i kraft i 1958) ble fellesskapet utvidet med opprettelsen av Euratom (Det Europeiske Atomenergifellesskap) og Det Europeiske økonomiske fellesskap (EØF). Disse tre europeiske fellesskapene ble enige om en traktat for opprettelse av et felles Råd og en

³⁷ Habermas, Jürgen 2001:7

³⁸ Sarastuen og Ystad 2005:12

³⁹ Europaveien sine nettsider, artikkel med navn Lisboa-traktaten tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=848>

⁴⁰ Faktaopplysninger i form av årstall og navn på traktater er hentent fra Europaveien sine nettsider, <http://www.europaveien.no>

felles Kommisjon gjennom Fusjonstraktaten som ble signert i 1965 og trådte i kraft i 1967⁴¹. Schengen-samarbeidet, som innebærer åpne grenser og politisamarbeid, ble signert i 1985 av medlemslandene Luxembourg, Belgia, Frankrike, Tyskland og Nederland. Det ble nedsatt en Konvensjon som ”redegjorde for hvordan Schengen-avtalen skulle anvendes, og selve samarbeidet trådte i kraft 26. mars 1995”⁴². Norge signerte avtalen i 1999, og ble i 2001 offisielt en del av Schengen-området⁴³. Maastrichttraktaten, også kalt Traktaten om den Europeiske Union, ble signert i 1993 og ga den nåværende strukturen til EU. Gjennom denne traktaten ble det offisielle navnet på de tre europeiske fellesskapene EF (De Europeiske Fellesskap), og det ble bestemt at innføringen av Euro skulle gå i gang fra 1.januar 1999; i første omgang som et elektronisk betalingsmiddel.

2.3 Konstitusjonen for EU

Allerede så tidlig som i 1995 ble det publisert en artikkel om en fremtidig europeisk konstitusjon⁴⁴. Artikkelen er skrevet av Jean-Michel Josselin ved Université de Rennes og Alain Marciano ved Université de Corse-Pascal Paoli. De hevder det i den europeiske konteksten må finne sted en debatt om hvilken konstitusjonell løsning som er den beste for fellesskapet⁴⁵. De skiller mellom *statute-law constitutions* og *common law-conventional constitutions* der førstnevnte er mer presis og basert på et skrevet lovverk med forskrifter for anvendelse med utspring i romerretten, mens sistnevnte utvikles gjennom rettsavgjørelser og er derfor mer upresis. De er tilbakeholdne med å anbefale den ene eller andre løsningen, og mener det første steget er å velge en *constitutional setting*, en konstitusjonell ramme, før man kan avgjøre hvilken av de to formene for konstitusjon som vil fungere best. Jürgen Habermas deltar også i debatten omkring en konstitusjon for EU⁴⁶, og han skriver at utfordringen unionen står ovenfor ikke er å finne opp noe nytt, men å ”*conserve the great democratic achievements of*

⁴¹ Europaveien sine nettsider; artikkel med navn Fusjonstraktaten tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?id=717>

⁴² Europaveien sine nettsider; artikkel med navn Schengen tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=803>

⁴³ Europaortalen sine nettsider, artikkel med navn Schengen-samarbeid tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaortalen/europatemaer/europa-justis-og-politi/Schengen-samarbeid.html?id=408885>

⁴⁴ Josselin, Jean-Michel og Alain Marciano (1995) Constitutionalism and common knowledge: Assessment and application to a future European constitution, *Public Choice*, volum 85, nummer 1-2 / oktober, 1995 side 173-188.

⁴⁵ Josselin og Marciano 1995:183

⁴⁶ Habermas, Jürgen (2001) ”Why Europe needs a constitution”, *New Left Review* utgave 11. september – oktober 2001. Tilgjengelig på <http://newleftreview.org/A2343>

the European nation-state, beyond its own limits”⁴⁷. Han mener en EU-konstitusjon vil gjøre det mulig for medlemslandene å handle felles, og ta felles avgjørelser⁴⁸

2.3.1 Konventet

Arbeidet med EU-konstitusjonen, som offisielt het *Traktat om en forfatning for Europa*⁴⁹, gikk i gang i desember 2001 da det ble nedsatt et konvent, European Convention, gjennom Laeken-erklæringen. Konventet bestod av representanter fra parlament, regjeringer og Europeiske institusjoner som sammen diskuterte hvordan det fremtidige Europa skulle bli konstruert⁵⁰. Konventet skulle "være et langvarig og omfattende symposium, hvis målsetning var å bygge bro mellom Europas borgere og de styrende”⁵¹. Dokumentet som ble utarbeidet tok form av en konstitusjon som skulle fungere som et rammeverk for beskyttelse av grunnleggende rettigheter for borgerne, samt fremme transnasjonale borgerskap⁵². En annen hensikt med konstitusjonen var at Europa skulle vise at landområdet har en global agenda med en utenrikspolitisk stemme gjennom en felles utenriksminister⁵³.

Konventet hadde 105 medlemmer inkludert statsledere fra de 25 medlemslandene og de tre daværende kandidatlandene Bulgaria, Romania og Tyrkia. Den tidligere franske presidenten, Valéry Giscard d'Estaing⁵⁴, var konventets formann og der var to nestformenn. Det tok 16 måneder å utforme et fullstendig dokument som kunne presenteres til det italienske formannskapet⁵⁵ i juli 2003. En del av arbeidet til konventet var å kartlegge hvor veien for EU skulle gå videre, og hvilke muligheter unionen hadde. Resultatet av arbeidet ble "et mer helhetlig og lettere forståelig rammeverk for hva EU er og hvordan det skal fungere”⁵⁶.

⁴⁷ Habermas 2001:6

⁴⁸ Habermas 2001:12

⁴⁹ Betegnelsen *EU-konstitusjon* benyttes i denne studien, og ikke det offisielle navnet for dokumentet.

⁵⁰ Bolkestein, Frits 2004:492, *A union of many nations* i *Asia Europe Journal* (2004) 2: 489–496

⁵¹ Sarastuen og Ystad 2005:37

⁵² Veters, Jentges og Trenz 2006:3

⁵³ Sarastuen og Ystad 2005:11

⁵⁴ Fransk president fra 1974-1981

⁵⁵ Eldholm 2006:1

⁵⁶ Europaveien sine nettsider, artikkel med navn Lisboa-traktaten tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=848>

Konstitusjonsteksten ble signert i Roma i 2004 av stats- og regjeringssjefer for de 25 medlemslandene og tre kandidatland⁵⁷. Prosjektets framgang var deretter avhengig av medlemsstatenes evne til å presentere innholdet for sine innbyggere⁵⁸. Dokumentet er ikke en tradisjonell grunnlov som den vi har i Norge, men en mer korrekt betegnelse på dokumentet er *konstitusjonell traktat*⁵⁹. I følge Nice-traktaten, som ble endelig ratifisert i 2002 og la det institusjonelle grunnlaget for en EU-utvidelse øst- og sørover, måtte alle medlemsland godkjenne konstitusjonen før den kunne tre i kraft. Dette skulle etter planen være gjennomført innen oktober 2006 slik at konstitusjonen kunne gjelde fra 1. november samme år⁶⁰.

Konstitusjonen ville gitt en rekke endringer for EU slik den fremstod da ratifikasjonsprosessen kom i gang, og forfatterne Kristian Sarastuen og Anders Ystad trekker blant annet frem at det for første gang ble ”traktatfestet at et land kan melde seg *ut* av unionen, og et charter for grunnleggende menneskerettigheter blir inkludert som en egen del av traktatteksten (...) [for å] garantere for religionsfrihet og ytringsfrihet for Europas borgere”⁶¹.

2.3.2 Forkastet ved folkeavstemninger

Per 16. juni 2005 var det 10 land som hadde godkjent konstitusjonen, syv land hadde planlagt et nasjonalt referendum og ytterligere seks land skulle behandle dokumentet i nasjonale parlament⁶². Grunnet forkastningen av konstitusjonen i Frankrike 29. mai 2005 og Nederland 1. juni 2005 stoppet den videre prosessen opp. At velgerne i både Frankrike og Nederland forkastet konstitusjonen var uventet og har ”pitched Europe forward into a new and rather unexpected chapter in its constitutional story”⁶³. Det skulle gå nesten to år før konstitusjonen igjen kom på dagsorden. Tyskland gjenåpnet debatten da de hadde formannskapet i 2007, men skeptikere i blant annet Frankrike frykter at det gamle innholdet kun blir modifisert innenfor nye rammer.

⁵⁷ Europaveien sine nettsider, artikkel med navn Lisboa-traktaten tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=848>

⁵⁸ Vettors, Jentges og Trenz 2006:7

⁵⁹ Europaveien sine nettsider, artikkel med navn EU-Konventet tilgjengelig på <http://europaveien.no/shownewsintro.asp?bransje=0&cat=139&id=816>

⁶⁰ Europaveien sine nettsider, artikkel med navn Lisboa-traktaten tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=848>

⁶¹ Sarastuen og Ystad 2005:38

⁶² Vett 2005:4 ”EU-grunnloven”, *Nei til EU* sin skriftserie, Nr 2, Juni 2005

⁶³ Duff 2006:1

Franskmennene ser det som meningsløst å holde en ny avstemning dersom traktaten det blir stemt over er *de facto* den samme som ble nedstemt i mai 2005. De ønsker en ny traktat med et nytt innhold.

Arbeidet med en ny traktat tok til i mai 2007, og i oktober 2007 ble Lisboa-traktaten ferdigbehandlet⁶⁴. Denne traktaten måtte, som *forfatningstraktaten*, bli vedtatt av medlemslandene i unionen. I Frankrike valgte parlamentet selv å godkjenne traktaten, mens det i Irland ble avholdt folkeavstemning fordi landet er grunnlovsfestet til å gjøre dette ved suverenitetsspørsmål. Resultatet ved den irske folkeavstemningen ble negativt, og arbeidet med Lisboa-traktaten stoppet derfor opp.

Fra 1.juli 2008 overtok Frankrike formannskapet i Rådet, og dette vil de ha ut år 2008. Denne posisjonen innebærer et ansvar for å sikre at oppgavene til formannskapet blir utført. Formannskapet skal ”være en pådriver for integrasjonsarbeidet og en brobygger mellom de forskjellige landenes interesser”⁶⁵. Det er usikkert om Frankrike kommer til å være en pådriver for arbeidet med nye traktater for en felles konstitusjon for EU, og Nicolas Sarkozy skrev i sin velkomsthilsen på formannskapets nettsider at ”formannskapets program har som målsetning å imøtekomme europeernes hovedbekymringer, og da spesielt med tanke på energi og klimaendringer, immigrasjon, landbruk og matsikkerhet, samt forsvar og sikkerhet”⁶⁶. Dersom det er dette som står øverst på agendaen er det mindre trolig at konstitusjonsdebatten blir tatt opp så lenge Frankrike har formannskapet.

2.4 Frankrike i EU

I forkant av folkeavstemningen besluttet franske statsledere å gjennomføre en fulldistribusjon av konstitusjonen til alle husstander i landet sammen med to stemmesedler; en for å stemme ja og en for å stemme nei. Dette var det ingen andre land som gjorde, og i Frankrike ble det et ledd i en opplysningskampanje blant innbyggerne. Det har i ettertid blitt stilt spørsmål ved hensikten av denne

⁶⁴ Europaveien sine nettsider, artikkel med navn Lisboa-traktaten tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?>

⁶⁵ Sarastuen og Ystad 2005:56

⁶⁶ Norge – Delegasjonen i EU sine nettsider, artikkel med navn Fransk Formannskap tilgjengelig på <http://www.eu-norge.org/Aktuelt/Nyhetsartikler/fransk+formannskap.htm>

fulldistribusjonen, og enkelte kritikere fryktet at distribusjonen av teksten var en sovepute for myndighetene. Hvor mange av landets 64 millioner⁶⁷ innbyggere som faktisk leste dokumentet vites ikke, og hvor mange som forstod konstitusjonsterminologien er usikkert. President Jacques Chirac var positiv til konstitusjonen, og antok muligens at befolkningen ville dele hans oppfatning dersom de leste konstitusjonen og kjente til innholdet. Velgernes egne oppfatninger og synspunkt på teksten som de tilegner seg ved gjennomlesing vil veie tyngre enn Chirac sine oppfatninger, og det er derfor mulig distribusjonen av teksten fungerte mot Chiracs hensikt som var å få et ja-flertall ved folkeavstemningen.

Det politiske Frankrike ønsker både å være, og å bli oppfattet som, en aktiv pådriver for europeisk integrasjon. Franske politikere har blant annet ledet unionens arbeid med utarbeiding av traktater, og det var tidligere president Valery Giscard d'Estaing som ledet konventet for EU-konstitusjonen. Oppbyggingen av EUs administrasjon har mange likheter med det franske republikanske systemet, og det er i stor grad Frankrike og Tyskland som er pådrivere for EUs framgang og utvikling. Jean Quatremer omtaler forholdet mellom Frankrike og Tyskland som "det fransk-tyske lokomotivet"⁶⁸ og trekker frem krigene som har vært mellom de to landene⁶⁹. Forsoningen i etterkant har gitt grobunn for et europeisk fellesskap. Videre skriver Quatremer at verken Frankrike eller Tyskland er villige til å avgi sin suverenitet i EU, og de er skeptiske til en utvidelse østover fordi de ikke ønsker å risikere at deres egen innflytelse blir truet⁷⁰.

Media og offentlige kanaler fikk et viktig ansvar for å presentere det tekstlige innholdet i konstitusjonen, sikre at det nådde ut til, og ble forklart for, befolkningen. Quatremer er oppmerksom på de franske mediernes rolle i den offentlige debatten, og skriver at mediene har en "likegyldighet overfor den europeiske integrasjon, noe som bidrar til at Frankrike har desto mindre mulighet til å øve innflytelse over den offentlige debatt"⁷¹. De franske mediene har få representanter i Brussel, og avisredaksjonene i Paris, som inkluderer le Monde, l'Humanité og le Figaro, mener

⁶⁷ CIA world factbook om Frankrike, tilgjengelig på <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html>

⁶⁸ Quatremer *Franskmennene i Brussel* i Orban (red.) 2002:182

⁶⁹ Quatremer *Franskmennene i Brussel* i Orban (red.) 2002:183

⁷⁰ Quatremer *Franskmennene i Brussel* i Orban (red.) 2002:184

⁷¹ Quatremer *Franskmennene i Brussel* i Orban (red.) 2002:184 - 184

dette er legitimt fordi den franske befolkningen ikke viser en særlig interesse for EU⁷². Franskmenn har til tross for dette ”sett på utviklingen av et aktivt europeisk samarbeid som en garanti for en fortsatt stabil og fredelig utvikling i Europa”⁷³. EU-medlemmene må samarbeide for å kunne stå i mot andre stormakter som USA og Russland. Samtidig har franske politikere og velgere ”ofte motvillig gått med på å liberalisere økonomien i form av privatisering av statlig virksomhet og å bygge ned ulike offentlige virkemidler i den økonomiske politikken”⁷⁴. Daniel Vernet forsøker å gi en forklaring på hvorfor Frankrike i enkelte tilfeller har stilt seg negativ til en integrasjon av nye medlemsland i EU. Han begrunner dette med at landet ville unngå å ødelegge det som hadde blitt bygget opp siden 1957 ved å ta inn nye medlemsland med forstyrrende særinteresser⁷⁵.

⁷² Quatremer *Franskmennene i Brussel* i Orban (red.) 2002:193

⁷³ Europaveien sine nettsider, artikkel med navnet Frankrike tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?bransje=0&cat=135&id=574&sup=464>

⁷⁴ Europaveien sine nettsider, artikkel med navnet Frankrike tilgjengelig på <http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?bransje=0&cat=135&id=574&sup=464>

⁷⁵ Vernet *Frankrike mellom en utvidelse og en fordypning av EU* i Orban (red.) 2002:199

Kapittel 3: Teoretisk tilnærming

3.1 Innledning

En forutsetning for gjennomføringen av min studie er oppfatningen av at det i et demokrati finner sted en offentlig debatt som kan bli uttrykt i avisenes lederartikler og leserinnlegg. Det teoretiske utgangspunktet for denne analysen faller derfor innenfor den deliberative demokratiske teorien⁷⁶; altså oppfatningen av at demokratisk politikk innebærer offentlig deliberasjon med fokus på det beste for fellesskapet⁷⁷. Dette utgangspunktet har også Karin Wahl-Jorgensen⁷⁸ når hun undersøker hvordan leserinnlegg blir oppfattet og behandlet av avisredaksjoner.

Dagens forhold mellom mediene og mottakerne er en forhandlingssituasjon. Denne situasjonen, der mottakerne selv velger om de vil være oppmerksomme på et budskap eller ikke, har konsekvenser for mediens påvirkningskraft. Dersom mottakeren allerede har et synspunkt i en bestemt sak vil hun eller han være mer mottakelig for informasjon som forsterker hennes eller hans synspunkt. En av dem som har arbeidet med dette er Stuart Hall⁷⁹ som fastholder at å lese en tekst ikke bare innebærer en evne til å identifisere og avkode et bestemt antall tegn, men også å kunne kombinere dem i kreative relasjoner med andre tegn⁸⁰. Han skiller mellom tre lesemåter av tekster; *preferred, negotiated og oppositional*⁸¹. En foretrukket lesemåte innebærer at mottakeren tolker teksten slik senderen har tenkt, en opposisjonell lesemåte innebærer at leseren tolker teksten motsatt av slik senderen har tenkt, mens leseren i en forhandlingssituasjon godtar noe og forkaster noe annet i teksten⁸².

⁷⁶ Utarbeidet av Jürgen Habermas i *Borgerlig Offentlighet – dens fremvekst og forfall*, norsk oversettelse 2005

⁷⁷ Wahl-Jorgensen 2007:5; gjengitt etter Cohen 1997:69

⁷⁸ Wahl-Jorgensen (2007) *Journalists and the public. Newsroom culture, letters to the editor, and democracy*, Hampton press, New Jersey

⁷⁹ Hall 1980 kapittel 10 "Encoding/Decoding" i Hall et.al (red.) i *Culture, Media, Language*

⁸⁰ Hall 1980:135

⁸¹ Hall 1980:134-138

⁸² Etter Schwebs og Østbye 2001:210

3.2 Den retoriske situasjon

Analysemetoden som blir brukt i denne studien er klyngeanalyse. Kenneth Burke som står bak denne metoden mente man kan forstå tekstlig materiale som *strategier* for å takle ulike situasjoner flere opplever. Dersom disse situasjonene er typiske og gjentakende utvikler mennesket både navn og metoder for å løse dem⁸³, og situasjonene kan utvikle seg til å bli sjangere. Den retoriske situasjonen er noe *flere opplever*, og tekstene som blir skrevet i avisene uttrykker folkets oppfatninger. Gjennom lederartiklene og leserinnleggene er det mulig å uttrykke holdninger til EU-konstitusjonen, til EU generelt eller til Frankrikes president og andre politiske ledere. Kjennetegnet på en retorisk situasjon er at man befinner seg i en kontekst som krever at noen reagerer i form av tekst eller tale. Begrepet kommer fra Lloyd F. Bitzer⁸⁴ og hans definisjon på en retorisk situasjon er at den er en ”sammensatt enhed af personer, hændelser, genstande og relationer som udgør et faktisk eller potentielt påtrængende problem (*exigence*)⁸⁵”. To andre sentrale faktorer er *publikummet* ”som består utelukkende av de personene som kan påvirkes av avsenderens retorikk og som kan bidra til forandringen”⁸⁶ og *retoriske vilkår* som er mulighetene og begrensningene en taler må forholde seg til⁸⁷.

Det påtrengende problemet i forkant av folkeavstemningen i Frankrike er hva man skal stemme ved folkeavstemningen. Dette problemet kan best bli løst ved at velgerne gjør seg opp sin private mening, og er publikum til den offentlige debatten som foregår. Situasjonen innbyr til debatt, ytring og diskusjon og som publikum skal velgerne ”være i stand til at fungere som formidlere af den forandring som diskursen søger at skabe”⁸⁸. Forandringen i den franske retoriske situasjonen går ut på om landet godtar EU-konstitusjonen eller ikke, og gjennom diskusjoner i aviser og blant venner vil diskursen bli endret. I den retoriske situasjonen er det én taler som tar ordet og reagerer. Utgangspunktet i min studie er noe annerledes fordi analysen blir utført på to tekstlige sjangere, og disse tekstene er fra tre ulike aviser. Det betyr at det er snakk om seks mulige ”talere” med et tilhørende publikum. Disse talerne kan bli

⁸³ Burke 1957:256

⁸⁴ Lloyd F. Bitzer 1968 ”The rhetorical situation”, *Philosophy and rhetoric Vol 1, nr, 1*, Pennsylvania University Press

⁸⁵ Bitzer (1968) oversatt av Jens Kjeldsen (1997) i *Rhetorica Scandinavia* 3/September 1997, side 12

⁸⁶ Kjeldsen 2004:81

⁸⁷ Kjeldsen 2004:85

⁸⁸ Bitzer (1968) oversatt av Jens Kjeldsen (1997) i *Rhetorica Scandinavia* 3/September 1997, side 13

omtalt som *konstruerte retorer*. Publikummet vil bestå av personer som har skrevet og lest tekster i avisene, og sammen vil de kunne bidra til at det blir mulig å løse det påtvingende problemet som folkeavstemningen utgjør. Dette problemet kan best bli løst gjennom ”personer, hendelser, genstande og relationer som er dele af situationen fordi de har magt til at afgrænse og fremtvinge de beslutninger og handlinger som er nødvendige”⁸⁹.

Bitzers teori om *den retoriske situasjon* har blitt kritisert fra ulike hold⁹⁰. Kritikken innvender både at Bitzers teori er for deterministisk og at han mener det påtrengende problemet innenfor de tvingende omstendighetene dikterer det taleren sier”⁹¹. Min forståelse av den retoriske situasjonen bygger likevel på Bitzers utgangspunkt. Den retoriske situasjonen i Frankrike omkring folkeavstemningen om EU-konstitusjonen kontrollerer hva som blir skrevet i lederartiklene og leserinnleggene. Dette gir grunnlag for en debatt om EU, politiske ledere og konstitusjonen generelt.

Når Bitzer hevder at situasjonen skaper en diskurs står dette i et tett forhold til teorien om den retoriske sjanger. Det var hans tekst om *den retoriske situasjon* som la grunnlaget for ”den retoriske genreanalyse – *generic criticism*”⁹². En retorisk sjanger innebærer at noen situasjoner vender tilbake og det oppstår ”sammenlignelige situationer, situationer som foranlediger sammenlignelige responser; heraf fødes retoriske former, og en særlig terminologi, sprogbrug og stil etableres”⁹³. Dette betyr i følge Bitzer at disse tilbakevendende situasjonene fungerer som påtvingende omstendigheter for enhver ny respons; responsen vil dermed ligne tidligere responser i samme situasjon fordi ”talere over tid oppfatter situationer og publikumsforventninger på samme måte og derfor giver ensartede responser”⁹⁴. Lederartiklene og leserinnleggene deler særtrekk i form av at språket som blir benyttet er beregnet på mottakere som har ulike forutsetninger for å forstå tekstene. Den tekstlige oppbyggingen kan være lik innenfor hver sjanger, og deres felles

⁸⁹ Bitzer (1968) oversatt av Jens Kjeldsen (1997) i *Rhetorica Scandinavia* 3/September 1997, side 13

⁹⁰ Det pågår en debatt mellom Bitzer og Richard E. Vatz om hvorvidt det er retorikken som er situasjonell eller situasjoner er retoriske. Debatten blir ikke tatt opp mer utfyllende her fordi den ikke er relevant for min studie.

⁹¹ Kjeldsen i introduksjonen i *Rhetorica Scandinavia* 3/September 1997, side 7

⁹² Kjeldsen i introduksjonen i *Rhetorica Scandinavia* 3/September 1997, side 6

⁹³ Bitzer (1968) oversatt av Jens Kjeldsen (1997) i *Rhetorica Scandinavia* 3/September 1997, side 17

⁹⁴ Kjeldsen 2006:65-66, i Lund Klujeff, Marie og Hanne Roer (red.) (2006) *Retorikkens Aktualitet. Grundbog i retorisk analyse*, Hans Reitzels Forlag, København

målgruppe er avisleserne. Situasjonen omkring folkeavstemningen i Frankrike utgjør en retorisk sjanger fordi en folkeavstemning er et gjentatt påtrengende problem som forutsetter den samme løsningen og de samme handlingene.

3.3 Lederartikler og leserinnlegg

Ved hjelp av sjangere kan mennesker handle sammen i fellesskap⁹⁵. Innenfor en bestemt sjanger finner man fellestrekk blant tekstene som er representert i sjangeren, og sjangeren fungerer som et ”sammenkoblingspunkt af intention og effekt, et aspekt af social handling”⁹⁶. Denne definisjonen av en sjanger er meget passende for denne studien fordi sjangerne som blir studert har både en intensjon i form av at skribentene har et budskap de vil formidle, effekt i form av at budskapet som blir formidlet har en mulighet til å påvirke mottakerene og de uttrykker en sosial handling.

Sjangerne lederartikler og leserinnlegg står i en sammenheng ved at de løper parallelt og påvirker hverandre, samtidig som de blir skrevet som et resultat av den samme debatten. Begge sjangerne er argumenterende, og lederartiklene står i en særstilling ved at de representerer avisenes ”offisiell[e] vurdering av det emnet som er behandla [med en stil som er] nøktern og sakleg”⁹⁷. De er begge en del av *kommentarjournalistikken* og deler det fellestrekket at de reflekterer forfatteren sine meninger og holdninger⁹⁸.

Det har ikke tidligere blitt gjennomført studier av lederartikler og leserinnlegg parallelt. Tidligere studier av leserinnlegg har, i følge Karin Wahl-Jorgensen⁹⁹ fokusert på innholdet i tekstene eller personene som har skrevet dem. Det har også blitt gjennomført sammenligninger mellom tema i leserinnlegg og meningsmålinger, som er det som vil minne mest om analysen som blir gjennomført her fordi utgangspunktet er en meningsmåling som viser en opinionsendring og studieobjektet er leserinnlegg (og lederartikler) og deres tema. En studie fra 1996 som ble utført av Tunstall viste at leserinnleggene er en av få avissjangere som blir lest fra begynnelsen

⁹⁵ Kjeldsen 2006:68, i Lund Klujeff, Marie og Hanne Roer (red.) (2006) *Retorikkens Aktualitet. Grundbog i retorisk analyse*, Hans Reitzels Forlag, København

⁹⁶ Kjeldsen 2006:68, i Lund Klujeff, Marie og Hanne Roer (red.) (2006) *Retorikkens Aktualitet. Grundbog i retorisk analyse*, Hans Reitzels Forlag, København

⁹⁷ Vestad og Alme 2002:75

⁹⁸ Allern 2001:102

⁹⁹ Wahl-Jorgensen 2007:47

til slutt¹⁰⁰. Wahl-Jorgensen refererer til undersøkelser utført av Gregory og Hutchins (2004), Hynds (1994) og Tunstall (1996) som viser at leserinnleggene er den delen av avisen som blir mest lest, nest etter forsiden¹⁰¹.

Lederartikkelen skiller seg fra avisens øvrige redaksjonelle innhold fordi den utgjør avisens redaksjonelle synspunkt i en bestemt sak, mens reportasjene er faktabaserte og relativt objektive¹⁰². Den norske lederartikkelen er klar i sin tale, og gir leserne avisens ståsted i en bestemt sak. Dette er ikke alltid tilfellet i de franske lederartiklene i avisene jeg har undersøkt. Jeg går likevel ut i fra at det som blir skrevet i lederartiklene i de franske avisene uttrykker avisens oppfatning av en sak – til tross for at denne oppfatningen ikke alltid er like eksplisitt. Jeg arbeider med lederartikler og leserinnlegg som er skrevet av ulike skribenter i aviser med ulike standpunkt. Lederartiklene er signerte i både l'Humanité og le Figaro, mens de er usignerte i le Monde. Denne usignerte lederartikkelen står i kontrast til avisens øvrige redaksjonelle innhold, inkludert leserinnleggene, som har en identifiserbar forfatter.

3.4 Deliberativ offentlighet

Det ligger i begrepet "offentlighet" at dette er en arena, som eksempelvis en leserinnleggsside, der innbyggere kan gjennomføre en debatt. Offentlighetens innbyggerne har like rettigheter til å delta, og samtidig en lik rett til å fremme sine synspunkt. Jürgen Habermas presenterer begrepet i boken *Borgerlig Offentlighet – dens fremvekst og forfall*¹⁰³ der han skriver om den offentlige debatten på 1800-tallet. Han vektlegger deliberasjonen i sosiale sammenhenger, og mener man var ute etter å komme frem til en enighet som var best mulig for fellesskapet. I Frankrike utspilte disse debattene seg i *les salons* og litt etter litt inntok borgerskapet alle nøkkelstillinger i økonomien¹⁰⁴. Personlige synspunkt og oppfatninger ble lagt til side i diskusjonene og ”de diskutabile spørsmål blir «allmenne» ikke bare ved sin

¹⁰⁰ Wahl-Jorgensen 2007:48 gjengitt etter Tunstall 1996:216

¹⁰¹ Wahl-Jorgensen 2007:3

¹⁰² Fowler 1991:1

¹⁰³ Norsk oversettelse (2005) av Schwabe-Hansen, Høibraaten og Oien

¹⁰⁴ Habermas oversatt av Schwabe-Hansen, Høibraaten og Oien 2005:48

betydningsfullhet, men også ved sin tilgjengelighet: alle må *kunne* ta del i løsningen av dem”¹⁰⁵.

Gjennom deliberasjon skulle mulige løsninger presenteres og diskuteres fritt, for så å utvikle og vedta det som var best for fellesskapet. Massemediene, som inkluderer lederartikler og leserinnlegg, får ”i den deliberative demokrati forståelsen generelt, og hos Habermas spesielt, (...) en sentral rolle som fora for opinionsdannende prosesser, for reel meningsutveksling og for forskyving av standpunkter”¹⁰⁶. Denne deliberative offentligheten har blitt karakterisert som fraværende innenfor EU, og dette er noe av årsaken til at man omtaler unionen som en union med et demokratisk underskudd¹⁰⁷. Habermas legger til grunn en forståelse av at den europeiske offentlige sfærens formål er å gjøre relevante sosiale problemer om til ”topics of concern, and to allow the general public to relate, at the same time, to the same topics, by taking an affirmative or negative stand on news and opinions”¹⁰⁸. Holdningene som blir fremmet vil over tid kunne utgjøre den offentlige oppfatningen, til tross for at den største delen av befolkningen kun uttrykker sin holdning ved å stemme ja eller nei¹⁰⁹. Denne observasjonen av Habermas knytter hans teori tett opp til denne studien siden det her er gjennom lederartiklene og leserinnleggene opinionen blir antatt å bli formet. Den delen av befolkningen som deltar i debatten gjør dette ved å uttrykke sitt synspunkt om den samme saken, altså det samme sosiale problemet, gjennom avisen.

Habermas har blitt kritisert for sine oppfatninger og argumenter omkring den borgerlige offentligheten og dens forfall. Til tross for dette mener Wahl-Jorgensen teorien er et kraftig verktøy for å analysere problemet med begrenset deltakelse i massedemokrati¹¹⁰. Wahl-Jorgensen refererer til en politisk krise der både valgdeltakelse og partipolitisk engasjement opplever en nedgang, parallelt med at tiltroen til politikere blir svekket. Dette blir av mange forskere sett på som kritisk, og Wahl-Jorgensen refererer til Blumler og Gurevitch, Buckingham, Capella og Jamieson som har dette negative synet.

¹⁰⁵ Habermas oversatt av Schwabe-Hansen, Høibraaten og Oien 2005:53

¹⁰⁶ Gripsrud 2002:237

¹⁰⁷ Se for eksempel Follesdal, Andreas og Simon Hix (2005) “Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik”, European Governance Papers (EUROGOV) No. C-5-02. Tilgjengelig fra <http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-c-05-02.pdf>

¹⁰⁸ Habermas 2001:18

¹⁰⁹ Habermas 2001:18

¹¹⁰ Wahl-Jorgensen 2007:15

En av dem som har et mer positivt standpunkt er Pippa Norris. Wahl-Jorgensen trekker frem Norris som gjennom sine bøker *A virtuous circle* (2000) og *Democratic Phoenix* (2002) går til motangrep til oppfatningen om at vi befinner oss i en "crisis of public communication"¹¹¹. Wahl-Jorgensen trekker frem to sentrale observasjoner gjort av Norris. For det første viser det seg gjennom hennes studier at nedgangen man opplever i politisk deltakelse ved stemmegivning og medlemskap i politiske partier, ikke er en universell endring, men for det meste finner sted i det som blir omtalt som "eldre" demokrati¹¹². For det andre vektlegger Norris at den politiske journalistikken skaper en *virtuous circle*, altså en fordelaktig sirkel av årsak og effekt, av politisk deltagelse. Dette innebærer at personer som allerede har et engasjement utvider dette ved å aktivt lese politiske nyheter og blir mer politisk aktive. En slik forståelse av mulig politisk deltakelse innebærer en aksept av at den åpne debatten kan utspille seg i lederartikler og leserinnlegg i et demokrati. Det er i disse to sjangerne mye av debatten foregår, og det er det som gjør sjangrene godt egnet til å studere endringer i holdninger til saker som dominerer i den pågående politiske debatten. Av avisene i utvalget er det kun l'Humanité som har en klar politisk profil. Dersom Norris' antagelse om at den politiske journalistikken skaper en fordelaktig sirkel av årsak og effekt stemmer, kan det tenkes at det i denne avisen vil være en høyere forekomst av både lederartikler og leserinnlegg som er relevante fordi den politiske journalistikken i avisen fører til respons fra leserne.

¹¹¹ Wahl-Jorgensen 2007:9

¹¹² Wahl-Jorgensen 2007:10; gjengitt etter Norris 2000 og 2002

Kapittel 4: Empirisk materiale og metode

4.1 Innledning

Empirien for denne studien er kortere leserinnlegg til tross for at det kunne vært mulig å arbeide med lengre leserinnlegg, som eksempelvis kronikker. Dette har med materialmengden å gjøre; kronikkene er ofte lengre og mer omfattende i sin form. Kortere leserinnlegg gir flere grupper av befolkningen mulighet til å komme til orde og utgjør på mange måter den eneste muligheten leserne har til å kommentere avisenes innhold og synspunkt. Leserinnleggene og lederartiklene må bli forstått og lest som en del av en større helhet fordi debatten ikke bare finner sted i avisene¹¹³, men også på radio, fjernsyn og Internett. Det er viktig å understreke at lederartiklene og leserinnleggene kun utgjør en liten del av en avis. I tillegg foregår den offentlige debatten omkring både folkeavstemningen og EU-konstitusjonen på andre arenaer, og i andre medier. Jeg kan derfor kun belyse en del av debatten gjennom denne studien.

Burkes klyngeanalyse innebærer en grundig gjennomlesing av tekster for å avdekke hvilke ord som er nøkkelord for retoren på bakgrunn av ordenes hyppighet eller intensitet. Nøkkelordene vil ha en bestemt betydning for retoren, og gjennom ordvalget er det mulig å si noe om hvilket syn lederartiklene og leserinnleggene skaper av EU og EU-konstitusjonen.

4.2 Franske dagsaviser

Ethvert land har sin stil når det gjelder presse, så vel som politikk. Stilen i franske aviser skiller seg fra norske på flere ulike plan, men det viktigste skillet er at de største franske avisene framstår som mindre tabloide enn norske dagsaviser, da med en forståelse av begrepet som karakteriserer stofftypen og perspektivet framfor

¹¹³ Wahl-Jorgensen 2007:43

tabloidformatet¹¹⁴. Le Monde og le Figaro blir eksempelvis karakterisert som *eliteaviser* som spiller en positiv samfunnsrolle i Frankrike¹¹⁵.

Le Monde ble grunnlagt i 1944 av Hubert Beuve-Méry, og er per dags dato en av de mest kjente og respekterte franske avisene. Siden oppstarten hadde man som mål at le Monde skulle bli en såkalt *journal de référence* som betyr at det er den avisen man henviser til og siterer. Avisen ønsket fra starten av å oppfattes som seriøs, og ville ”plus intéresser que plaire”¹¹⁶. Lesergruppen består i all hovedsak av ledere, undervisere og studenter, og avisen har hatt en jevn økning i opplagstallene fra 110.000 eksemplarer i 1946 til 308.043 ved siste måling i november 2008¹¹⁷.

En konkurrent til denne avisen er le Figaro som ble opprettet som ukeavis i 1854 og ble dagsavis i 1866. Det var flere aviser som representerte den politiske høyresiden, og etter en opprensing blant disse i 1944, vokste le Figaro fram og hadde et opplag på 538.000 eksemplarer i 1965¹¹⁸. Avisen opplevde en nedgang i opplagstallene frem til 1980, men da venstresiden kom til makten i 1981 vokste avisens opplagstall igjen, og den ble en viktig avis for opposisjonen. Dette til tross; de siste opplagstallene fra 2008 viser at avisen har opplevd en nedgang til omkring 328.798 eksemplarer¹¹⁹.

L’Humanité ble grunnlagt av Jean Jaurès i 1904 som et organ for *Parti socialiste* (Sosialistpartiet), men etter 1920 ble avisen overtatt av kommunistene. Avisen ble forbudt i 1939 grunnet andre verdenskrig, og opererte i det skjulte fra høsten 1939 til krigens slutt i 1944. Avisen hadde siden 1947 en jevn nedgang i opplagstallene, og ved siste måling i 2008 var avisens opplag 51.996 eksemplarer¹²⁰ mot 400.000 eksemplarer i 1944. Dette har en sammenheng med kommunismens fall i Europa, og avisen er i dag en av få kommunistiske aviser som har overlevd i Frankrike¹²¹.

¹¹⁴ Gripsrud 2002:240

¹¹⁵ Allern 2001:37; etter Pierre Bourdieu

¹¹⁶ Albert 2004:146 ”heller interessere enn behage”

¹¹⁷ Association pour le contrôle de la diffusion des media. Book 2007/2008, etablert 28.november 2008 tilgjengelig fra http://www.ojd.com/dyn/_files/books/160-Book-20072008-Press-Payante-GP.pdf

¹¹⁸ Albert 2004:143

¹¹⁹ Association pour le contrôle de la diffusion des media. Book 2007/2008, etablert 28.november 2008 tilgjengelig fra http://www.ojd.com/dyn/_files/books/160-Book-20072008-Press-Payante-GP.pdf

¹²⁰ Association pour le contrôle de la diffusion des media. Book 2007/2008, etablert 28.november 2008 tilgjengelig fra http://www.ojd.com/dyn/_files/books/160-Book-20072008-Press-Payante-GP.pdf

¹²¹ Albert 2004:144-145

Den franske journalistikken reflekterer alltid det politiske regimet, kulturen og samfunnets behov¹²². Det samme kan man si om den norske journalistikken, men et særtrekk ved den franske journalistikken er at det i større grad blir fokusert på debattinnlegg, kronikker og lengre reportasjer¹²³. Redaksjonene kan, bevisst eller ubevisst, selektere teksten i både lederartiklene og leserinnleggene for å øke påvirkningen av flest mulig lesere. Tekstens budskap må bli forstått, og en mulig vridning og endring av innholdet kan være nødvendig for å oppnå gjennomslag hos mottakerne. Dette kan man se i sammenheng med begrepet *newsgivers* som av Norman Fairclough¹²⁴ er den tenkte kilden for en artikkel i form av en journalist eller en nyhetsleser. Disse *nyhetsgiverne* har fått en ny rolle i samfunnet fordi de fungerer som *mediators* ved at de former karakteristikker som antas som typiske for mottakerne, samtidig som de får et solidaritetsforhold med dem. Dermed kan nyhetsgiverne formidle hendelser innenfor en ramme som mottakerne forstår¹²⁵.

Både perspektivet og det konkrete innholdet i lederartiklene og leserinnleggene vil variere ettersom avisenes agenda endrer seg, og det er sannsynlig at innholdet vil gjennomgå en endring fra noen av de første avisutgavene i undersøkelsesperioden til noen av de siste utgavene. Det er ikke alltid sikkert at det er det *korrekte* tema som står i fokus, og det er redaksjonene selv som avgjør sakenes vinkling. Dermed kan en problematikk omkring Frankrikes ratifisering av EU-konstitusjonen bli snudd til å omhandle hvorvidt Tyrkia hører hjemme i EU eller ikke. Nettopp dette var et problem i Frankrike i denne perioden, og hvorvidt borgerne fikk tilstrekkelig informasjon om konstitusjonens innhold, konsekvenser og endringer vil kunne spores gjennom kartleggingen av nøkkelordene i materialet. Det er viktig å bemerke at leserinnleggene ikke utgjør et representativt utvalg av franske borgeres oppfatninger, men er et uttrykk for enkeltpersoners oppfatninger.

4.2.1 Empiri

Det empiriske materialet består av tekster fra november 2004 til mars 2005 fordi opinionsmålinger i dette tidsrommet påviste en endring i opinionen i Frankrike i

¹²² Albert 2004:49

¹²³ Albert 2004:50

¹²⁴ Norman Fairclough (1995) *Critical discourse analysis : the critical study of language*

¹²⁵ Fairclough 1995:62; gjengivelse fra Hartley 1982:87

forhold til konstitusjonsspørsmålet. Det innsamlede materialet bygger på en gjennomgang av omkring 400 avisutgaver, og til tross for at jeg har konsentrert utvalget til å kun inneholde lederartikler og leserinnlegg er dette et meget omfattende materiale.

Ved *første* sortering av materialet har jeg inkludert lederartikler (totalt 122) og leserinnlegg (totalt 181) som inneholder begrep som Europa, EU, Euro, konstitusjon, referendum og lignende. Innenfor dette utvalget vil det også være lederartikler og leserinnlegg som i mindre grad er relevant for denne studien. Fordelingen av lederartikler og leserinnlegg etter første sortering er:

Avis	Sjanger		Antall
	Lederartikler	Leserinnlegg	
le Monde	27	44	71
l'Humanité	58	66	124
le Figaro	37	71	108
	Totalt: 122	Totalt: 181	303

Tabell 2: Antall tekster ved første sortering

Sorteringen av materialet tillater noen enkle observasjoner. Nemlig at le Monde har færrest antall lederartikler og leserinnlegg som kan bli knyttet opp mot konstitusjonen og folkeavstemningen i mai 2005. Det som samtidig er klart er at det er den kommunistiske avisen l'Humanité som har høyest antall relevante lederartikler. Dette er også en avis med lesere som representerer nei-siden i forhold til konstitusjonsspørsmålet. At debatten var så klart til stede i avisen i denne perioden er verdt å notere seg – særlig når man i ettertid vet utfallet av folkeavstemningen. I forhold til Norris' antagelse om den politiske journalistikken¹²⁶ er det høye antallet relevante artikler i l'Humanité interessant siden det vitner om en høy politisk deltakelse fordi avisen har et kommunistisk utgangspunkt. Den politiske journalistikken i avisen gir respons fra leserne.

¹²⁶ Jfr. avsnitt 3.4

Korpus må være håndterbart og inneholde relevante artikler. Dersom dette skal være mulig må antallet tekster bli redusert. Jeg har derfor foretatt enda en utvelgelse. *Andre* sortering ble utført etter en ny gjennomlesing av artiklene, og tekster som i det fulle og det hele ikke bidro til å belyse problemstillingene ble valgt bort. Formålet med denne sorteringen var å sitte igjen med tekster som har en direkte tilknytning til studiens problemstillinger. Tekster som handler om omkringliggende tema som integrasjon, innvandring og økonomi – uten direkte kobling til konstitusjonen – har derfor blitt valgt bort. Materialet er nå mer oversiktlig, og det blir mulig å knytte det tekstlige innholdet til Brouard og Tiberj's fire hypoteser¹²⁷ om hvorfor den franske befolkning forkastet EU-konstitusjonen. Etter andre sortering sitter jeg igjen med følgende relevante lederartikler og leserinnlegg:

Avis	Sjanger		Antall
	Lederartikler	Leserinnlegg	
le Monde	6	20	26
l'Humanité	19	17	36
le Figaro	9	35	44
	Totalt: 34	Totalt: 72	106

Tabell 3: Antall tekster ved andre sortering

Ulikhetene i antall lederartikler fra første sortering er nå mindre gjeldende, og dette kan ha ulike årsaker. Ved *første* sortering var kravet til artiklene kun at de skulle nevne EU eller andre EU-relevante tema, mens det ved *andre* sortering er dette som skal være tema for den totale teksten. Variasjonene i antall relevante tekster er mindre mellom avisene etter andre sortering. Det er fremdeles le Figaro som har høyest antall leserinnlegg, og dette vitner om at debatten er til stede i leserinnleggene, mens det totalt sett er færre lederartikler som tar opp EU og EU-konstitusjonen. Det er kun avisen l'Humanité som har et høyt antall lederartikler om emnet, og det kan ha en sammenheng med avisens klare ståsted i forhold til både EU og EU-konstitusjonen.

¹²⁷ Hypotesene er: Politisk mistillit, Anti-Europa, EU-kritikk og hypotesen om presidenten og regjeringens popularitet. Jfr. avsnitt 1.2.

Antallet artikler har blitt kraftig redusert etter to sorteringsrunder, og korpus består nå utelukkende av lederartikler (totalt 34) og leserinnlegg (totalt 72) som gjennom sitt innhold og argumentasjon kan belyse problemstillingene for studien. Hvorvidt det er en sammenheng mellom antallet relevante lederartikler og leserinnlegg, og avisens opplag er usikkert. Det bemerkes likevel at le Figaro både har høyest opplag, og høyest antall relevante tekster; da særlig når det gjelder leserinnleggene. Den kommunistiske l'Humanité har derimot lavest opplag, men klart høyest antall relevante lederartikler.

4.3 Tekstanalyse

Tekstanalytiske metoder blir delt inn i kvantitativ og kvalitativ analyse. Innenfor den kvantitative tekstanalysen opererer man med kvantifiserbare resultat, mens man innenfor den kvalitative tekstanalysen går i dybden på materialet og finner utsagn, holdninger og formuleringmåter. Min studie består av kvantitativ og kvalitativ analyse. Målet med dette er å avdekke nøkkelord gjennom en kvantifisering av materialet, og avdekke klynger gjennom en kvalitativ analyse. Dette bidrar til å underbygge klyngeanalysens krav om nøkkelordenes *hyppighet* og/eller *intensitet*¹²⁸. Gjennom en nærlesing ønsker jeg å avdekke retorens underliggende tanker og oppfatninger om sakens anliggende, og jeg benytter derfor en symptomatisk lese måte som tar høyde for at ”tekster bærer i seg sosiale motsetninger og konflikter som ikke er umiddelbart synlige på tekstens overflate”¹²⁹. Som nevnt tidligere analyserer jeg seks konstruerte retorer¹³⁰, og det er derfor ikke mulig å si noe konkret om dem som har skrevet tekstene. De analyserte tekstene utgjør en respons på den aktuelle retoriske situasjonen i Frankrike i forkant av folkeavstemningen, og de kan ha lik oppbygging og form siden de er en del av de samme retoriske sjangrene.

Innenfor klyngeanalysen brukes begrepet *world view* for å uttrykke den oppfatningen retoren har av en bestemt sak. Oversetting av denne termen er noe problematisk da det på engelsk i større grad vil bety et perspektiv eller oppfatning av verden. Det norske *verdenssyn* er ikke meningsbærende på tilsvarende måte, men det er dette begrepet

¹²⁸ Jfr. avsnitt 4.4.2

¹²⁹ Østbye et al. 2002:64

¹³⁰ Jfr. Avsnitt 3.2

som blir benyttet i norske oversettelser. Jeg forstår begrepet *verdenssyn* som oppfatninger om, og et bestemt syn på, EU og EU-konstitusjonen. Dette innebærer at begrepet *verdenssyn* ikke vil bli brukt, men at det gjennomgående er *EU-syn* som blir brukt i denne studien. Årsaken til dette er at sjangrene som blir analysert ikke har tema som omfatter hele verden, og altså kan gi uttrykk for et *verdenssyn*, men har tema som omfatter EU, og derfor kun kan gi uttrykk for et bestemt *EU-syn*. Det er likevel klart og implisitt at et bestemt EU-syn er påvirket av ideologiske føringer. Det er ikke verdinøytralt.

4.4 Den kritisk retoriske analysen

Klyngeanalysen er en kritisk retorisk analyse. Disse kritisk retoriske analysene legger til grunn fire prinsipper¹³¹. Det første er at retorikk er en form for menneskelig aktivitet. Dette krever en forståelse for at retorikk er noe mennesket gjør med ordene slik at disse ordene kan påvirke en tredjepart. Det andre prinsippet er at det er nødvendig med en viss type talent for å forstå retorikken, mens det tredje prinsippet er at man gjennom å forstå retorikken danner et bestemt perspektiv på verden.

Denne analyseretningen, representert av Sonja K. Foss, definerer retorikk som handlingen mennesker utfører når de bruker symboler for å kommunisere¹³². Denne definisjonen faller innenfor den kategorien av påvirkning Jens E. Kjeldsen omtaler som *bred persuasio*¹³³. Denne skiller seg fra en *snever persuasio* ved at den i tillegg til å anse retorikk som persuasiv påvirkning også inkluderer ikke-intensjonelle eller ikke-persuasive ytringer som likevel har mulighet til å påvirke mennesker¹³⁴. En slik oppfatning av retorikk vil være hensiktsmessig i gjennomføringen av denne studien da ytringene som blir analyserte ikke er intensjonelle eller direkte persuasive, men likevel har muligheter for å påvirke. Hver for seg vil den enkelte lederartikkel og det enkelte leserinnlegg kunne fungere som en direkte persuasiv tekst, men siden hver sjanger blir kombinert og sammen konstruerer en retor vil tekstene ha mindre direkte persuasiv effekt. Dem som vil bli påvirket av lederartiklene og leserinnleggene er leserne av avisene. Leserene kan selv reagere i form av leserinnlegg, og de bidrar

¹³¹ Hart 1997:6

¹³² Foss 1996:4

¹³³ Kjeldsen 2004:18

¹³⁴ Kjeldsen 2004:18

dermed til å skape en debatt innenfor den retoriske situasjonen de befinner seg i. De søker å løse det påtrengende problemet de står ovenfor, og sammen med lederartiklene utgjør leserinnleggene en arena for den offentlige debatten ved å danne en kommenteringssyklus.

Innenfor det retoriske analysefeltet eksisterer det en rekke ulike metoder. Det spenner vidt fra en pentadisk (dramatistisk) metode, til topisk analyse og til en kritisk klyngeanalyse. Innenfor det dramatistiske perspektivet, som også kommer fra Kenneth Burke, er fokuset på at alle mennesker i samfunnet spiller bestemte roller. For at samfunnet skal fungere har man roller man skal fylle, og samfunnet sees på som en teaterscene der rollene utspilles og opptrer i sammenheng med hverandre. Innenfor den topiske analysen er det argumentasjonen som står i sentrum. Denne metoden bygger på en gjensidig forståelse av at et *topoi* er "et mentalt sted tanken går til for å finne de allmenne synspunkter og overbevisende argumentene som kan brukes i enhver sak"¹³⁵. Denne retningen står i kontrast til klyngeanalysen, der fokuset i større grad er på retorens ordvalg.

4.4.1 Klyngeanalyse

Innenfor den retoriske analysen, og altså klyngeanalysen, arbeider man med teksten og dens oppbygging. Dette er passende for denne studien siden jeg ønsker å avdekke hvilke tema som står i fokus i det tekstlige materialet¹³⁶. Klyngeanalysen er mitt metodiske utgangspunkt fordi andre metoder ikke kan bidra til å avdekke et bestemt syn eller en bestemt oppfatning gjennom en analyse av det empiriske materialet som ligger til grunn for min studie. Jeg kunne valgt å gjennomføre en diskursanalyse, men innenfor den retningen ligger fokuset på et nivå som ligger over selve teksten man arbeider med: Det er ting som kultur, samfunn og andre kontekstuelle fenomen som står i fokus. Det kunne også vært mulig å gjennomføre en kvantitativ innholdsanalyse, men denne blir kritisert for å ikke klare å registrere komplekse semantiske konstruksjoner, og står i fare for å overse viktige aspekt ved tekstens mening¹³⁷. Dette må jeg unngå, og jeg velger derfor klyngeanalysen som, i tillegg til en kvantifisering

¹³⁵ Kjeldsen 2004:150

¹³⁶ Jfr. avsnitt 1.1

¹³⁷ Larsen 1991:70 i Media and communication, Rønning og Lundby (red.)

av nøkkelordenes forekomster, avdekker tekstenes egentlige mening. Klyngeanalysen innebærer en utvelgelse av nøkkelord som blir forstått på bakgrunn av klyngeordene som står rundt dem. Burke skriver selv om analysemetoden at den blir gjennomført ved å undersøke "what subjects cluster around other subjects (what images b, c, d the poet introduces whenever he talks with engrossment of subject a)"¹³⁸. Dette er en egnet analysemetode for min studie fordi det for det første er enkelte ord som utmerker seg og går igjen i analysematerialet, og dermed er godt egnet for å kunne kalles nøkkelord. For det andre vil en klyngeanalyse avdekke holdninger, altså EU-synet, hos retorene. Sist, men ikke minst, vil en klyngeanalyse av nøkkelord kunne gi en indikasjon på om det foregår et skifte i det språklige innholdet i analyseperioden¹³⁹.

Flere ulike forskere har beskjeftiget seg med klyngeanalysen, og en av dem er Sonja K. Foss¹⁴⁰ som mener at retorikk tar i betraktning den handlingen mennesker utfører når de kommuniserer med andre mennesker. Hun definerer retningen *rhetorical criticism* som "the process of systematically investigating and explaining symbolic acts and artifacts for the purpose of understanding rhetorical processes"¹⁴¹. En slik forståelse av den retoriske kritikken inneholder i følge Foss tre sentrale dimensjoner¹⁴²:

1. Systematisk analyse.
2. En analyse av symboler.
3. Et mål om å forstå retoriske prosesser.

Den systematiske analysen innebærer at forskeren går grundig, og systematisk, til verks når han eller hun analyserer empirien. Det er symbolbruken som står i fokus siden vi daglig blir utsatt for ny symbolbruk, og det er denne prosessen som blir undersøkt; nemlig hvordan symbolene fungerer, og hvorfor de søker å påvirke mottakerne. Dette gjelder også under punkt to, men her går forskeren mer konkret til verks. Foss skiller mellom *act* (den faktiske hendelsen) og *artifact* (omtale av

¹³⁸ Burke 1959:232

¹³⁹ Jfr. avsnitt 1.1

¹⁴⁰ Foss, Sonja K. (1996) *Rhetorical criticism. Exploration and practice*, Waveland Press Inc, Illinois.

¹⁴¹ Foss 1996:6-7

¹⁴² Foss 1996:7

hendelsen i ettertid) og beskriver forholdet mellom dem slik: "When a rhetorical act is transcribed and printed, recorded on film, or preserved on canvas, it becomes a rhetorical artifact, which then is accessible to a wider audience than the one that witnessed the rhetorical act"¹⁴³. Foss understreker at det som oftest er artefakter som blir analysert, og hun legger til grunn et mål om en dypere forståelse av retoriske prosesser for å gjennomføre analysen. Dette faller inn under det tredje punktet som er nevnt ovenfor; nemlig å forstå retoriske prosesser. Dette innebærer et ønske om å undersøke hva empirien sier om retorikkens natur. Målet er å forstå symbolene som blir benyttet, og få et innblikk i hvordan de fungerer.

Klyngeanalysen er en kritisk retorisk metode siden den med et kritisk blikk søker å avdekke forfatterens (retorens) verdenssyn. Foss¹⁴⁴ fremlegger tre steg for å gjennomføre en slik analyse:

1. Identifisering av nøkkelord i den retoriske artefakten.
2. Kartlegging av termer som klynger seg rundt nøkkelordet.
3. Avsløring av mønstre i klyngene til nøkkelordene for å avdekke retorens forståelse og oppfatning av nøkkelordene.

Det første steget innebærer en identifikasjon av nøkkelordene som blir analyserte. Disse nøkkelordene velges ut i fra intensitet eller hyppighet, og i arbeidet med teksten identifiserer man mulige nøkkelord. Lederartiklene og leserinnleggene som blir analyserte i denne studien er artefakter siden de bygger på tidligere hendelser i den aktuelle retoriske situasjonen de inngår i. De tidligere hendelsene er vedtaket om å utforme en konstitusjon for alle medlemsland i EU, og deretter vedtaket om å avholde folkeavstemning i Frankrike.

Det andre steget i analysen er å identifisere og kartlegge ord og begreper som "klynger seg" rundt nøkkelordene. Dette kan være ord som forsterker eller svekker nøkkelordet og står i umiddelbar nærhet til nøkkelordet, eller det kan være ord som man kan trekke ut av teksten som modifierer nøkkelordet på annen måte. Når dette er gjort kan forskeren si noe om ordenes betydning for retoren fordi han eller hun har

¹⁴³ Foss 1996:7

¹⁴⁴ Foss 1996:65

kartlagt ordene som omgir nøkkelordene, og dermed får et bilde av hvordan retoren selv oppfatter og bruker ordene. Man får et innblikk i retorens verdenssyn.

Det er som nevnt ikke bare Foss som har arbeidet med klyngeanalysen. Den norske forskeren Jens Arup Seip (1905-1992) har arbeidet med en tilsvarende type analyse, men brukte begrepet sentralord og ikke nøkkelord i sin forskning. Han fremholdt at sentralordene kan avdekke en livsanskuelse eller totaloppfatning som dominerer i et samfunn¹⁴⁵. Dette tilsier at han gjennom sine sentralord ville kunne kartlegge mer eller mindre det samme som kan bli kartlagt gjennom nøkkelord. Denne kartleggingen gir ny innsikt som selv ikke retoren er bevisst på¹⁴⁶. Analysen avdekker valg som blir gjort av retoren i skriveprosessen; valg som nødvendigvis ikke er bevisste.

4.4.2 Nøkkelord

Det første steget i en klyngeanalyse er å velge ut hvilke *key terms* som skal bli analysert. Dette kan man gjøre på bakgrunn av to krav; hyppighet eller intensitet¹⁴⁷. Foss bruker Martin Luther King JR sin tale *I have a dream* som et eksempel på et nøkkelord som blir valgt ut på bakgrunn av kriteriet om hyppighet, mens Bill Clinton sin bruk av ordet *fairness* er et eksempel på et nøkkelord på grunn av kriteriet om intensitet. Barack Obama sin frase *Yes, we can* under den amerikanske valgkampen høsten 2008, er et nøkkelord på bakgrunn av hyppighet.

Nøkkelordene i en tekst er enten *god terms* (gudebegreper) eller *devil terms* (djevelbegreper); ”god terms are ultimate terms that represent the ideal for the rhetor – the rhetor’s view of what is best or perfect. Devil terms are the counterparts of god terms and represent the ultimate negative or evil for the rhetor”¹⁴⁸. C. Melissa Hopson-Sparks¹⁴⁹ skrev sin doktorgradsavhandling med utgangspunkt i Burke sin klyngeanalyse, og hun mener gude- og djevelbegreper blir brukt til å tolke og beskrive personlige erfaringer, og de kan derfor bli brukt for å undersøke individets perspektiv på verden¹⁵⁰.

¹⁴⁵ Børhaug 2007:17; gjengitt etter Jens Arup Seip

¹⁴⁶ Foss 1996:64

¹⁴⁷ Foss 1996:65

¹⁴⁸ Foss 1996:65; gjengitt etter Burke 1945, 1950 og Weaver 1953

¹⁴⁹ C. Melissa Hopson-Sparks 2003

¹⁵⁰ C. Melissa Hopson-Sparks 2003:66

Analysen i denne studien blir i første omgang gjennomført som en kvantitativ analyse, og dette vil avgjøre hvilke ord som er nøkkelord på bakgrunn av hyppigheten i tekstene. Deretter er det mulig å avdekke enkeltord som har få repetisjoner, men der argumentasjonen omkring dem er så sterk at de er nøkkelord på bakgrunn av deres intensitet. Det vil bli valgt ut ulike nøkkelord for hver avis, siden nøkkelordene er avhengige av hva som blir diskutert i avisen. Det vil også bli valgt ut ulike nøkkelord for hver sjanger slik at det er egne nøkkelord for lederartiklene i le Monde, og egne nøkkelord for leserinnleggene i le Monde, osv. Nøkkelordene kan være sammenfallende for de to sjangrene, eller de kan være veldig ulike. Dette vil bidra til å si noe om avisens samlede syn på EU. En sammenligning av de tre avisenes nøkkelord gjør det mulig å si noe om likheter og ulikheter i forhold til deres synspunkt på EU eller EU-konstitusjonen. De valgte nøkkelordene blir karakterisert som *gudenøkkelord* eller *djevelnøkkelord*.

4.4.3 Klyngedannelser

Etter utvelgelsen av nøkkelordene er det nødvendig med en tilbakevending til det tekstlige materialet for å avsløre hvilke ord som klynger seg rundt nøkkelordene. Burke skriver om disse klyngene at man ved å analysere dem kan avdekke *hva som passer med hva* i klyngene og "what kinds of acts and images and personalities and situations go with his [the rhetors] notions of heroism, villainy, consolation, despair"¹⁵¹. Forholdet mellom nøkkel- og klyngeord kan være basert på nærhet i teksten, forbindere som "og" eller et årsak-virkning-forhold mellom nøkkelordet og et annet ord.¹⁵² Klyngeordene vil på denne måten bidra til å skape en forståelse av nøkkelordet fra retorens ståsted, og man kan benytte denne kunnskapen for å avdekke EU-synet i teksten. Koblingen mellom klyngeord og nøkkelord antyder at nøkkelordets betydning for retoren blir modifisert eller påvirket av det tilklyngede ordet¹⁵³. Klyngeordene er enten godebegreper eller ondebegreper. Gudenøkkelordene omringes av godebegreper. Disse har ikke like stor kraft som det overordnede gudenøkkelordet, men står likevel sterkt¹⁵⁴. Djevelnøkkelordene er omringet av ondebegreper. Årsaken til dette skillet er at gudenøkkelordene er positive ord for

¹⁵¹ Burke 1957:18

¹⁵² Foss 1996:66

¹⁵³ Foss 1996:66

¹⁵⁴ C. Melissa Hopson-Sparks 2003:68

retoren som tar til seg positive ord i klyngene, mens djevelnøkkelordene er negative ord for retoren som tar til seg negative ord i klyngene.

Agonistiske begreper står i kontrast til nøkkelordene, og gjennom en agonistisk analyse er det mulig å avsløre hvilken betydning nøkkelordet ikke har for retoren¹⁵⁵. De agonistiske begrepene kan være i teksten og avsløre en konflikt i retorens EU-syn eller de kan bli lokalisert utenfor selve teksten og bestå av generelle oppfatninger som står i kontrast til nøkkelordene. Den indre konflikten i teksten kan være enklere å avdekke dersom analysen blir gjennomført på en enkelt tekst skrevet av en retor. Det kan være vanskelig å definere agonistiske begreper når det er en konstruert retor som blir analysert.

Klyngeanalysen, slik den ble utviklet av Kenneth Burke, har blitt kritisert for å ikke ta høyde for en agonistisk analyse. Denne kritikken skal jeg nå se nærmere på.

4.5 Kritikk av klyngeanalysen

Klyngeanalysen blir introdusert i Kenneth Burkes *Attitudes towards history* som kom ut i 1961, og det er ikke før i senere arbeider han klargjør at klyngeanalysen også har en motpart – nemlig *agon-analysis*¹⁵⁶. Kritikken mot klyngeanalysen innebærer at den har som forutsetning at ett bestemt verdenssyn kan bli avdekket, men ikke tar i betraktning at det kan være konflikter i det tekstlige materialet. Sonja K. Foss mener den agonistiske analysen er en måte for forskeren til å oppdage ”what terms oppose or contradict other terms in the rhetoric”¹⁵⁷. En annen som har arbeidet med den agonistiske analysen er Carol A. Berthold¹⁵⁸. Da hun skrev sin artikkel i 1976 var det få forskere som hadde gjennomført en klyngeanalyse, og hun presenterer to mulige årsaker til dette¹⁵⁹. For det første mener hun Burke kun legger frem en skisse for hvordan klynge- og agonistisk-analyse kan bli gjennomført uten å presentere en

¹⁵⁵ Foss 1996:66

¹⁵⁶ Se Carol A. Berthold (1976) ”Kenneth Burke’s cluster-agon method: Its developement and application” i *Central States Speech Journal* 27, Vinter 1976, 302-9 for mer utdypende informasjon.

¹⁵⁷ Foss 1996:66

¹⁵⁸ Berthold 1976

¹⁵⁹ Berthold 1976:302

bestemt prosedyre. For det andre mener hun metoden aldri har blitt testet på en retorisk handling, og at det dermed aldri har blitt vist at den fungerer.

Berthold mener analysemetoden er ufullstendig uten en agonistisk analyse fordi det kun er gjennom den man oppnår konflikt og drama¹⁶⁰. Hun skriver om den agonistiske analysen at den avslører hvilke termer som står i opposisjon til hverandre¹⁶¹ og dermed konstruerer en konflikt. Denne konflikten er det nødvendig å avdekke fordi den kan vitne om en indre konflikt hos retoren: "the opposed principles represent the self's choices, and the movement towards and away from them . . . represent the quest, the self's journey toward unity of being"¹⁶². Både klyngeanalysen og den agonistiske analysen tar utgangspunkt i nøkkelord og kontekst. Berthold mener en klynge- og agonistisk analyse¹⁶³ vil gi et objektivt syn på forholdet mellom nøkkelord i en lang retorisk tekst¹⁶⁴. Hun konkluderer i sitt essay med at metoden kan bli benyttet for å sammenligne retorikken til flere talere, og trekker frem en valgkamp som eksempel. Dette er en meget relevant observasjon i forhold til analysen jeg skal gjennomføre siden jeg baserer mine funn på tre ulike aviser som representerer tre ulike politiske ståsted og dermed arbeider med seks konstruerte retorer. En klynge- og agonistisk analyse gjør det mulig å sammenligne retorikken, og perspektivet, til avisenes konstruerte retorer.

¹⁶⁰ Berthold 1976:303

¹⁶¹ Berthold 1976:304

¹⁶² Berthold 1976:304

¹⁶³ Jeg benytter termen *agonistisk analyse* framfor det fornorskede *agon-analyse*.

¹⁶⁴ Berthold 1976:307

Kapittel 5: Analyse og diskusjon av empirisk materiale

5.1 Innledning

Avisene som har blitt analysert er hentet fra perioden november 2004 til mars 2005, og det er debatten som omhandler EU-grunnloven og folkeavstemningen over denne som blir undersøkt. Den overordnede problemstillingen er, som nevnt innledningsvis¹⁶⁵, at en analyse av lederartikler og leserinnlegg fra tre franske aviser kan gi en forståelse av opinionsdanning og opinionsendring som politisk prosess. Jeg arbeider ut i fra fire underliggende spørsmål¹⁶⁶ og undersøker derfor skribentenes ordvalg for å se om dette bidrar til å si noe om deres syn på EU og EU-konstitusjonen. Gjennom ordvalgene, og de sentrale nøkkelordene, vil jeg også kunne avdekke hvilke tema som blir tatt opp, og det blir mulig å undersøke om det foregår en endring i debatten fra november 2004 til mars 2005 for de tre avisene. Det er også interessant å undersøke om de eksisterende hypotesene til Sylvain Brouard og Vincent Tiberj¹⁶⁷ blir styrket eller svekket gjennom min empiriske studie.

Klyngeanalysen har blitt gjennomført i tre trinn:

1. Avdekking av nøkkelord på bakgrunn av kravene om intensitet og hyppighet
2. Kategorisering av argumentasjon og klynger omkring nøkkelordene
3. Avdekking av agonistiske begreper

Nøkkelord og klyngebegreper har blitt valgt ut etter en gjennomlesing av relevante leserinnlegg og lederartikler i de utvalgte avisene. Parallelt med dette har jeg notert ord og begreper som blir gjentatt, for så å danne meg en oversikt over hvilke ord som

¹⁶⁵ Jfr. avsnitt 1.1

¹⁶⁶ Jfr. avsnitt 1.1 Hvordan kan skribentenes ordvalg bidra til å si noe om deres syn på EU og EU-konstitusjonen? Hvilke tema blir tatt opp til debatt i avisenes lederartikler og leserinnlegg? Foregår det en endring i debatten innenfor tidsperioden fra november 2004 til mars 2005? Kan eksisterende hypoteser om hvorfor den franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen bli bekreftet eller avkreftet gjennom denne empiriske studien?

¹⁶⁷ Jfr. avsnitt 1.2

hyppigst går igjen. Deretter har jeg brukt den samme listen med ord for å knytte klyngebegreper til nøkkelbegrepene. Gjennom disse klyngene er det mulig å si noe om nøkkelordets betydning for retoren fordi uttrykker holdninger og oppfatninger. En agonistisk analyse gjør det mulig å avdekke hvilke betydninger klyngeordene ikke inneholder for retoren¹⁶⁸. Klyngeanalysen forutsetter en distansering fra tekstene, og at man ikke blir ”lurt” av innholdet ved at enkelte ord og begreper fester seg mer i minnet enn andre. For å unngå denne mulige feilkilden har jeg utført en kvantitativ analyse av tekstene. Dette fører til to ting. For det første blir analysen mer holdbar fordi en kvantitativ analyse underbygger kvalitative funn. For det andre blir jeg tvunget til å innta et mer objektivt synspunkt. Dette innebærer at ”den enkeltes holdninger og idiosynkrasier skal holdes ute fra bearbeidingen av materialet”¹⁶⁹. Det er på en slik måte man kan få det fulle og hele bildet av innholdet i empirien.

Jeg vil først presentere analysen av lederartiklene i le Monde (Retor 1), deretter avisens leserinnlegg (Retor 2) før jeg gir en oppsummering av avisens EU-syn. Det samme gjelder for både l’Humanité (Retor 3 og 4) og le Figaro (Retor 5 og 6). Klyngeanalysen blir fremstilt i en modell for hvert nøkkelord, med tilhørende hovedargument og klynger. Agonistiske betraktninger blir inkludert i skjemaet. Det er ikke gitt at det er mulig å avdekke agonistiske oppfatninger hos alle de seks konstruerte retorene.

5.2 Retor 1: Lederartikler le Monde

Den kvantitative analysen, som innfrir kravet om nøkkelordets kvantitet, av lederartiklene i le Monde viste at det er en rekke sentrale ord som kan være nøkkelord for tekstene. Begrepene med høyest forekomst i lederartiklene er:

- Européen(ne) (22 forekomster)
- Jacques Chirac (17 forekomster)
- l’Europe (12 forekomster)
- le référendum (12 forekomster)
- la Constitution (10 forekomster)

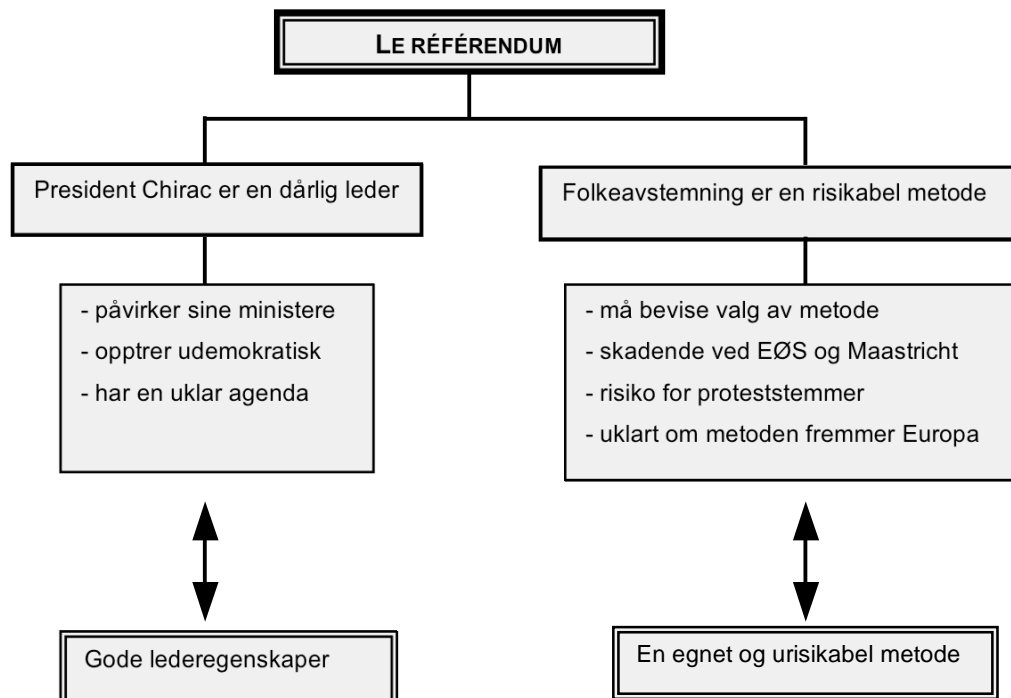
¹⁶⁸ Jfr. avsnitt 4.5.3

¹⁶⁹ Østbye et al. 2002:215

Det er en vid spredning i begrepene, og de kan utgjøre både *god terms* (gudebegreper) og *devil terms* (djevelbegreper)¹⁷⁰ i forhold til retorens EU-syn. En analyse av alle disse begrepene er for omfattende for denne studiens rammer, og det er derfor hensiktsmessig å gjøre en samlet analyse av begrepene under det overordnede nøkkelordet *le référendum* fordi de øvrige ordene med høy kvantitet er beslektede begreper til nøkkelordet. Analysen inkluderer begrepene *Européen(ne)*, *Jacques Chirac*, *l'Europe* og *la constitution*.

5.2.1 Le référendum

Frankrike er ikke pålagt å holde folkeavstemning omkring suverenitetsspørsmål, men i tilfellet med EU-konstitusjonen valgte president Jacques Chirac å avholde en bindende folkeavstemning. At det var folket som skulle ta avgjørelsen ble kritisert fordi enkelte mente de folkevalgte selv burde kunne gjøre den jobben. Klyngene som danner seg omkring *djevelnøkkelordet le référendum* er at president Chirac er en dårlig leder, samt at å gjennomføre en folkeavstemning er en risikabel metode.

Modell 1: Retor 1, djevelnøkkelordet *le référendum*

¹⁷⁰ Jfr. avsnitt 4.4.2

Modellen ovenfor illustrerer funn gjort i lederartiklene i le Monde for djevelnøkkelordet *le référendum*, kombinert med de andre ordene som blir analysert sammen med nøkkelordet. Øverst finner vi nøkkelordet, og under står det overordnede argumentet for hver klynge. Deretter følger klyngene med utsagn som begrunner nøkkelordets overordnede argumenter. Dette utgjør et skille fra en tradisjonell klyngeanalyse fordi det i denne studien eksisterer to nivå under nøkkelordet. En slik oppdeling er hensiktsmessig fordi det empiriske materialet er omfattende, og fordi det er skrevet av ulike retorer på ulikt tidspunkt som sett under ett presenterer et samlet syn på EU og EU-konstitusjonen. Funnene baserer seg på hele forskningsperioden; fra november 2004 til mars 2005. Nederst i modellen finner vi generelle agonistiske oppfatninger.

Djevelnøkkelordet *le référendum* tar til seg ondebegreper i klyngene fordi et djevelbegrep representerer "that which is evil or profane and help create alienation"¹⁷¹. Retoren, altså den felles stemmen til lederartiklene, mener politikerne må ha en agenda i Frankrike som passer med deres agenda når de er på opdrag i Brussel; *un discours intérieur compatible avec la politique qu'ils mènent au niveau européen à chaque fois qu'ils sont aux affaires*¹⁷². De politiske lederne blir beskyldt for å bevisst unngå konfliktfylte debatter, og regjeringen blir beskyldt for å gå bort i fra tidligere standpunkt de har hatt. Dette blir et uttrykk for hypotese en om *politisk mistillit*¹⁷³ siden tilliten til politikerne og de utsendte i Brussel er lav. Denne fallende tilliten mener retoren kan resultere i proteststemmer ved folkeavstemningen fordi folket vil stemme på bakgrunn av handlingene til politikerne, og ikke på bakgrunn av innholdet i konstitusjonen.

EU-konstitusjonens fremtid skulle bli avgjort ved folkeavstemningen, og dokumentet blir omtalt med ondebegreper om at det er for liberalt og gir et mindre sosialt Europa. Bolkesteindirektivet blir karakterisert av ondebegrepene liberal markedsøkonomi og fri konkurranse. Dette vil vanskeliggjøre en aksept av konstitusjonsteksten blant venstrevelgere som er negative til både et markedsliberalistisk EU og europeisk integrasjon. Jacques Chirac klarer ikke å styre prosessen frem mot

¹⁷¹ C. Melissa Hopson-Sparks 2003:12-13

¹⁷² Lederartikkel le Monde 27. november "Réinventer la gauche"

¹⁷³ Hypotese 1, jfr. avsnitt 1.2

folkeavstemningen, og når perioden ikke blir benyttet til kampanjeføring, offentlig debatt og et fokus på tekstens innhold blir det rettet skarp kritikk mot ham som politisk overhode i Frankrike. Grunnet sin ubesluttomhet endte Chirac opp med en nærmest uløselig motsetning mellom konstitusjonen for EU og Bolkesteindirektivet; *le projet de directive Bolkestein est aujourd'hui annexé au débat français sur le projet de Constitution*¹⁷⁴. Dette var to debatter han ønsket å holde separat.

Kritikken mot Chirac illustrerer at hypotese nummer fire om *presidenten og regjeringens popularitet*¹⁷⁵ er karakteriserende for denne retorens EU-syn. Presidenten tilegnes negative egenskaper og han er en dårlig leder. Det agonistiske synet på ham som en god leder blir ikke oppfylt. Retoren stiller spørsmål ved hensikten av folkeavstemninger, og tidligere avstemninger om utvidelsen av EØS og om Maastricht-traktaten blir trukket frem som mer eller mindre ødeleggende for daværende presidenter. Chirac må derfor trå varsomt; *les précédents référendums sur l'Europe incitent à la prudence, tant ils se sont révélés risqués pour les dirigeants du pays*¹⁷⁶. Han må bevise at både folkeavstemningen og konstitusjonen fremmer Europa, og la ministrene ta sine egne avgjørelser. Retoren hevder at dersom Chirac hadde byttet statsminister, fra Jean-Pierre Raffarin til Lionel Jospin, kunne han lettere solgt konstitusjonen til folket.

5.3 Retor 2: Leserinnlegg le Monde

Lederartiklene i le Monde hadde høye forekomster av fem sentrale ord, men det er ikke dermed gitt at det er de samme ordene som står sentralt i leserinnleggene. Kravet om nøkkelordenes kvantitet vil igjen bli oppfylt, men det kan også tenkes at enkeltord blir analysert kvalitativt på bakgrunn av deres intensitet. Begrepene med høyest forekomst i leserinnleggene er:

- l'Europe (37 forekomster)
- l'Européen (20 forekomster)
- la Turquie (23 forekomster)

¹⁷⁴ Lederartikkel le Monde 23. mars "Deux discours"

¹⁷⁵ Hypotese 4, jfr. avsnitt 1.2

¹⁷⁶ Lederartikkel le Monde 5. januar "Référendum risqué"

- l'Union Européenne (l'UE) (19 forekomster)
- le génocide (18 forekomster)
- la Constitution (17 forekomster)

Umiddelbart ser vi at det er ordet *l'Europe* som er hyppigst brukt i leserinnleggene. Det utgjør til tross for dette ikke et nøkkelord som blir analysert alene. Årsaken til dette er at ordet står i sammenhenger som "dette Europa", "til Europa" eller "i Europa". Det vil i mindre grad knytte seg kvalifiseringer og klynger til begrepet, og det blir derfor analysert sammen med beslektede begrep. Det er likevel hensiktsmessig at det overordnede nøkkelordet er *l'Europe* fordi øvrige begreper er underordnet dette. Analysen inkluderer dermed begrepene *l'Européen*, *l'Union Européenne* og *la Constitution*.

Det går også frem av disse begrepene at det er et skille mellom lederartiklene og leserinnleggenes fokus. Bakgrunnen for dette er at det i leserinnleggene foregår en debatt om *la Turquie* og *le génocide*. Dette er to begrep som står i et tett forhold til hverandre siden enkelte folkegrupper har blitt utsatt for Tyrkiske folkemord. Forekomstene, og intensiteten, til disse begrepene kan antyde at vi ikke kun har fire mulige forklaringer på hvorfor den franske befolkningen stemte nei ved folkeavstemningen¹⁷⁷, men at vi også har en femte årsak i Tyrkia-debatten. Dette står i en sammenheng med Daniel Vernets¹⁷⁸ forklaring om at Frankrike generelt er negativt til en integrasjon av nye medlemsland i EU fordi det er bekymret for konsekvensene av dette¹⁷⁹.

De overordnede nøkkelordene for leserinnleggene er *la Turquie* og *l'Europe*. Begge begrepene er *djevelnøkkelord* som betyr at de uttrykker negativitet for retoren, og klyngene omkring dem vil derfor i hovedsak bestå av ondebegreper.

¹⁷⁷ Jfr. Brouard og Tiberj sine hypoteser

¹⁷⁸ Vernet i Orban (red.) 2002:199

¹⁷⁹ Jfr. avsnitt 2.4

5.3.1 La Turquie

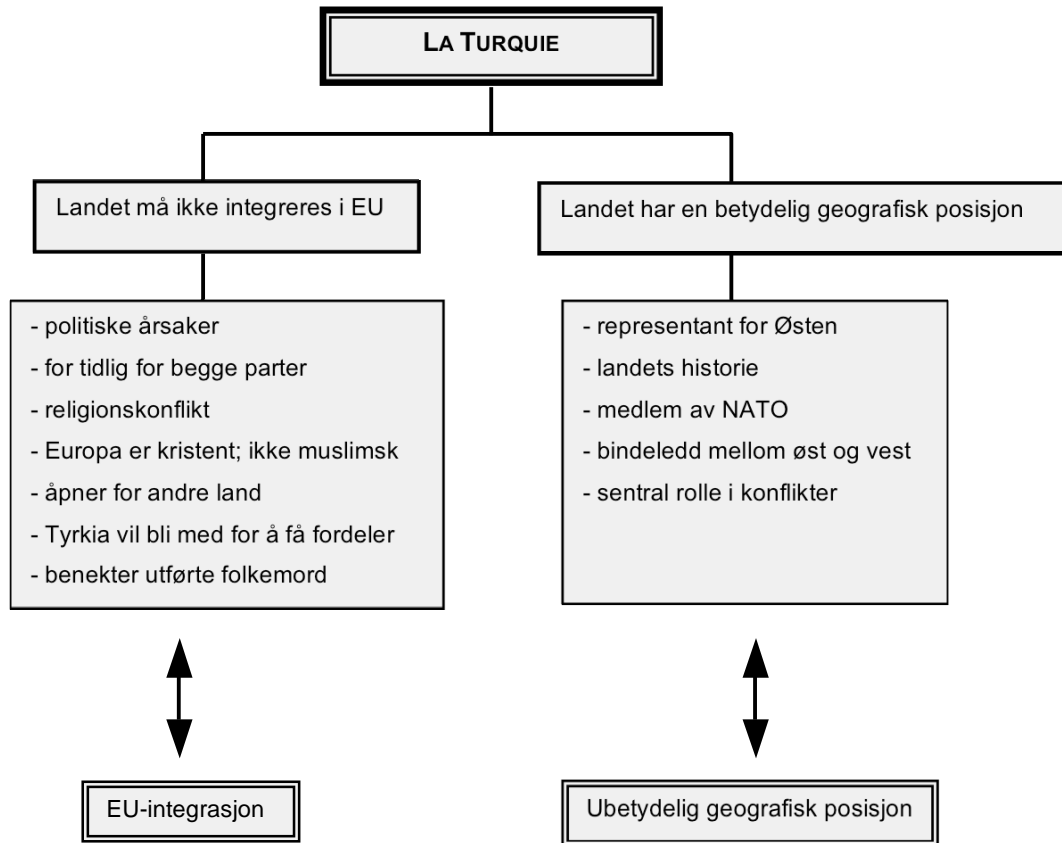
Debatten omkring et tyrkisk EU-medlemskap ble av mange tatt i samme åndedrag som debatten omkring EU-konstitusjonen – til tross for at disse sakene ikke stod i en direkte sammenheng. Hypotesene som ble presentert innledningsvis tar ikke høyde for at debatten omkring Tyrkia og landets eventuelle medlemskap i EU preger avisene i forkant av den franske folkeavstemningen. Analysen av leserinnleggene i *le Monde* viser derimot at Tyrkia-debatten står sentralt, og det er derfor nødvendig å legge til en hypotese. Hypotesen utgjør den femte hypotesen for studien¹⁸⁰:

5. Anti-Tyrkia hypotesen

Det franske folket avviste konstitusjonen fordi de var skeptiske til et tyrkisk medlemskap i EU.

De politiske årsakene til hvorfor Tyrkia ikke bør bli medlem i EU er varierte. Retoren legger vekt på geopolitikk, strategiske interesser og det faktum at å integrere Tyrkia i unionen kan forenkle integrasjonsprosessen for Ukraina, Georgia og andre tidligere sovjetrepublikker for å bli med i EU. Argumentene underbygger den nye *anti-Tyrkia hypotesen* til tross for at enkelte lesere mener man må akseptere Tyrkia som en europeisk nasjon. Disse to oppfatningene står i kontrast med hverandre, og illustrerer en agonistisk konflikt hos retoren siden det på den ene siden går frem at Tyrkia ikke har sin plass verken i EU eller som europeisk land, mens det på den andre siden går frem at landet er verdig en plass i EU og like europeisk som andre land i Europa.

¹⁸⁰ I tillegg til Brouard og Tiberjs fire hypoteser, jfr. avsnit 1.2

Modell 2: Retor 2, djevelnøkkelordet *la Turquie*

Tyrkia blir omtalt som et *pays charnière*¹⁸¹, hengseland, og dette kan bli forstått på ulike måter. Enten som at landet henger seg på avgjørelsene og godene man har i Europa, eller at landet bidrar til å pleie kontakten mellom Europa og Orienten. Ut i fra den videre argumentasjonen i leserinnleggene er den siste tolkningen mest sannsynlig. Tyrkia er en representant for den østlige verden, og et bindeledd mellom øst og vest i Europa. Landet har derfor en viktig rolle, og Tyrkias fremtid i Europa er avgjørende for samarbeidet mellom øst og vest. Østen ønsker fredelige relasjoner med Europa som ble *née en Orient*¹⁸² (født i Østen).

Retoren understreker at både dem som blir integrert, og dem som integrerer, må ha forståelse for hverandre og godta de samme premisene. Verken Tyrkia eller Europa har god nok kjennskap til hverandre til å bli integrert i det samme fellesskapet; *ni les Turcs ni les Européens ne sont capables de s'intégrer*¹⁸³. Det vil ta tid før landene blir glad i hverandre og tjener hverandre, og med et utgangspunkt som tilsier at tyrkerne

¹⁸¹ Leserinnlegg le Monde 2. november "La Turquie, pays charnière"

¹⁸² Leserinnlegg le Monde 21. desember 2004 "Une Europe influente"

¹⁸³ Leserinnlegg le Monde 2. november 2004 "Incompréhension"

verken kjenner eller aksepterer det europeerne er, eller hvor de kommer fra, så blir veien lang. Religionsspørsmålet er viktig og EU må først og fremst anerkjenne sin kristne identitet og sekularismen. Sekularisering, skillet mellom kirken og staten, mener retoren tilhører kristendommen, men samtidig blir det påstått at Tyrkia er en sekulær stat – til tross for at de fleste innbyggerne er muslimer.

Argumentasjonen som tar for seg landets historie består av ondebegreper. Det er særlig det armenske folkemordet (1894-96 og 1915-16)¹⁸⁴ som går igjen i debatten. I motsetning til i Sveits, så ble det armenske folkemordet anerkjent ved lov i Frankrike i 2001. Dette kan forsterke oppfatningen om at armenerne ble utsatt for en grusom politisk forbrytelse. Når tyrkiske myndigheter ikke anerkjenner folkemordet, motarbeider de demokratiet; *cette négation est défavorable à la démocratie*¹⁸⁵. Angrepet ble utført mot en minoritetsbefolkning, og begrepet ”*anti-arménisme*”¹⁸⁶ blir konstruert. En tyrkisk anerkjennelse av folkemordet er et steg i retning demokratiet, og kan åpne veien for et EU-medlemskap.

5.3.2 L'Europe

Jeg nevnte innledningsvis at analysen av djevelnøkkelordet *l'Europe* også vil inkludere en analyse av *l'Européen*, *l'Union Européene* og *la Constitution*. Hensikten med å kombinere disse begrepene er å gi en mer fullstendig og oversiktlig analyse. Debatten omkring disse begrepene fokuserer på to aspekt; konstitusjonsteksten og EU-systemet. Debatten omkring EU-konstitusjonen i leserinnleggene gir grunnlag for en ny forskningshypotese fordi konstitusjonens tekstlige innhold står sentralt i debatten i forkant av folkeavstemningen. Hypotesen utgjør den sjette¹⁸⁷ hypotesen for studien:

6. Konstitusjonsteksthypotesen

Det franske folket avviste konstitusjonen fordi de var kritiske til det tekstlige innholdet i konstitusjonen.

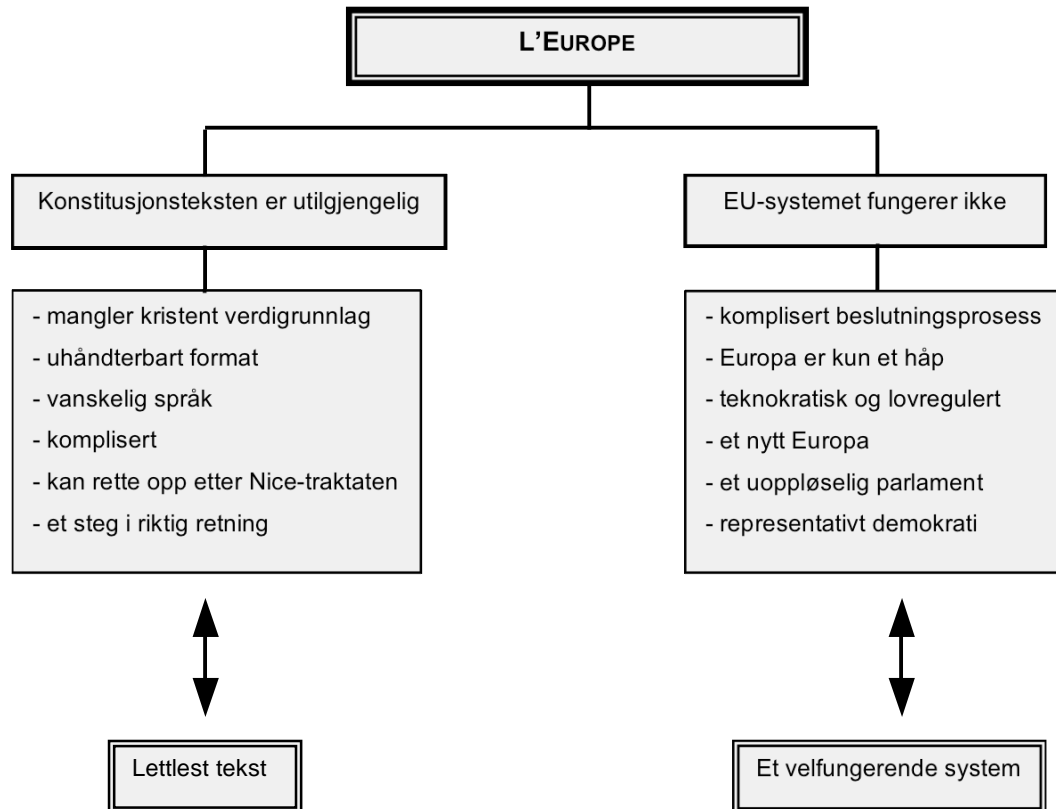
¹⁸⁴ Encyclopædia Britannica (2008) ”Armenian massacres”, *Encyclopaedia Britannica 2008 Ultimate Reference Suite*, Encyclopædia Britannica, Chicago

¹⁸⁵ Leserinnlegg le Monde 21. desember 2004 ”Deux négations, deux politiques”

¹⁸⁶ Leserinnlegg le Monde 21. desember 2004 ”Deux négations, deux politiques”

¹⁸⁷ Jfr. Brouard og Tiberj sine fire hypoteser, og den nye *anti-Tyrkia hypotesen*.

Denne nye hypotesen er gjeldende for leserinnleggene i le Monde. Begrepet *la Constitution* stod også sentralt for lederartiklene i avisen, men det er først i leserinnleggene debatten blir så sentral at det kan være snakk om en ny hypotese.

Modell 3: Retor 2, djevelnøkkelordet *l'Europe*

Retoren reagerer på at det i EU-konstitusjonen ikke blir spesifisert at Europa er et kristent landområde med en kristen arv. Denne mangelen kan føre til at enkelte velgere stemmer nei ved folkeavstemningen, og det bør derfor bli inkludert i dokumentets forord. Det vil i følge denne retoren være et mirakel at franske innbyggere skal klare å lese og forstå konstitusjonen med minimum 300 artikler preget av sjargong og gjensidig avhengighet. Teksten er utilgjengelig, og prosjektet blir omtalt som like kontroversielt som dets forsøk på å omvende motstandere til tilhengere. Samtidig er konstitusjonen et steg i riktig retning som gjør det mulig å korrigere svakhetene ved Nice-traktaten; uten at disse blir ytterligere spesifisert. Disse motstående oppfatningene uttrykker et agonistisk forhold hos retoren ved at konstitusjonen både blir sett på som utilgjengelig og kontroversiell, samtidig som den

er et steg i riktig retning for Europa. Andre agonistiske begreper er at konstitusjonen er forståelig og tilgjengelig for leserne og at EU-systemet fungerer på en tilfredsstillende måte. Folkeavstemningen omtales som *un énorme gaspillage de temps et d'énergie*¹⁸⁸; et enormt sløseri med tid og energi, og det går frem at det for enkelte velgere står mellom å stemme ja eller å ikke stemme. Andre mener det eneste respektable valget er å stemme nei fordi man ved å vedta konstitusjonen vedtar borgerens politiske død; *sa mort politique de citoyen*¹⁸⁹.

Den delen av debatten i leserinnleggene som dreier seg om EU-systemet vil være et uttrykk for *hypotesen om EU-kritikk* fordi det er systemet, og ikke Europa som landområde, som blir kritisert. EU-systemet, dette representative demokratiet, fremstår som handlingslammet når konstitusjonsspørsmålet i Frankrike blir avgjort gjennom en folkeavstemning og ikke av folkevalgte politikere. Retoren skylder på forståelsesproblemer mellom den franske befolkningen og EU; *les difficultés de compréhension qui existent entre l'opinion française et l'Union Européenne*¹⁹⁰. De franske mediene får skylden for dette fordi de fremstiller EU som et organ som påtvinger Frankrike lover og regler.

Utviklingen i Europa går fremover til tross for ondebegreper som teknokratiske trekk, ustoppelige diskusjoner og strenge lovreguleringer. Dette Europa er slik man forestiller seg et demokrati, og til tross for at alt ikke fungerer ideelt, så er det den minst dårlige løsningen. Retoren drømmer om et Europa som en supernasjon der grensene til en hver nasjon utvides, eller en ny slags føderasjon som beskytter innbyggerne og spiller sin rolle i verden. Et slikt Europa er mulig dersom folket kommer sammen siden de deler den samme fortiden, den samme kulturen, den samme levemåten, de samme luktene og den samme tenkemåten. Dette vil stå i et agonistisk forhold til en eventuell integrasjon av Tyrkia siden dette landet ikke deler overnevnte fellestrekk med de øvrige europeiske landene.

¹⁸⁸ Leserinnlegg le Monde 26 mars "Vive la démocratie parlementaire!"

¹⁸⁹ Leserinnlegg le Monde 2 februar "La machine européenne"

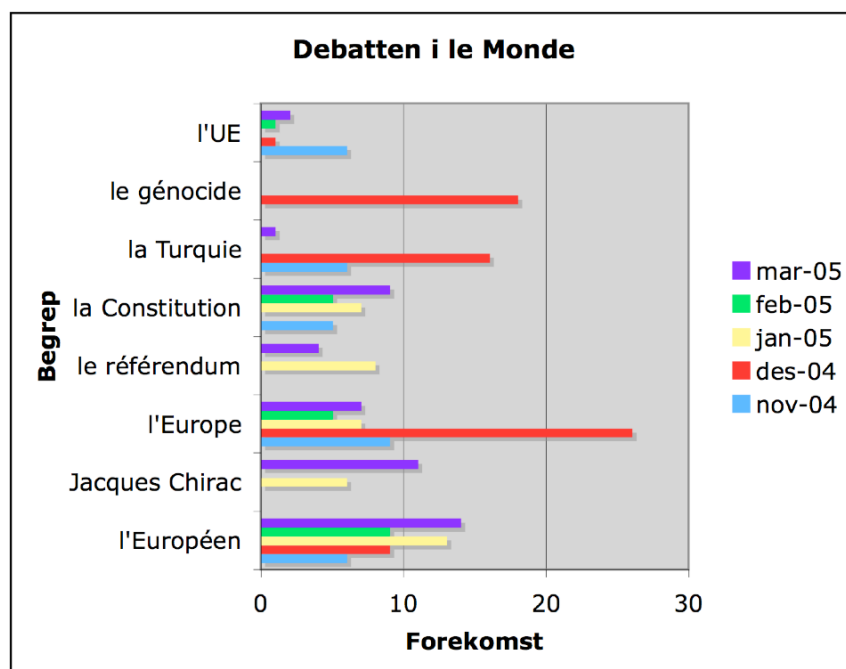
¹⁹⁰ Leserinnlegg le Monde 19 november "Expliquer l'Europe"

5.4 EU-syn i le Monde

Begrepene med høyest forekomst for lederartiklene og leserinnleggene i avisen viser hvilke tema som stod i fokus i den aktuelle perioden hos de to retorene. Av disse ble enkeltord valgt ut til en kvalitativ analyse; nemlig nøkkelordene *le référendum*, *la Turquie* og *l'Europe*. Analysene inkluderte de øvrige begrepene. For å best mulig kunne si noe om EU-synet til avisen er det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i alle begrepene, og ikke bare de overordnede nøkkelordene.

En inndeling i gudebegreper og djevelbegreper viser at hver for seg er begrepene *Européen(ne)*, *l'Europe* og *l'UE* er gudebegreper, mens *Jacques Chirac*, *le référendum*, *la Constitution*, *la Turquie* og *le génocide* er djevelbegreper. Analysen av *l'Europe* viste at dette begrepet, i kombinasjon med *Européen(ne)*, *l'UE*, *le référendum* og *la Constitution* ble et djevelnøkkelord på bakgrunn av argumentasjonen omkring nøkkelordet som består av ondebegreper.

Ett av de innledende spørsmålene for studien var hvorvidt det er mulig å påvise en endring i debatten fra november 2004 til mars 2005. Analysen av debatten i le Monde viser at debatten endrer seg fra måned til måned ved at enkelte tema blir diskutert i større eller mindre grad. Endringen i le Monde blir illustrert i grafen under.

Graf 1: Forekomst av begrep i le Monde

Grafen viser at det ikke er de samme temaene som står i fokus i hele perioden, men at begrepene om Tyrkia og folkemordet forekommer oftest i november 2004, desember 2004 og så vidt i mars 2005. Samtidig står Europa i fokus i desember, mens det er mindre til stede i de andre månedene. Konstitusjonsbegrepet har en jevn stigning og er til stede alle måneder utenom i desember 2004. EU-begrepet synker betraktelig fra november 2004, faller bort i januar 2005, men kommer tilbake med noen få representasjoner i februar og mars 2005. Dette kan illustrere at debatten gikk fra å dreie seg om Europa og EU, til å fokusere på folkeavstemningen, konstitusjonen, president Jacques Chirac og det europeiske.

Klyngeanalysen av nøkkelordene viser et ulikt fokus i lederartiklene og leserinnleggene siden det er i sistnevnte sjanger vi finner *la Turquie* og *le génocide*. Dette kan tyde på en konflikt i EU-synet til avisen, men fordi de andre begrepene er mer eller mindre sammenfallende er det ikke hensiktsmessig å gå ut i fra at det er snakk om to ulike EU-syn. At debatten blant leserne tok en annen vending kan skyldes andre faktorer enn avisens lederartikler. Forskningshypotesene fra Sylvain Brouard og Vincent Tiberj, og tilleggshypotesene som ble avdekket gjennom analysen, viser at det for de analyserte nøkkelordene er hypotese en om *politisk mistillit* og hypotese fire om *presidenten og regjeringens popularitet*¹⁹¹ som er relevante for innholdet i lederartiklene, mens det er hypotese nummer tre om *EU-kritikk*, nummer fem om *konstitusjonsteksten* og nummer seks; *anti-Tyrkia*¹⁹², som er relevante for innholdet i leserinnleggene. Dette betyr at de to retorene har et generelt negativt EU-syn. Retorene uttrykker en skepsis til de politiske lederne, og da særlig til president Jacques Chirac. De er ikke fornøyde med konstitusjonsteksten og det blir gjort vurderinger om hvorvidt Tyrkia egner seg som medlemsland i EU eller ikke. Landet må selv bevise at de hører hjemme i EU, men foreløpig er deres hensikter uklare. Ytterligere utvidelser av EU mener retorene kan åpne vei for en rekke kandidatland, og dette er ikke ønskelig.

Analysen av le Monde avdekket to nye hypoteser i tillegg til de eksisterende fire hypotesene fra arbeidet til Brouard og Tiberj. De nye hypotesene illustrerer at det både foregikk en debatt omkring konstitusjonsteksten, og at det foregikk en debatt

¹⁹¹ Hypotese 1 og 4 jfr avsnitt 1.2

¹⁹² Hypotese 3 jfr avsnitt 1.2, hypotese 5 jfr. avsnitt 5.3.1 og hypotese 6 jfr. avsnitt 5.3.2

omkring Tyrkia og landets mulige medlemskap i EU. De påfølgende analysene vil styrke eller svekke disse nye, og de fire eksisterende, hypotesenes gyldighet. Dersom mine to tilleggshypoteser om konstitusjonsteksten og Tyrkia er gjeldende for l'Humanité og le Figaro, vitner det om en mer nyansert debatt enn først antatt.

5.5 Retor 3: Lederartikler l'Humanité

Lederartiklene i l'Humanité er partiske, og dette står i kontrast med de andre avisene i utvalget. Denne kommunistiske avisen tar standpunkt og skjuler ikke sitt syn, mens både le Monde og le Figaro er mer tilbakeholdne og har en mer refererende skrivestil. Den kvantitative analysen av lederartiklene og leserinnleggene i l'Humanité avdekket en rekke sentrale begreper. Disse er både gudebegreper og djevelbegreper for avisens EU-syn. For lederartiklene er det følgende begrep som har høyest forekomst:

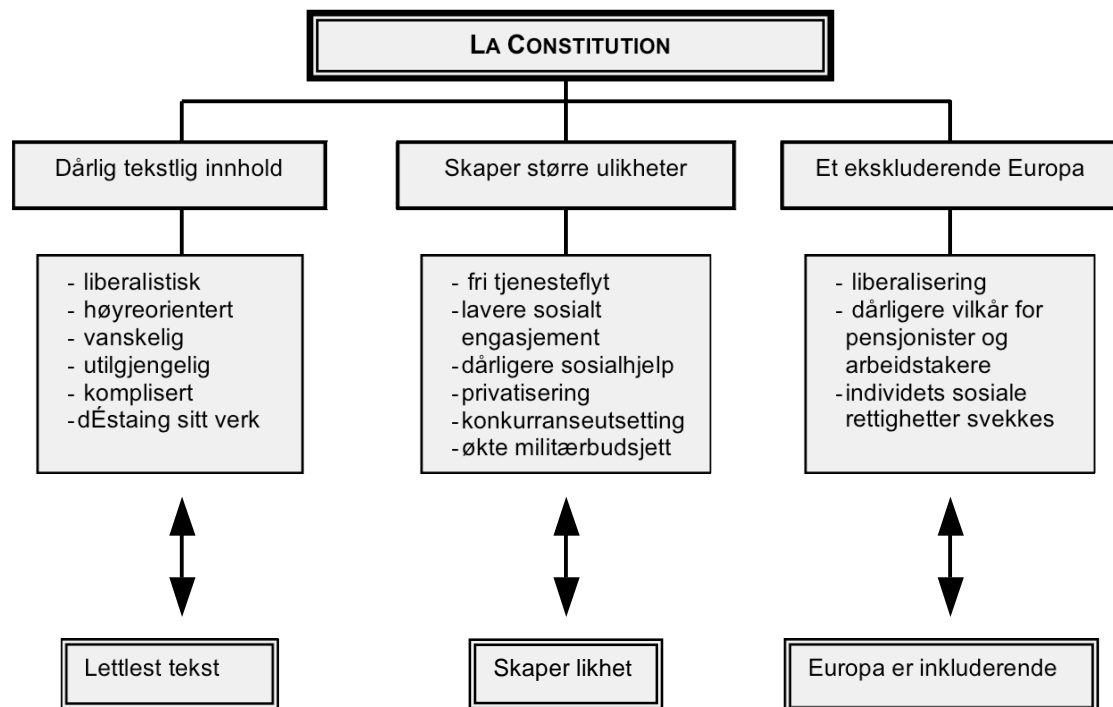
- la Constitution (65 forekomster)
- le non (41 forekomster)
- le référendum (34 forekomster)
- le oui (31 forekomster)
- la Turquie (10 forekomster)

Den klart høyeste forekomsten er det av begrepet *la Constitution*, og allerede nå kan vi anta at den nye *konstitusjonsteksthypotesen* også er gjeldende for lederartiklene i l'Humanité. Andre sentrale begreper med høy forekomst er *le non*, *le référendum* og *le oui*. Begrepet *la Turquie* som var et sentralt nøkkelord i leserinnleggene i le Monde har en betraktelig mye mindre forekomst i lederartiklene i l'Humanité. Det blir likevel analysert som et selvstendig nøkkelord på bakgrunn av kravet om intensitet.

Både *la constitution* og *la Turquie* blir analysert hver for seg fordi klyngene som danner seg omkring dem er omfattende og beskrivende. Begrepene *le référendum*, *le non* og *le oui* vil bli analysert samlet under det overordnede begrepet *le référendum*. Årsaken til dette er at disse tre begrepene står i et meget tett forhold til hverandre siden valgmulighetene ved folkeavstemningen var å stemme ja eller nei.

5.5.1 La Constitution

Nøkkelordet avdekker at hypotese nummer seks om *konstitusjonsteksten*¹⁹³ også er gjeldende for lederartiklene i l'Humanité. Retoren mener at konstitusjonen slik den har blitt presentert er i overkant markedsliberal i forhold til det som er ønskelig fra et kommunistisk ståsted. Ordet *la Constitution* er et *djevelnøkkelord* for retoren, og det er derfor det tekstlige innholdet blir sett på som vanskelig å forsvare, høyrevridd, forvirrende og alt for komplekst. Argumentene som knytter seg til nøkkelordet er at dokumentet har et dårlig tekstlig innhold, at det vil skape større ulikheter blant folket dersom det blir vedtatt og at det vil gi et mer ekskluderende Europa.

Modell 4: Retor 3, djevelnøkkelordet *la Constitution*

Retoren frykter for de offentlige tjenestene dersom konstitusjonen blir ratifisert, og mener konstitusjonen har vokst ut fra den politiske høyresiden. Det er derfor et ”*non de gauche*”¹⁹⁴ må hindre en ratifisering av konstitusjonen. Konstitusjonsteksten er i følge retoren utarbeidet *sous la houlette de Giscard*¹⁹⁵; under Giscard sin hyrdestav¹⁹⁶.

¹⁹³ Jfr. avsnitt 5.3.2

¹⁹⁴ Lederartikkel l'Humanité 20. november "Convaincre" av Jean-Emmanuel Ducoin

¹⁹⁵ Lederartikkel l'Humanité 13. januar "Faux-semblant ou vrai débat" av Pierre Laurent

¹⁹⁶ Hyrdestaven er abbedene i den katolske kirke sin versjon av biskopenes bispestav som symboliserer autoritet og jurisdiksjon

Valéry Giscard d'Estaing har hatt for mye makt og ledelse i arbeidet med traktaten. Hans uttalelse om at teksten er lettest, klar og ganske artig skrevet står i et agonistisk forhold til retoren som mener teksten inneholder propaganda, er påtvingende og behøver å bli endret. Dette illustrerer at hypotese nummer en om *politisk mistillit*¹⁹⁷ er gjeldende fordi retoren ser på d'Estaing som en maktsyk politiker som har mistet folkets tillit.

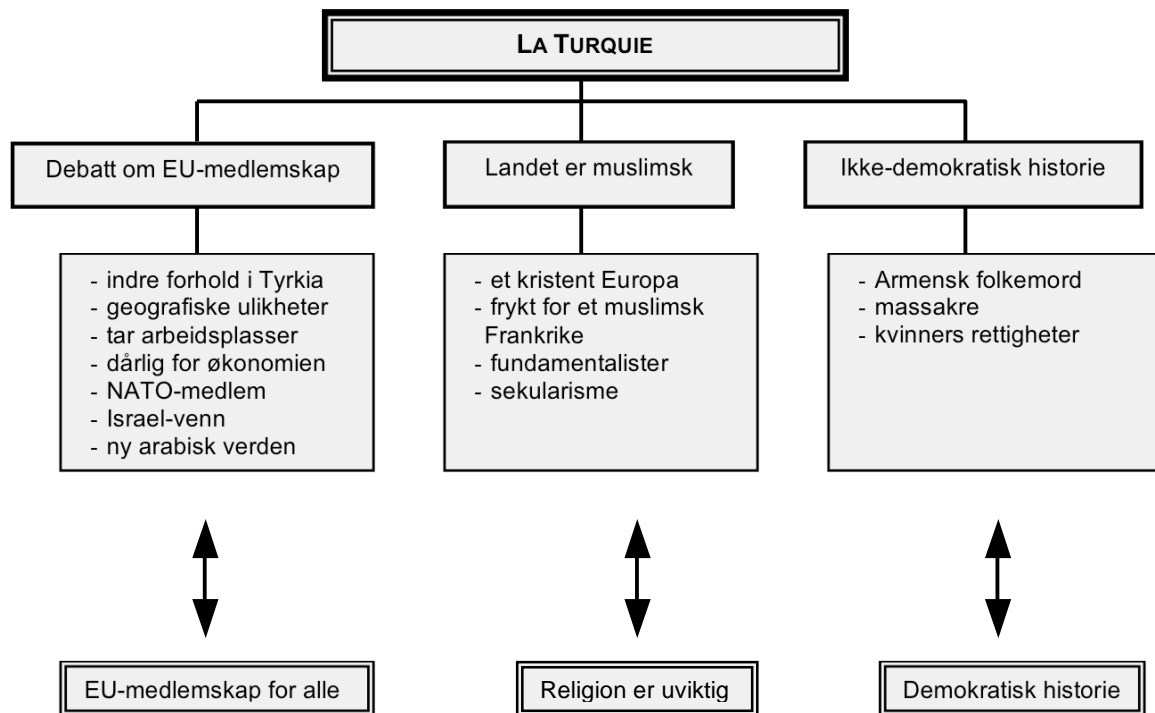
Retoren vil unngå et liberalisert samfunn med fri konkurranse der offentlige tjenester konkurranseutsettes i motsetning til å være garanterte. Innføringen av konstitusjonen vil gjøre vilkårene for pensjonister og arbeidstakere dårligere, arbeidstiden kan bli økt og arbeidstakerne blir derfor oppfordret til å begrave sin drøm om et sosialt Europa. Retoren ønsker et republikansk og sosialt samfunn som respekterer enkeltindividets sosiale rettigheter. Europa må være handlekraftig for å kunne stå opp imot det amerikanske hegemoniet. Det er kun slik de agonistiske begrepene kan gå i oppfyllelse; nemlig en godt skrevet konstitusjonstekst, likhet mellom europeiske borgere og et Europa som er inkluderende.

5.5.2 La Turquie

Lederartiklene som tematiserer Tyrkia ble publisert allerede 15. og 16. desember, men er likevel sentrale og viktige. Analysen viser at retoren mener det er galt å trekke inn et eventuelt tyrkisk EU-medlemskap i konstitusjonsdebatten. Dette er to uavhengige saker, og velgerne må avgi stemme på bakgrunn av innholdet i konstitusjonen. Nøkkelordet *la Turquie* har lav forekomst, men er et nøkkelord på bakgrunn av intensiteten i klyngene omkring det. Det er et *djevelnøkkelord* som knytter seg til den nye *anti-Tyrkia hypotesen*¹⁹⁸ siden avisen er negative til landets forsøk på å bli medlem av EU. Argumentasjonen dreier seg om landet er verdig et EU-medlemskap, at landet er muslimsk og har en ikke-demokratisk historie.

¹⁹⁷ Hypotese 1 jfr. avsnitt 1.2

¹⁹⁸ Jfr. avsnitt 5.3.1

Modell 5: Retor 3, djevelnøkkelordet *la Turquie*

Ondebegrep som klynger seg til nøkkelordet er at landet har få rettigheter for kvinner, liten respekt for menneskerettigheter, utøver tortur og massakrer og at innbyggerne er muslimer. Disse ondebegrepene har agonistiske begreper om at Tyrkia er et verdig EU-land, at deres historie er vel så demokratisk som øvrige medlemslands historie i tillegg til at man må se bort i fra religion som et kriterium for EU-medlemskap. Republikken Tyrkia har siden den ble grunnlagt vært en sekulær stat, men det nåværende regjeringspartiet som vant både i 2002 og 2007, har utfordret denne sekularismen med sitt sterke religiøse politiske fundament.

Historiske hendelser som likevel kan begrunne en avvisning av tyrkisk EU-medlemskap er folkemordet i Armenia, tortur og massakrer i Kurdistan. Det er likevel ikke bare blant muslimer, og i Midtøsten det har blitt utført folkemord. Retoren nevner folkemordet *Shoah*¹⁹⁹ (tilintetgjørelse). Dette henviser til det jødiske folkemordet under annen verdenskrig, som utspilte seg i hjertet av det kristne Europa. Dette kan bli tolket som at retoren mener Tyrkia fortjener en ny sjanse slik sentral-Europa fikk etter annen verdenskrig. Retoren påstår at Tyrkia ønsker å bli medlem av EU for å oppnå flere rettigheter, mer frihet og mer likhet med andre europeiske land.

¹⁹⁹ Lederartikkel i *Humanité* 16. desember "L'obsession de Jacques Chirac" av Claude Cabanes

Landets vei inn i Europa er både trang og vanskelig, og øvrige land takker nei på avstand til et folk som ønsker å bli en del av Europa; *repoussent au loin un peuple qui revendique d'être des nôtres*²⁰⁰. Franskmennene frykter for sine arbeidsplasser og sin økonomi, og Tyrkias geografi, historie og religion blir trukket frem som negative trekk ved landet. At landet er NATO-medlem og Israel-venn blir kun nevnt. Fokuset er heller at landet er muslimsk og ikke kristent.

Dem som i debatten trekker frem en mulighet for et ikke-sekularisert Frankrike oppfordrer både til en balkanisering mellom ulike religioner; *balkanisation nationale entre communautés religieuses*²⁰¹, samtidig som de fremmer fundamentalisme og frykt blant befolkningen. Frankrike er, som Tyrkia, en sekulær stat der religionstilhørighet er av privat art. Den største delen av befolkningen er katolske, og andelen muslimer vokser. Ønsket er å proklamere Europa som *kristent*, i motsetning til muslimsk som bryter med fransk tradisjon. En fremvekst av islam er uønsket *au coeur de l'Europe chrétienne*²⁰²; i hjertet av det kristne Europa.

5.5.3 Le référendum

Nøkkelordet *le référendum* tar til seg ondebegreper siden det er et *djevelnøkkelord* for retoren. Begrepet var også et sentralt nøkkelord for lederartiklene i *le Monde*, og også her var det et *djevelnøkkelord*. Dette illustrerer at de to avisene ikke står så langt fra hverandre i synet på EU som man skulle tro. Debatten i *l'Humanité* fokuserer på at konstitusjonen det skal bli stemt over ved folkeavstemningen ikke er god nok, at debatten som foregår i forkant er avkortet og mangelfull og at prosessen frem mot folkeavstemningen ikke ble gjennomført slik retoren mente den burde blitt.

Den politiske venstresiden kan sikre en nei-stemme ved folkeavstemningen – samtidig som høyresiden prøver å overbevise folket om at et virkelig nei fra venstre er utenkelig. En nei-seier kan bli en realitet ved *un vote de la gauche populaire*²⁰³ der arbeidsledige, offentlige ansatte og lavlønte går i bresjen. Dette kan åpne mulighetene for en omforhandling og omformulering av EU-konstitusjonen slik at det blir mulig å

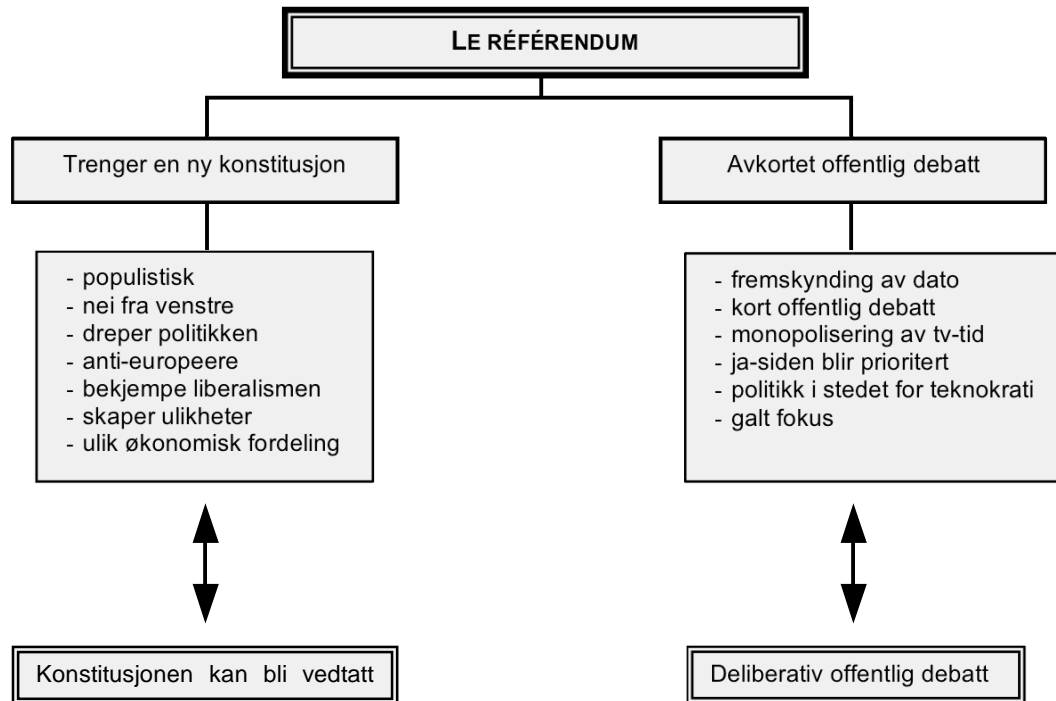
²⁰⁰ Lederartikkel *l'Humanité* 15. desember "La porte étroite" av Patrick Apel-Muller

²⁰¹ Lederartikkel *l'Humanité* 15. desember "La porte étroite" av Patrick Apel-Muller

²⁰² Lederartikkel *l'Humanité* 16. desember "L'obsession de Jacques Chirac" av Claude Cabanes

²⁰³ Lederartikkel *l'Humanité* 22. mars "Texte en main" av Pierre Laurent

konstruere et nytt Europa på grunnlag av nye premisser. Liberalismen må bli bekjempet slik at Europa ikke forblir en leilending på det liberale markedet; *refuser que l'Europe reste un vassal du marché liberal*²⁰⁴.

Modell 6: Retor 3, djevelnøkkelordet *le référendum*

Uttalelser fra politiske ledere blir trukket fram, og François Bayrou mener at en seier til nei-tilhengerne vil bety « *la fin de l'Europe politique* »²⁰⁵; slutten på det politiske Europa. Uttalelsene er et ondebegrep for venstresiden som ønsker en nei-seier ved folkeavstemningen. Andre tilhengere av konstitusjonen mente Frankrike vil gå inn i tåken dersom nei-siden vinner, og at dem som stemmer nei er anti-europeere. Disse utsagnene blir avkreftet av retoren og danner et agonistisk forhold gjennom påstander om at det heller er dem som er villige til å vedta konstitusjonen som er anti-europeere. Konstitusjonsteksten er ikke den korrekte veien å gå for et nytt og bedre Europa. Et nei ved folkeavstemningen er et ja til Europa, og hindrer en liberalisering og konstitusjonalisering av et politisk system. Dette viser at både hypotese nummer en om *politisk mistillit*²⁰⁶ og nummer seks *konstitusjonsteksthypotesen* kan begrunne retorens EU-syn.

²⁰⁴ Lederartikkel l'Humanité 15. mars "Détournements" av Pierre Laurent

²⁰⁵ Lederartikkel l'Humanité 22. mars "Texte en main" av Pierre Laurent

²⁰⁶ Hypotese 1 jfr. avsnitt 1.2 og hypotese 6 jfr. avsnitt 5.3.2

Retoren kritiserer ja-siden for å ta monopol på tv-tid i debatten, i tillegg til at de forsøker å fremskynde folkeavstemningen slik at tiden til å drive valgkamp blir forkortet og avstemningen blir *une consultation à la hussarde*²⁰⁷; en konsultasjon i all hast. En slik fremskynding av prosessen ble sett på som et forsøk på å skade nei-siden. Folkeavstemningen i Spania, som ble avholdt 20. februar 2005, er et eksempel på at årsaken til den ekstremt lave valgdeltagelsen var mangelen på en god, nyansert offentlig debatt i forkant. Retoren frykter at den franske debatten har galt fokus, og ønsker en politisk seier over det teknokratiske, ekspertstyrte, samfunnet.

5.6 Retor 4: Leserinnlegg l'Humanité

Analysen av leserinnleggene fra l'Humanité avdekket flere relevante begreper, men det ble også klart at noen begreper har en høy hyppighet uten at de kan bidra til analysen. Sentrale begreper fra leserinnleggene i l'Humanité er:

- le non (33 forekomster)
- la Constitution (26 forekomster)
- le référendum (11 forekomster)
- la paix (7 forekomster)

Disse begrepene var også sentrale for lederartiklene, men det som mangler her i forhold til lederartiklene er begrepet *le oui* og *la Turquie*. Dessuten er *la paix* kun gjeldende for leserinnleggene. Verken begrepene *la paix*, *la constitution* eller *le référendum* har direkte relevans for analysen. Slike begreper kan bli fjernet av to ulike årsaker: 1) fordi de ikke blir brukt hyppig nok, eller 2) fordi det ikke danner seg klynger eller agonistiske begreper omkring dem fordi de mangler intensitet²⁰⁸. De nevnte begrepene blir ikke analyserte fordi det ikke danner seg klynger omkring dem og de mangler intensitet. Ordenes representasjoner bidrar derfor ikke til debatten i avisen. Det blir ikke knyttet adjektiver til ordene, men de står i bestemt form i sammenhenger som ”datoen for folkeavstemningen”, ”den kommende folkeavstemningen” eller bare som ”folkeavstemningen”. Det samme vil gjelde for *la constitution* som står i sammenhenger som ”den kommende konstitusjonen”,

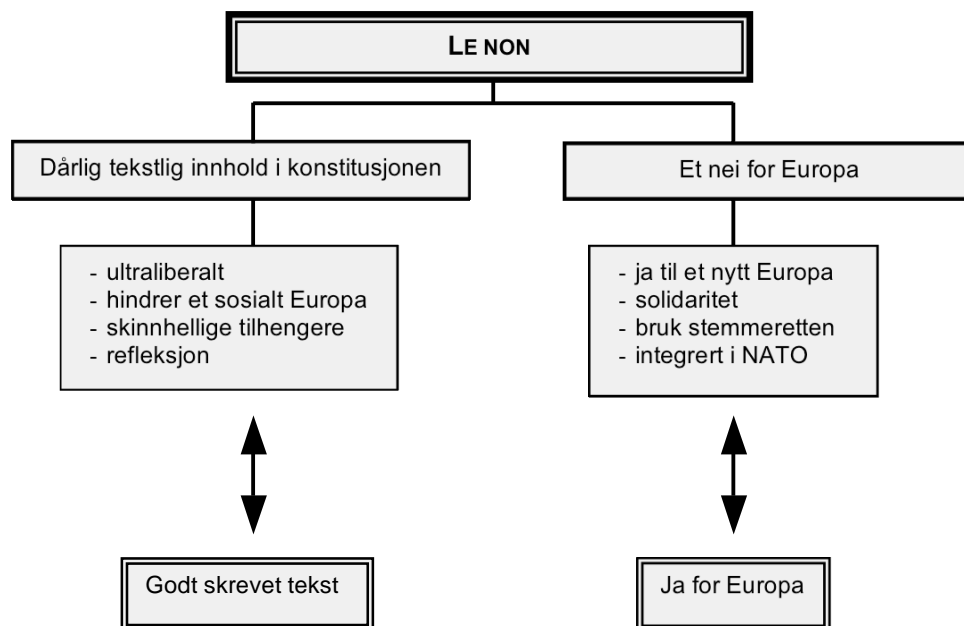
²⁰⁷ Lederartikkel l'Humanité 1. mars “La réunion versaillaise” av Jean-Paul Piérot

²⁰⁸ Berthold 1976:304

”debatten om konstitusjonen” eller ”denne konstitusjonen”, mens begrepet *la paix* ikke belyser prosjektets tema. Nøkkelordet som blir analysert for leserinnleggene i l’Humanité er derfor *le non*.

5.6.1 Le non

Retoren er negativ til konstitusjonen for EU på bakgrunn av et kommunistisk ståsted. Et Europa preget av liberalisme og fri konkurranse er ikke ønskelig. Nøkkelordet *le non* er derfor et *gudenøkkelord* for retoren som representerer nei-siden. Argumentene som knytter seg til nøkkelordet er i hovedsak at velgerne må stemme nei for å kunne si ja til et nytt Europa; et Europa der man kan leve sammen i solidaritet og si ja til folket. Et ledd i dette er å avvise konstitusjonen fordi teksten ikke fremmer Europa, og dette viser igjen relevansen av hypotese nummer seks om *konstitusjonsteksten*²⁰⁹. Det er særlig konstitusjonstekstens tredje parti om EUs politikkområder som blir trukket frem som spesielt negativ.

Modell 7: Retor 4, gudenøkkelordet *le non*

²⁰⁹ Jfr. avsnitt 5.3.2

Et utsagn fra tidligere programleder og valgt medlem i l'Académie française i 1979²¹⁰ Alain Decaux skaper debatt. Han sa at motstanderne av konstitusjonen er « *des gens qui ne réfléchissent pas* »²¹¹; folk som ikke reflekterer. Det er tvert i mot en nøye gjennomlesning av konstitusjonsteksten som har overbevist om at det korrekte valget er å stemme nei. Derfor tar franskmenn reflekterte valg. Retoren frykter at argumentasjonen for å stemme nei kan ha blitt galt oppfattet, og ønsker å legge til at Europa har bruk for ditt nei. Dermed vil det ikke bli oppfattet som at velgerne avviser Europa dersom de stemmer mot konstitusjonen; tvert i mot vil det bli oppfattet som at de gjør Europa en tjeneste. Denne holdningen står i sammenheng med hypotese nummer tre om *EU-kritikk*²¹² fordi retoren ikke har en negativ holdning ovenfor verdensdelen Europa, men er uenig i avgjørelser som blir tatt på EU-nivå.

Konstitusjonsmotstanderne understreker at deres egne argumenter må handle om innholdet i konstitusjonen, samtidig som de må være konstruktive, presise og konkrete. Det er viktig å avdekke svakheter ved konstitusjonen, og dette kan man best gjøre ved en gjennomlesning og debatt om innholdet. Håpet er en nei-seier, og Europa har behov for folkets nei-stemme. Den politiske høyresiden, ja-siden, blir tilegnet negative karakteristikk fordi de hindrer Europas utvikling ved å forsvare konstitusjonen. Det samme gjelder media som bevisst, i følge retoren, forsvare og kjemper for ja-siden. Dette står i kontrast til det demokratiske samfunnet som er både solidarisk og for folket.

Politikerne i Frankrike blir beskyldt for å vri innholdet i konstitusjonen til å passe best til sitt eget synspunkt, de holder noe skjult fra virkeligheten og dette er gode argumenter for hvorfor man bør stemme nei. Dette illustrerer hypotese nummer en om en *politisk mistillit*. Hver og en må ta ansvar for å kunne redde Europa og nøkkellargumentet for å stemme nei, er at Jaques Chirac uttalte at ved en konstitusjon får man *une Europe puissante bien intégrée dans l'OTAN*²¹³; et handlekraftig Europa godt integrert i NATO. Frankrike er i en særstilling når det gjelder NATO-medlemskap ved at de siden 1966 ikke har vært en del av den militære strukturen.

²¹⁰ l'Académie française sine hjemmesider, artikkel om Alain Decaux tilgjengelig fra <http://academie-francaise.fr/immortels/base/academiciens/fiche.asp?param=661>

²¹¹ Leserinnlegg l'Humanité 25. mars "Mûre réflexion"

²¹² Jfr. avsnitt 1.2

²¹³ Leserinnlegg l'Humanité 22-23. januar "Notre sécurité"

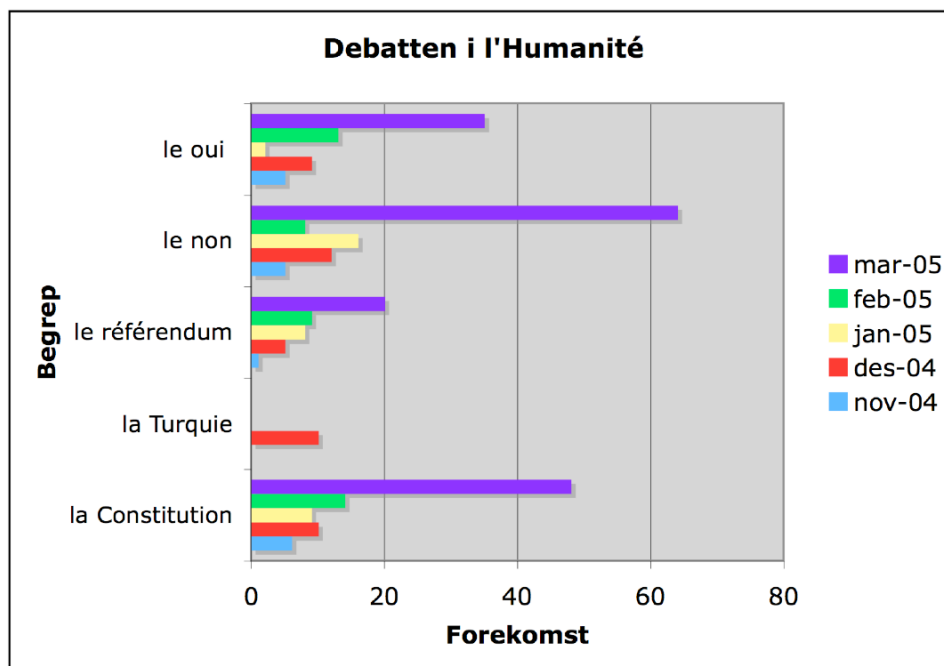
Dette innebærer ”no Allied headquarters on French territory, no French forces under permanent Allied command, no participation in the defence planning process, independent nuclear deterrence”²¹⁴. Debatten om en eventuell EU-hær er derfor viktig i Frankrike.

5.7 EU-syn i l’Humanité

L’Humanité er en kommunistisk avis som var negativ til konstitusjonen. Det er derfor hensiktsmessig med en avklaring av hva som er gudebegreper og hva som er djevelbegreper for avisens retorer. Av de analyserte nøkkelordene er *le non* et gudebegrep mens *le référendum*, *la Constitution* og *la Turquie* er djevelbegreper. Det er kun nøkkelordet *le non* som har blitt analysert for leserinnleggene, mens de tre øvrige nøkkelordene er gjeldende for lederartiklene.

Temaene i debatten er ulikt representert fra måned til måned, og det er derfor hensiktsmessig med en grafisk oversikt som viser dette. Som for *le Monde* vil også alle begrepene med en viss forekomst bli inkludert i grafen, og ikke bare de analyserte nøkkelordene. Grafen under viser at det også i l’Humanité foregår en endring i antall forekomster av de ulike nøkkelordene fra november 2004 til mars 2005.

²¹⁴ ”France’s position in NATO” tilgjengelig fra http://www.diplomatie.gouv.fr/en/article-imprim.php?id_article=8219

Graf 2: Forekomst av begrep i l'Humanité

Debatten i november 2004 dreier seg lite om *la Constitution*, *le non* og *le oui*, mens resultatene fra debatten i mars 2005 viser at både *la Constitution*, *le référendum*, *le non* og *le oui* har hatt en markant økning i antall forekomster. Dette er en naturlig utvikling siden avisen er negativ til konstitusjonen. Det er derimot overraskende at begrepet *la Turquie* kun er til stede i desember, og at *le oui* har en voksende tilstedeværelse fra november til mars. En forklaring på at dette er at begrepet omtaler ja-siden og hvorfor man ikke bør stemme ”ja”.

EU-synet til l'Humanité er negativt til EU, konstitusjonen, folkavstemningen og ja-siden, mens avisen er positiv til demokratiet og nei-siden. Etter *gude- og djevelnøkkellordene* å dømme, så er det et noe ulikt fokus i lederartiklene og leserinnleggene. Ordet *le non* er felles for begge sjangere, men ellers er begrepene ulike. Dette vil bety at det er ulike hypoteser som blir karakteriserende for innholdet i l'Humanité. For *gudenøkkellordet* vil hypotese nummer seks om *konstitusjonsteksten*²¹⁵ være gjeldende fordi det er konstitusjonen man sier ”nei” til, mens både hypotese nummer tre om *EU-kritikk*, nummer en om *politisk mistillit* og nummer fem *anti-Tyrkia*²¹⁶ er gjeldende for *djevelnøkkellordene*.

²¹⁵ Jfr. avsnitt 5.3.2

²¹⁶ Hypotese 1 og 3 jfr. avsnitt 1.2 og hypotese 5 jfr. avsnitt 5.3.1

Retoren er skeptisk til konstitusjonens innhold, politiske ledere, EU som organisasjon og en utvidelse av EU som inkluderer Tyrkia. Debatten i l'Humanité uttrykker en generell misnøye med Frankrikes politiske elite, og dette står i en særlig sammenheng med misnøyen mot det tekstlige innholdet i konstitusjonen. Dokumentet fastlegger ikke klare grenser for unionen og åpner dermed for utvidelser østover. Det overordnede EU-synet i l'Humanité er derfor en oppfatning av at EU, og gjerne også Frankrike, har det bedre uten en felles konstitusjon, parallelt med at unionen ikke har et større behov for utvidelser av flere medlemsland.

5.8 Retor 5: Lederartikler le Figaro

Analysen av lederartiklene i le Figaro har avdekket at debatten omkring konstitusjonen, EU og folkeavstemningen er nyansert og varierende. Den kvantitative analysen av lederartiklene har gitt følgende resultat:

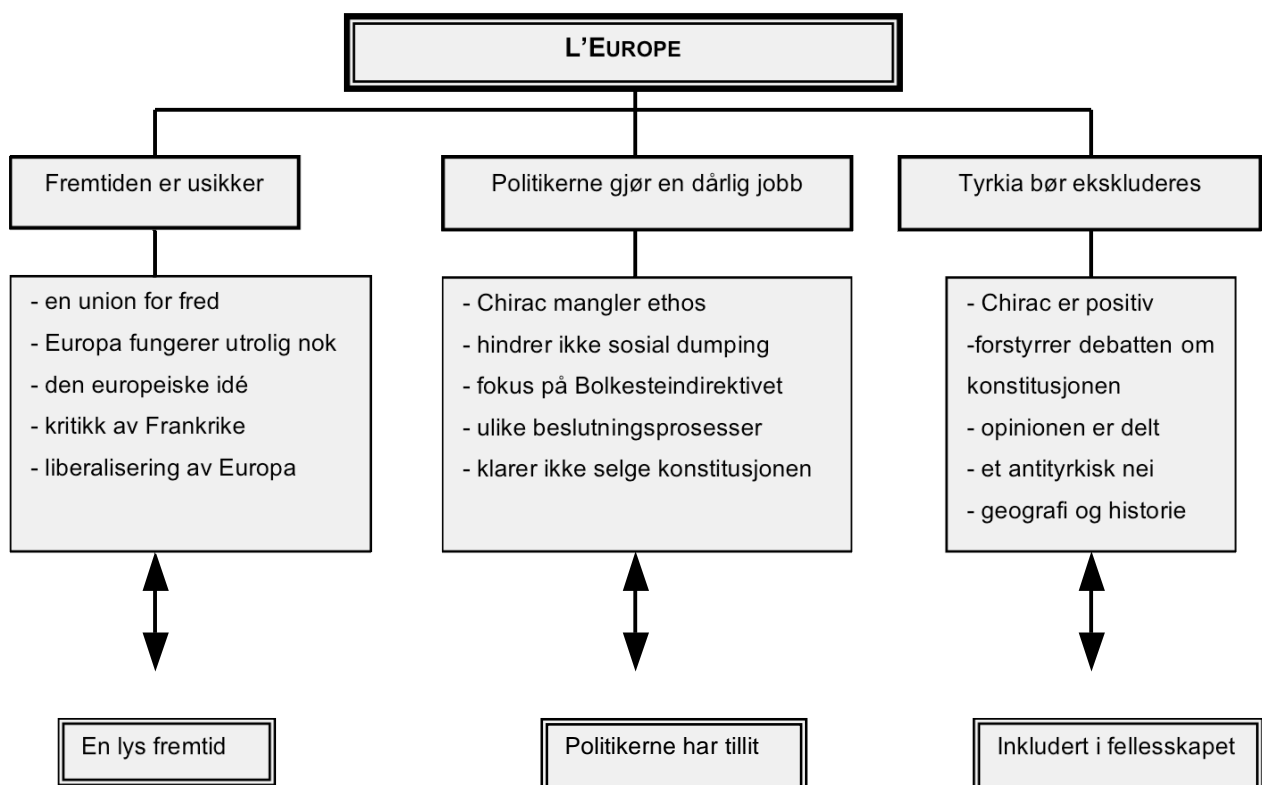
- le non (36 forekomster)
- l'Europe (30 forekomster)
- le oui (20 forekomster)
- l'européen (16 forekomster)
- la Turquie (15 forekomster)
- la Constitution (14 forekomster)
- le référendum (12 forekomster)
- Jacques Chirac (12 forekomster)
- Bolkestein (11 forekomster)

Antall sentrale begreper er betraktelig mye høyere enn for de andre avisene, og det kommer frem ett nytt begrep. Dette begrepet er *Bolkestein* og står for EUs tjenstedirektiv, som i Frankrike ble omtalt som Bolkesteindirektivet. De øvrige ordene har vi også sett i de andre avisene. Antallet ord med høye forekomster er for stort. Det er derfor nødvendig med en sortering av begrepene, og nøkkelordene for klyngeanalysen blir *l'Europe* og *le référendum*. Disse nøkkelordene er en kombinasjon av flere sentrale ord i tekstene. Analysen av *l'Europe* inkluderer *l'européen* og *la Turquie*. Det kan virke overraskende at jeg velger å knytte *la*

Turquie til analysen av *l'Europe*, men dette gjør jeg fordi argumentasjonen i klyngene dreier seg om Europa og EU. *Le référendum* er det overordnede begrepet for analysen av begrepene *la Constitution*, *le oui*, *le non*, *Jacques Chirac* og *Bolkestein* siden de alle har en sterk tilknytning til *le référendum*.

5.8.1 L'Europe

Argumentasjonen omkring nøkkelordet *l'Europe* omhandler i stor grad frykten for Europas fremtid, og en kritikk mot politikerne i Frankrike samtidig som det blir understreket at Tyrkia ikke bør bli med i EU – til tross for at president Jacques Chirac er positiv til landets integrasjon. Retoren i *le Figaro* er opptatt av konsekvensene ved en eventuell utvidelse av EU, et tyrkisk EU-medlemskap eller en forkasting av konstitusjonen.

Modell 8: Retor 5, gude- og djevelnøkkelordet *l'Europe*

Det er vanskelig å definere nøkkelordet *l'Europe* som *gudenøkkelord* eller *djevelnøkkelord*, og dette har en sammenheng med at det fungerer som begge deler i tekstene. Dette betyr at det knytter seg både godebegreper og ondebegreper til

nøkkelordet. Hvorvidt dette er et grep gjort av avisen er usikkert, men det kan bli vurdert som politisk ”lurt” å bruke begrep som gir doble assosiasjoner. Da er det mulig å både være politisk korrekt, samtidig som det er mulig å få frem standpunktet til avisen. Dette utgangspunktet kan få konsekvenser for den agonistiske analysen av materialet siden nøkkelordet vil ha agonistiske begreper både i forhold til dets funksjon som *djevelnøkkelord* og i forhold til dets funksjon som *gudenøkkelord*. Motsetningen mellom nøkkelordets funksjon som gude- eller djevelnøkkelord vitner i seg selv om en indre konflikt, men det vil ikke være uttrykk for et agonistisk forhold. Det agonistiske forholdet kommer først til uttrykk gjennom klyngenes verdier. Klyngene for argumentene omkring fremtiden og Tyrkia inneholder både positive og negative begreper; dette illustrerer funksjonene av både gode- og ondebegrepene. Agonistiske begreper til nøkkelordet er at Europa sin fremtid er lovende, at politikerne har tillit hos folket og at Tyrkia er verdig et EU-medlemskap.

Tjenestedirektivet (Bolkesteindirektivet) fremmer et mer liberalt Europa gjennom ett av de fire grunnprinsippene fra Romatraktaten (1957); fri sirkulasjon av tjenester. Debatten omkring direktivet illustrerer hypotese nummer tre om *EU-kritikk*²¹⁷ fordi retoren avviser direktivet, men ikke Europa. Bolkesteindirektivet fikk hard medfart i le Figaro, og det blir blant annet omtalt som *la fameuse directive* (det beryktede direktivet) og *le texte incriminé*²¹⁸ (den anklagede teksten). Debatten omkring direktivet foregår i både Frankrike og Europa. Retoren påpeker at liberaliseringen av tjenester, altså Bolkesteindirektivet, ikke har en direkte sammenheng med EU-konstitusjonen. Denne diskusjonen og diskusjonen om et eventuelt tyrkisk medlemskap i EU kan stanse ratifiseringen av konstitusjonen i Frankrike.

Tyrkia-problematikken fremstår både som godebegrep, fordi president Jacques Chirac stiller seg positiv til landets medlemskap, og som ondebegrep fordi det ikke er ønskelig at Tyrkia skal være med i det europeiske fellesskapet. I følge lederartiklene var to av tre franskmenn langt unna Chirac sitt syn. Chirac ønsket å holde Tyrkia-debatten og konstitusjonsdebatten atskilt; *que le dossier de la Constitution n'est guère empoisonné par la question turque*²¹⁹, men når man ser hvor stor plass Tyrkia-

²¹⁷ Jfr. avsnitt 1.2

²¹⁸ Lederartikkel le Figaro 16. mars ”Europe, mauvaise foi et Bolkestein” av Yves Thérard

²¹⁹ Lederartikkel le Figaro 13. desember ”Et le projet de l'Europe?” av Michel Schifres

debatten har i avisene er det tydelig at dette ikke var mulig. Motstanderne av tyrkisk integrasjon frykter både økonomiske og sosiale konsekvenser. Det er usikkert om Tyrkias geografi og historie er europeisk, men dette blir det ikke tatt stilling til annet enn ved en referanse til både italienerne og spanjolene som mener at Tyrkia, geografisk sett, er en del av Europa; *quant aux Italiens et aux Espagnols, la Turquie fait, selon eux, géographiquement partie de l'Europe*²²⁰. Retorens fokus er at Tyrkia er et østlig land med et ønske om å bli europeisk. Denne argumentasjonen vitner om en anti-tyrkisk holdning som svarer til hypotese nummer seks; *anti-Tyrkia*²²¹. Agonistiske begrep om at Tyrkia bør bli inkludert i EU og det Europeiske fellesskapet kommer tydelig fram.

Frankrike blir kritisert for valg av metode for å avgjøre konstitusjonsspørsmålet, Bolkesteindirektivet og Tyrkia-debatten; *sur la Turquie, sur la directive Bolkenstein et sur le référendum constitutionnel, la confusion de genres est en effet générale*²²². Presidenten for EU-kommisjonen, José Manuel Barroso, uttalte at Europeiske beslutninger ikke må bli tatt på bakgrunn av ett land eller at Europa ikke kan gi opp sitt økonomiske program fordi det avholdes folkeavstemning i Frankrike. Problemet er ikke at disse sakene blir tatt opp og diskutert, men problemet er at man bruker ulike beslutningsprosesser for å få jobben gjort. Dette er en krass kritikk av Frankrike som ikke blir møtt av retoren. Dette kan illustrere hypotese nummer en om *politisk mistillit*²²³; avisen er mer opptatt av å referere til kritikk som blir rettet mot landets politikere enn å forsvare avgjørelsene de har tatt.

5.8.2 Le référendum

Debatten i lederartiklene til le Figaro dreier seg om folkeavstemning og konstitusjonsteksten. Det er i stor grad prosessen frem mot folkeavstemningen som blir diskutert, og på enkelte tidspunkt blir det hevdet at ja-siden står sterkest, mens det på andre tidspunkt blir hevdet at nei-siden står sterkest. Ordet er et *gudenøkkelord* som står i en særstilling fordi klyngene omkring *le référendum* inneholder både godebegreper og ondebegreper. Dette illustrerer at avisen presenterer flere sider av

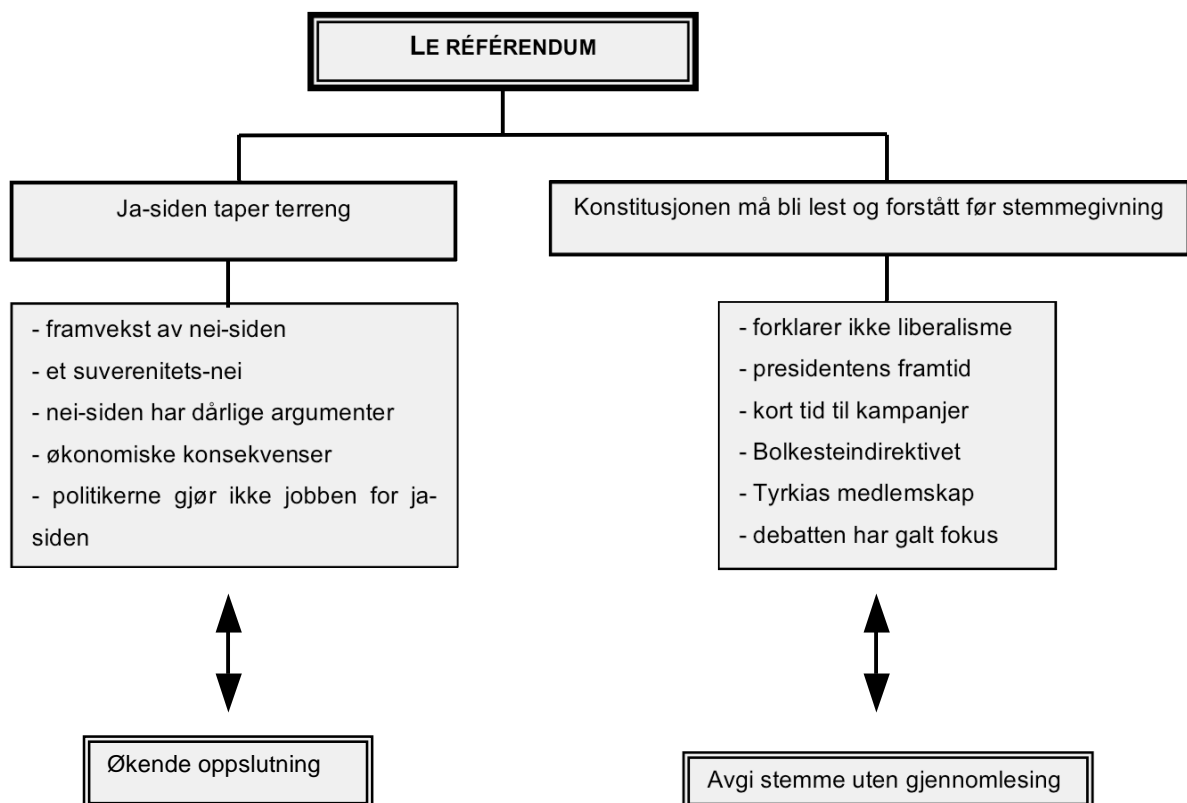
²²⁰ Lederartikkel le Figaro 13. desember "Et le projet de l'Europe?" av Michel Schifres

²²¹ Jfr. avsnitt 5.3.2

²²² Lederartikkel le Figaro 23. Mars "L'Europe des rapports des forces" av Pierre Rousselin

²²³ Jfr. avsnitt 1.2

debatten. Ordet var også et nøkkelord for lederartiklene i *le Monde* og *l'Humanité*, men det var da et *djevelnøkkelord* fordi avisene var negative til avgjørelsesmetoden og rettet en skarp kritikk mot de politiske lederne som besluttet å holde en folkeavstemning. Årsaken til at det i *le Figaro* fremstår som et *gudenøkkelord* er den objektive fremstillingsmåten i avisen. Nøkkelordet skiller seg fra analysen av *l'Europe* som var både et gude- og djevel-nøkkelord fordi klyngene omkring *le référendum* inneholder flest godebegreper.

Modell 9: Retor 5, gudenøkkelordet *le référendum*

Perioden frem mot folkeavstemningen var preget av enkelte politiske skandaler, og en av disse førte til at finansministeren Hervé Gaymard måtte gå av i februar 2005 etter det ble avslørt at hans 600 kvadratmeter store leilighet ble betalt av staten for €14 000 hver måned. Mediedekningen, og debatten i avisene, var ikke alltid like fokusert og Den øvrige debatten i lederartiklene i *le Figaro* fremmer både positive og negative sider ved konstitusjonen. Dette gjør det mulig for leserne å gjøre seg opp en selvstendig mening om de vil stemme "ja" eller "nei". En gjennomlesing av konstitusjonsteksten er nødvendig, for det er kun da velgerne kan avgi sin stemme på

rett grunnlag. Dersom teksten ikke blir lest, vil den agonistiske oppfatningen av at velgerne kan avgi stemme uten å lese teksten bli gjeldende. Retorens objektive utgangspunkt faller til tider litt bort, og det blir viet mye plass til nei-siden. Nei-siden har ingenting å tape, i følge retoren. Mens Nicolas Sarkozy og Jacques Chirac forsøker å finne en løsning på hvordan de kan være tilhengere av konstitusjonen og samtidig forberede seg på konsekvensene av en nei-seier, oppnår nei-siden flertall på sin første meningsmåling i mars 2005.

Framveksten av diverse nei-standpunkt som *des non (non antifédéraliste, non antilibérale, non antiturc, mais aussi non antigouvernemental)*²²⁴ blir kommentert, i tillegg til fremveksten av holdninger som er *anti-Raffarin* og *anti-Chirac*²²⁵ og kan underbygge hypotese nummer en om *politisk mistillit*²²⁶. Tilhengerne av konstitusjonen blir tilegnet standpunkt som *des "oui, mais", des "oui, si" ou des "oui, à moins que"*²²⁷. Oppslutningen om ja-siden er fallende, og en manglende kampanjeføring fikk noe av skylden for denne utviklingen. Et suverenitets-nei blir antydnet, og dette viser en anti-Europeisk holdning som svarer til hypotese nummer to, *anti-Europa*²²⁸, som er begrunnet med en negativ innstilling ovenfor europeisk integrasjon. Et slikt nei illustrerer viktigheten av å først få orden innad i Frankrike, før man kan gi fra seg kontroll over sitt eget land. Retoren ønsker at velgerne skal støtte opp om ja-siden og gjennomskue nei-sidens svake argumenter og påstander. Til tross for at det aldri blir eksplisitt skrevet hvilket standpunkt retoren har, går det frem av kritiske utsagn til nei-siden at retoren ønsker å vedta konstitusjonen ved folkeavstemningen.

Argumentasjonen til retoren veksler fra at en nei-seier vil få alvorlige konsekvenser til at den ikke vil få konsekvenser for verken konstruksjonen av Europa eller Frankrike sin posisjon i Europa. Årsakene til at enkelte inntar et negativt standpunkt til konstitusjonen blir begrunnet med den økonomiske og sosiale situasjonen i Frankrike som kan ha konsekvenser for *presidenten og regjeringens popularitet* og dermed

²²⁴ Lederartikkel le Figaro 25. januar side "Treize ans après" av Alexis Brézet

²²⁵ Lederartikkel le Figaro 11. februar side "Les nuages du non" av Alexis Brézet

²²⁶ Jfr. avsnitt 1.2

²²⁷ Lederartikkel le Figaro 25. januar side "Treize ans après" av Alexis Brézet

²²⁸ Jfr. avsnitt 1.2

underbygger hypotese nummer fire²²⁹. Retoren har forståelse for at det er vanskelig for ja-siden å vinne frem, og særlig når sentrale politiske partier er mer opptatt av å forberede seg til presidentvalget i stedet for å fokusere på folkeavstemningen; *pendant que le PS jette les fondements d'un programme pour la présidentielle, la campagne pour le oui ne décolle pas*²³⁰. Uttrykket *couper l'herbe sous le pied*²³¹ blir brukt for å ytre et ønske om å overgå rettferdigheten og ta saken i egne hender. Ja-siden ønsker å stoppe nei-sidens framvekst før de får et for stort forsprang. Det som kan gi ja-siden større oppslutning, og oppfylle agonistiske begrep, er at flere velgere ikke avgir stemme ved folkeavstemningen.

5.9 Retor 6: Leserinnlegg le Figaro

Lederartiklene i le Figaro ga et høyt antall sentrale begreper, og når det gjelder leserinnleggene er de fleste av disse sammenfallende. Den kvantitative analysen av leserinnleggene i le Figaro avdekket følgende sentrale begreper :

- la Constitution (41 forekomster)
- la Turquie (39 forekomster)
- l'Europe (36 forekomster)
- l'adhésion (24 forekomster)
- le référendum (22 forekomster)
- le non (22 forekomster)
- l'Union (19 forekomster)
- le Président (14 forekomster)
- les Français (12 forekomster)
- le oui (11 forekomster)

I forhold til lederartiklene er det kun begrepene *l'adhésion*, *le président* og *les Français* som er nye, mens begrepene *l'euro péen*, *Jacques Chirac* og *Bolkestein* har

²²⁹ Jfr. avsnitt 1.2

²³⁰ Lederartikkel le Figaro 19.-20. mars "Signal d'Alarme"

²³¹ Lederartikkel le Figaro 5-6 mars "L'ambition européenne"

falt bort. Dette viser at debatten er mer eller mindre sammenfallende, og det kan illustrere en strengere kontroll over hvilke leserinnlegg som blir trykket i avisen.

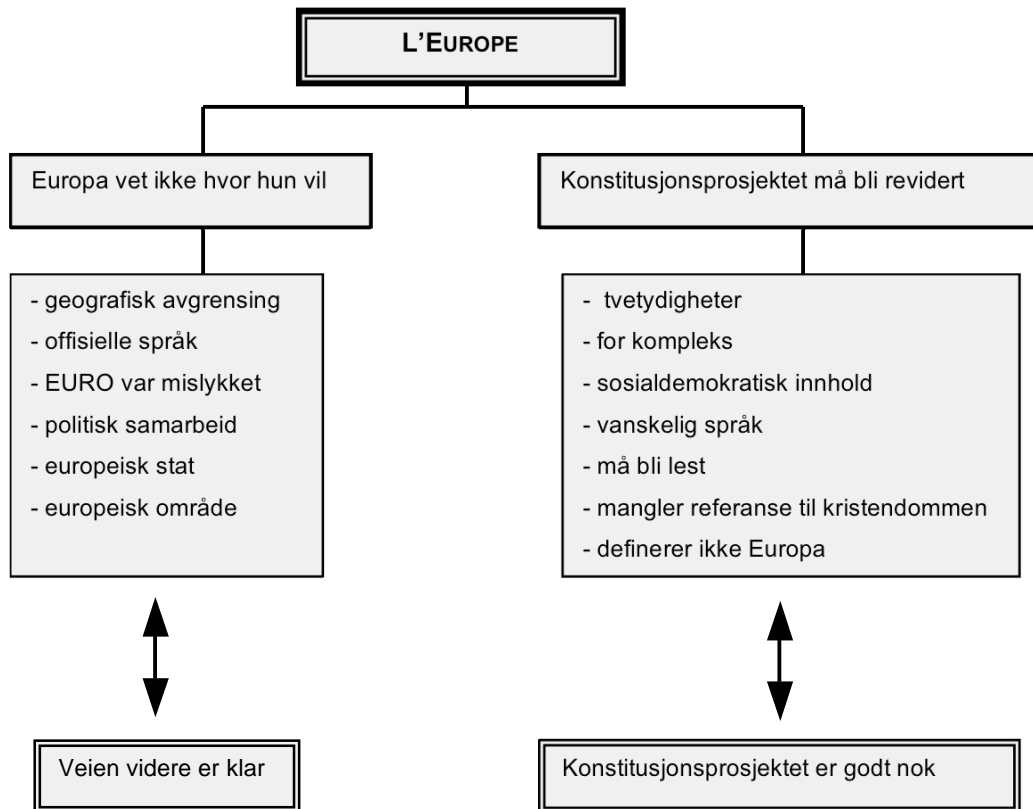
Dersom det skulle blitt tatt høyde for alle begrepene i den kvalitative analysen ville den blitt uoversiktlig og komplisert. Enkelte beslektede begrep blir derfor kombinert i analysen. Dette bidrar til å belyse flere ulike sider ved nøkkelordene, og det er *l'Europe* og *la Turquie* som er overordnede nøkkelord. Begrepene *la Constitution* og *l'Union* blir analysert sammen under *l'Europe* fordi argumentasjonen omkring dem i stor grad dreier seg om Europa og Europas framtid med eller uten en konstitusjon. Begrepene *le non*, *le oui*, *l'adhésion* og *le référendum* blir analysert under begrepet *la Turquie* fordi de er beslektede ord i denne sammenhengen.

Både *l'Europe* og *la Turquie* er *djevelnøkkelord*, og de vil ta til seg ondebegreper i klyngene fordi retoren har et negativt syn på både Europa og folkeavstemningen.

5.9.1 L'Europe

Retoren er bekymret for Europas framtid, EUs uendelige utvidelser og språkbarrierene som eksisterer i dagens EU. Konstitusjonen for EU blir omtalt negativt, og dette illustrerer hypotese nummer seks om *konstitusjonsteksten*²³². Nøkkelordet *l'Europe* tar til seg to overordnede argument; at kontinentets framtid er usikker, og at det på bakgrunn av dette er behov for en revidering av konstitusjonsprosjektet.

²³² Jfr. avsnitt 5.3.2

Modell 10: Retor 6, djevelnøkkelordet *l'Europe*

En geografisk avgrensning av Europa og EU kan ekskludere enkelte land fra å bli med i EU. Det er i denne debatten Tyrkia blir trukket frem, og det blir sagt at et Europa som inkluderer Tyrkia klart vil endre sin natur; *une Europe englobant la Turquie changerait profondément sa nature actuelle*²³³. Drømmen er en stor økonomisk union uten indre grenser innenfor et klart avgrenset geografisk område i tråd med en uttalelse av tidligere president Valéry Giscard d'Estaing om at man ikke kan ha håp om å utvikle en europeisk nasjonalitet i et Europa uten grenser; *on ne peut espérer de développer une citoyenneté européenne dans une Europe dépourvue de frontières*²³⁴. Parallelt med problematikken omkring en manglende geografisk avgrensning for EU blir også problemet med offisielle språk tatt opp. Etter hvert som nye medlemsland har kommet til, har også antallet språk økt kraftig. Unionen har ikke ett offisielt språk. Kommunikasjonen foregår i hovedsak på engelsk, fransk eller tysk. Denne argumentasjonen går innunder hypotese nummer tre om *EU-kritikk*²³⁵ fordi de

²³³ Leserinnlegg le Figaro 29. November "Union européenne"

²³⁴ Leserinnlegg le Figaro 8. mars "Europe"

²³⁵ Jfr. avsnitt 1.2

nødvendige grepene som må bli tatt for å gjøre unionen mer velfungerende ikke blir gjennomført.

Europas utvikling og fremtid er usikker. Er det en europeisk stat eller et europeisk område som blir resultatet? Ingen vet hvordan Europa vil utvikle seg, eller hva skjebnen byr på, i løpet av de neste 20 årene. Disse usikre oppfatningene avslører et agonistisk forhold til en periode der Europa visste hvor veien gikk videre, og fremtiden var klargjort. Et forsøk på å bevege seg fremover var innføringen av felles myntenhet som burde bidra både til økonomisk vekst og utvikling. Euroen er verdens største kontantvaluta, men til tross for dette er den franske økonomiske veksten lavere enn 2%; *notre croissance est inférieure à 2%*²³⁶.

EU sammenlignes med en livbøye som kan hindre at kontinentet drukner. Ved å karakterisere EU som en livbøye fremmer retoren positive konnotasjoner, og dette blir et godebegrep til tross for at Europa samtidig omtales som et landområde som nærmest bryter sammen. Parallelt med at EU er en livbøye blir unionen kritisert for å være et system som er så komplekst og uklart at funksjonen til de ulike organene er vanskelig å forstå. Dette fører til konflikter og forvirring blant borgerne. Oppfatningen av at unionen ikke fungerer underbygger hypotese nummer to, *anti-Europa*²³⁷, som innebærer en negativ oppfatning av en europeisk integrasjon. Både en felles myntenhet og utviklingen av offisielle språk er resultater av europeisk integrasjon, og blir oppfattet som negative trekk ved unionen.

Konstitusjonsprosjektet må bli revidert, og det blir gjengitt en uttalelse av Valéry Giscard d'Estaing der han understreker *l'ambiguïté du projet européen*²³⁸; det europeiske prosjektets tvetydighet. Uttalelsen ble lagt godt merke til, og retoren mener det er spesielt å høre fra konstitusjonens far, at visjonene til bidragsyterne for byggingen av Europa er så ulike. Konstitusjonens manglende referanse til kristendommen og jødisk-kristne verdier blir kritisert, og enkelte mener at de ikke kan stemme ja til konstitusjonen med mindre denne religiøse arven eksplisiteres. Disse ondebegrepene knytter seg til konstitusjonen som dokument, og vil derfor være

²³⁶ Leserinnlegg le Figaro 3. januar "Constitution européenne"

²³⁷ Jfr. avsnitt 1.2

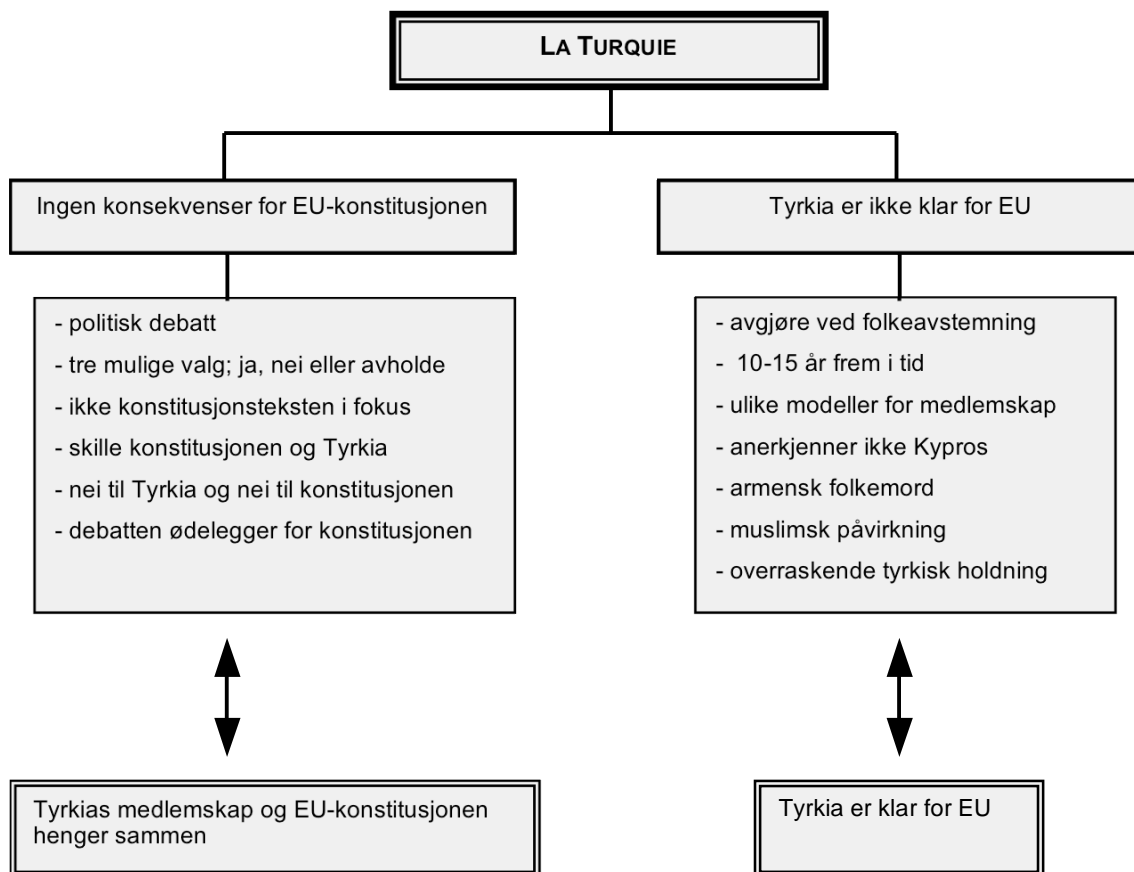
²³⁸ Leserinnlegg le Figaro 2. Februar side 12 "Constitution européenne"

sentrale i forhold til hypotese nummer seks om *konstitusjonsteksten*²³⁹. Prosjektet er ikke godt nok, og det må bli revidert for å legge et rammeverk for en trygg og sikker framtid for Europa. Konstitusjonsteksten er av en sosialdemokratisk art, inneholder for mange ulike tema, og medlemslandene kunne selv regulert mye av det som blir presentert i konstitusjonen gjennom nasjonale lover og regler. Retoren oppfordrer velgerne til å ta seg tid til å lese det fullstendige dokumentet skrevet med et vanskelig språk før de avgir sin stemme.

5.9.2 La Turquie

Jeg skrev innledningsvis at jeg velger å analysere begrepene *le référendum*, *la Turquie*, *l'adhésion*, *le non* og *le oui* samlet for å kunne kartlegge hvordan leserne argumenterer i leserinnleggene. Ordet *la Turquie* er et *djevelnøkkelord* fordi klyngene omkring det utgjøres av ondebegreper. Argumentene til nøkkelordet tar konsekvensene av at debatten om Tyrkia har forstyrret debatten omkring EU-konstitusjonen, samtidig som det blir understreket at Tyrkia enda ikke er klar for å bli med i EU. Det er i følge retoren ikke en direkte sammenheng mellom innholdet i konstitusjonen, og stemmen som blir avgitt ved folkeavstemningen. Politikerne blir oppfordret til å begrunne hva det innebærer å stemme det ene eller det andre. Enkelte mener det er best å være avholdende, andre mener det er best å stemme ja, mens flertallet av leserinnleggene i le Figaro forsvarer et nei til konstitusjonen.

²³⁹ Jfr. avsnitt 5.3.2

Modell 11: Retor 6, djevelnøkkelordet *la Turquie*

Den politiske debatten i forkant av folkeavstemningen er mangelfull i følge retoren: Det blir ikke stilt spørsmål ved de alvorlige problemene ved det franske eller europeiske samfunnet, og det blir heller ikke stilt spørsmål om folkets standpunkt i Tyrkia-spørsmålet. Oppfatningen er at det ikke blir korrekt å avholde en folkeavstemning for konstitusjonen, uten en folkeavstemning om Tyrkias medlemskap i EU. Enkelte frykter at stemmegivere oppfatter det slik at dersom de sier ”ja” til konstitusjonen, så blir Tyrkia automatisk med i EU. Ønsket om to folkeavstemninger understreker oppfatningen av at man ved å si nei til konstitusjonen nødvendigvis ikke sier nei til Tyrkia. Det blir påstått at 75% av alle franskmenn ikke ønsker at Tyrkia blir en del av EU. Hvorvidt dette tallet stemmer eller ikke kan jeg si lite om, men det er utvilsomt en sterk påstand som underbygger hypotese nummer fem; *anti-Tyrkia*²⁴⁰. Ondebegreper som at Tyrkia ikke anerkjenner Kypros som eget land og at landet står bak folkemordet mot armenerne kan forsterke frykten for et EU

²⁴⁰ Jfr. avsnitt 5.3.1

med Tyrkia; *refuse toujours de reconnaître le génocide arménien et la République de Chypre*²⁴¹. For tyrkerne er det flere fordeler ved et medlemskap i EU, både med tanke på immigrasjon, flytting og skatt fra det europeiske budsjettet. Tyrkias plutselige ønske om å bli medlem av EU er overraskende for retoren. Landet har gjort det som er mulig for å frigjøre seg fra utenlandsk påvirkning fra europeiske kulturer; *une sorte d'« éloignement » ou d'isolationnisme du pays par rapport aux cultures européennes*²⁴². Tyrkerne har et ønske om å bli blant sine egne; blant andre tyrkere. Derfor blir det stilt spørsmål ved hvem som egentlig ønsker landet integrert i EU. Svaret som blir gitt er at dette må være økonomiske grupper som har gode venner i regjeringen eller parlamentet. Dette forblir en antagelse, og blir ikke ytterligere drøftet i leserinnleggene.

Folkeavstemningen gjør det mulig å uttrykke misnøye med statslederne som underbygger hypotese nummer en om *politisk mistillit*²⁴³. President Chirac er positiv til at Tyrkia skal inkluderes i Europa; *M. Chirac a déclaré soutenir l'entrée de la Turquie en Europe*²⁴⁴, og dette kan føre til at flere velgere stemmer nei til EU-konstitusjonen. Presidenten forsøkte å understreke at et tyrkisk medlemskap og EU-konstitusjonen var to adskilte saker, men enkelte mener likevel at de to avgjørelsene henger sammen. Tyrkias skjebne i EU bør bli avgjort etter folkeavstemningen om EU-konstitusjonen. Først da er det mulig å ta en korrekt avgjørelse. President Chirac ser for seg at problemet vil være mindre påtrengende når det har gått 10-15 år, og sannsynligheten for at Tyrkia da blir avvist oppfatter Chirac som liten. Diskusjonen om hvordan medlemskapet kan fungere avslører to muligheter; en *adhésion pure et simple* eller *un partenariat privilégié*²⁴⁵. Den første modellen innebærer et vanlig medlemskap i EU, mens den andre modellen blir en spesialavtale mellom EU og Tyrkia.

²⁴¹ Leserinnlegg le Figaro 4. februar "Constitution européenne"

²⁴² Leserinnlegg le Figaro 15. desember "Turquie"

²⁴³ Jfr. avsnitt 1.2

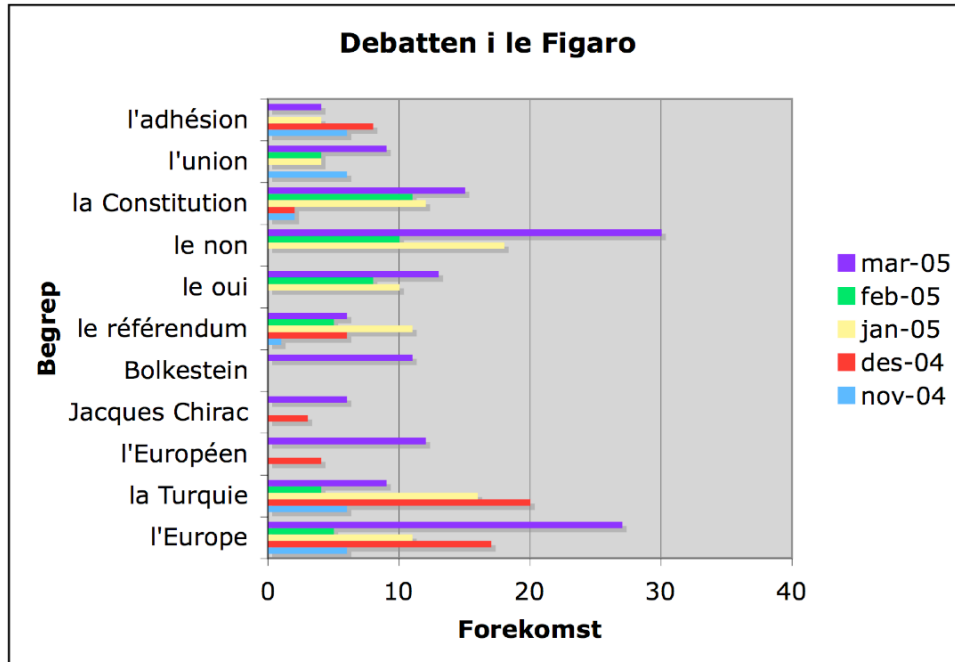
²⁴⁴ Leserinnlegg le Figaro 1. november "Turquie"

²⁴⁵ Leserinnlegg le Figaro 29. november "Union européenne"

5.10 EU-syn i Le Figaro

Analysen av lederartiklene og leserinnleggene i le Figaro har avdekket at debatten omkring konstitusjonen, EU og folkeavstemningen gir et nyansert bilde av situasjonen. Det er en overraskende likhet mellom de sentrale begrepene i lederartiklene og i leserinnleggene, og dette kan skyldes en strengere redaksjonell kontroll over leserinnlegg enn det som er tilfellet i de andre avisene i utvalget. Den kvantitative analysen viser at debatten som utspilte seg i lederartiklene og leserinnleggene i stor grad konsentrerte seg om de samme temaene. De fleste nøkkelordene er sammenfallende, men dem som ikke er det er *l'européen*, *Chirac* og *Bolkestein* for lederartiklene og *l'adhésion*, *l'Union*, *le Président* og *les français* for leserinnleggene.

De sentrale temaene blir diskutert ulikt i løpet av perioden fra november 2004 til mars 2005, og debatten går derfor gjennom en utvikling i løpet av disse månedene. Grafen under illustrerer dette:

Graf 3: Forekomst av begrep i le Figaro

Debatten omkring Tyrkia var tilstede hver måned bortsett fra i februar, og den var ekstra sterk i desember 2004 og januar 2005, mens debatten om Europa var sterkt

tilstede i desember 2004 og mars 2005. Andre observasjoner er at *le non* har sterke representasjoner både i januar og mars, mens *le oui* står svakere i tekstene. Dette kan avsløre avisens EU-syn som mer skeptisk til EU og konstitusjonen enn tidligere antatt. Avisen fremmer et bestemt syn på både konstitusjonen, EU, Europa og politiske ledere i Frankrike.

Analysen av nøkkelordet *l'Europe* for lederartiklene i avisen viste at dette begrepet både er positivt og negativt i forhold til EU og EU-konstitusjonen. Dette uttrykker et nyansert EU-syn, men denne tendensen ble ikke registrert ved analysen av de øvrige nøkkelordene for avisen. Det er derfor mulig denne dobbeltheten har med begrepet i seg selv å gjøre. Europa-begrepet er meget generelt, og det gjelder i stor grad også begrepene som ble analysert parallelt (*l'euro péen* og *la Turquie*). Tyrkia-begrepet hadde færre nyanser i klyngen, men avisen presenterte både positive og negative syn på kandidatlandet.

De fleste hypotesene som ble presentert innledningsvis er relevante for innholdet i avisen. Først og fremst, vil hypotesen nummer tre om *EU-kritikk*²⁴⁶ spille en sentral rolle siden det blir uttrykt en skepsis mot en integrasjon av nye medlemsland. Ettersom debatten om Tyrkia står sentralt i begge sjangrene vil hypotese nummer fem, *anti-Tyrkia*²⁴⁷, kunne bidra til å forklare avisens EU-syn. Hypotese nummer en om *politisk mistillit* og nummer seks om *konstitusjonsteksten*²⁴⁸ står sentralt i tillegg til at den fjerde hypotesen *presidenten og regjeringens popularitet*²⁴⁹ er gjeldene for enkelte lederartikler. Innholdet i avisen fremmer et negativt syn på EU og konstitusjonen. Skillet mellom en debatt om Tyrkia og en debatt om konstitusjonen er uklart, og dette kan ha bidratt til at debatten i avisen i mindre grad handlet om sakens kjerne; nemlig folkeavstemningen og konstitusjonsteksten. President Jacques Chirac blir kritisert for å være en dårlig beslutningstaker, og en dårlig leder. Retorene ser fremover, men er usikre på hvordan fremtiden blir for Europa og EU. De er skeptiske til en integrasjon av Tyrkia i unionen, og dette blir begrunnet med at landet har en annen historie og bakgrunn enn øvrige medlemsland.

²⁴⁶ Jfr. avsnitt 1.2

²⁴⁷ Jfr. avsnitt 5.3.1

²⁴⁸ Jfr. avsnitt 1.2 og avsnitt 5.3.2

²⁴⁹ Jfr. avsnitt 1.2

Kapittel 6: Avsluttende bemerkninger

6.1 Innledning

Den kritisk retoriske analysen som har blitt gjennomført i denne studien tok utgangspunkt i Kenneth Burke sin klyngeanalyse²⁵⁰. Det har blitt tatt høyde for klyngeanalytiske begreper som *verdenssyn* (EU-syn), *gudebegreper*, *djvelbegreper*, *godebegreper*, *ondebegreper* og *nøkkelord*. Metoden blir ofte brukt til å analysere et fåtall, eller en enkelt, tekst. Jeg har analysert omkring 100 tekster, og dette viser at klyngeanalysen med fordel kan bli benyttet for å avdekke ulike retorers oppfatninger. Det er et omfattende arbeid som må bli lagt ned dersom klyngeanalysen skal gjennomføres på et stort antall tekster, og analysemetoden krever gjentatt gjennomlesing av det empiriske materialet.

Målet for studien var at en analyse av lederartikler og leserinnlegg fra tre franske aviser kunne gi en forståelse av opinionsdanning og opinionsendring som politisk prosess. Avissjangrene som ble studert var lederartikler og leserinnlegg fra avisene *le Monde*, *l'Humanité* og *le Figaro*. Debatten som ble undersøkt empirisk gjennom disse avisene omhandlet EU og EU-konstitusjonen og folkeavstemningen som ble avholdt i Frankrike i mai 2005. Det ble satt opp underliggende spørsmål for analysen. Disse er.

- Hvordan kan skribentenes ordvalg bidra til å si noe om deres syn på EU og EU-konstitusjonen?
- Hvilke tema blir tatt opp til debatt i avisenes lederartikler og leserinnlegg?

²⁵⁰ Burke (1959)

- Foregår det en endring i debatten innenfor tidsperioden fra november 2004 til mars 2005?
- Kan eksisterende forskningshypoteser bli bekreftet eller avkreftet gjennom denne empiriske studien og dermed hjelpe å forstå hvorfor den franske befolkningen stemte nei til konstitusjonen?

Analysen av lederartiklene og leserinnleggene har bidratt til å belyse disse forskningsspørsmålene, og gjennom klyngeanalysen ble avisenes EU-syn avdekket, samtidig som det har blitt klart hvilke av forskningshypotesene som er relevante. En mer standardisert klyngeanalyse kan ha en annen skjematisk fremstilling enn det som ble gjort i denne studien, men når det gjelder klyngeanalysen er det opp til forskeren selv å fremstille det skjematisk. Variantene er derfor mange, og for denne studien har oppstillingene en sammenheng med det store antallet tekster som har blitt analysert, kombinert med at det i stor grad er en analyse av argumentasjonen som underbygger og forsterker nøkkelordenes betydning for retoren. Retoren bestod av alle individuelle lederartikler, og alle individuelle leserinnlegg. De ulike tekstene har derfor ulike forfattere, men det var likevel hensiktsmessig å samle alle tekstene under seks ulike *konstruerte retorer* siden det var lederartiklene og leserinnleggenes syn på EU og EU-konstitusjonen som ble studert. Fordelene med å bruke klyngeanalysen var nettopp dette; at det var mulig å analysere et stort antall tekster, kombinere dem til å ha en felles stemme og deretter sammenligne dem både innad i avisen og på tvers av de tre avisene.

6.2 Oppsummering

Nøkkelordene som ble avdekket for de tre avisene, og de øvrige sentrale begrepene, har vist at det var både relevante og mindre relevante tema som stod i fokus i forhold til EU-konstitusjonen. De analyserte nøkkelordene er et resultat av skribentenes ordvalg, siden det er disse ordene som har høyest hyppighet eller kraftigst intensitet. Nøkkelordene for de tre avisene er:

- le Monde: le référendum (djevelnøkkelord for lederartikler), la Turquie (djevelnøkkelord for leserinnlegg) og l'Europe (djevelnøkkelord for leserinnlegg)
- l'Humanité: la Constitution (djevelnøkkelord for lederartikler), la Turquie (djevelnøkkelord for lederartikler), le référendum (djevelnøkkelord for lederartikler) og le non (gudenøkkelord for leserinnlegg)
- le Figaro: l'Europe (gude- og djevelnøkkelord for lederartikler) og le référendum (gudenøkkelord for lederartikler), l'Europe (djevelnøkkelord for leserinnlegg) og la Turquie (djevelnøkkelord for leserinnlegg)

Nøkkelordene viser at det ikke var det politiske innholdet i konstitusjonen som ble tatt opp til debatt, men heller en vurdering av prosessen fram mot folkeavstemningen om konstitusjonen. Debatten omkring Tyrkia er nøkkelord for alle avisenes leserinnlegg, og dette viser at et tema som ikke hadde direkte relevans for folkeavstemningen likevel fikk stor betydning gjennom mediedebatten. Det er en høy andel *djevelnøkkelord*, og dette forsterker oppfatningen om at avisene har et negativt syn på EU og EU-konstitusjonen. De er skeptiske til metodevalget for å ta avgjørelsen, de er skeptiske til en Tyrkisk integrasjon og de er skeptiske til konstitusjonen – og ikke minst usikre på hvordan Europa blir i fremtiden.

Ett av nøkkelordene for lederartiklene i le Figaro fungerer både som *gude-* og *djevelnøkkelord*. Lederskribentene tar sjelden endelig standpunkt, og de presenterer ulike syn på temaene som blir behandlet. Dette står i skarp kontrast til l'Humanité som tar eksplisitte standpunkt, og har det negative ordet *le non* som *gudebegrep*. Analysens agonistiske begreper ga uttrykk for motsatte verdisyn av de verdiene de overordnede argumentene i klyngene til nøkkelordene uttrykte. Den agonistiske analysen bidrar i stor grad til å avdekke en konflikt hos retoren, men siden det i denne studien er snakk om en konstruert retor var denne konflikten vanskeligere å avdekke. De agonistiske begrepene ble derfor ofte lokalisert utenfor teksten.

Det ble påvist en endring i debatten fra måned til måned for alle de tre avisene. Jeg arbeidet ut i fra fire hypoteser fremlagt av Brouard og Tiberj²⁵¹ som ga mulige årsaker til hvorfor den franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen. Gjennomgangen av materialet viste at det var nødvendig med ytterligere to hypoteser for å undersøke hvorfor den franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen; nemlig hypotese nummer fem, *anti-Tyrkia*, og hypotese nummer seks om *konstitusjonsteksten*. De nye hypotesene ble lagt til på bakgrunn av gjennomlesingen og innholdet i det tekstlige materialet, siden det viste seg at debatten om Tyrkia og debatten om konstitusjonsteksten stod sentralt i avisene. Alle de seks hypotesene er betegnende for innholdet i avisene.

Lederartiklene i både *le Monde* og *le Figaro* har innhold som faller innunder hypotese nummer en om *politisk mistillit* og hypotese nummer fire om *presidenten og regjeringens popularitet*. Det er kun lederartiklene i *l'Humanité* og *le Figaro* som har innhold som svarer til hypotese nummer fem; *anti-Tyrkia*. Tekstene i *l'Humanité* representerer i tillegg *hypotesen om politisk mistillit* og *konstitusjonsteksten*. Den nyanserte debatten i lederartiklene i *le Figaro* er, som den eneste avisen, representativ både for hypotese nummer tre om *EU-kritikk* og hypotese nummer to om en holdning som er *anti-Europa*.

Leserinnleggene i avisene har en rekke sammenfallende hypoteser, og hypotese nummer tre om *EU-kritikk* er relevant for alle tre avisene. Hypotese nummer fem om *Anti-Tyrkia* og nummer seks om *konstitusjonsteksten* er relevant for leserinnleggene i *le Monde* og i *le Figaro* mens det av disse kun er sistnevnte som har relevans for leserinnleggene i *l'Humanité*. Både *l'Humanité* og *le Figaro* har innhold som faller innunder hypotese nummer en om *politisk mistillit*, mens leserinnleggene i *le Figaro* er de eneste som støtter hypotese nummer to om en holdning som er *anti-Europa*.

Relevansen av hypotesene for hver av de seks ulike retorene kan også bli fremstilt skjematisk.

²⁵¹ Brouard og Tiberj (2006) Hypotesene er: Politisk mistillit, Anti-Europa, EU-kritikk og hypotesen om presidenten og regjeringens popularitet. Se avsnitt 1.2 for en ytterligere beskrivelse av hypotesene.

	Le Monde		L'Humanité		Le Figaro	
	Retor 1	Retor 2	Retor 3	Retor 4	Retor 5	Retor 6
Hypotese 1	x		x	x	x	x
Hypotese 2					x	x
Hypotese 3		x		x	x	x
Hypotese 4	x				x	
Hypotese 5		x	x		x	x
Hypotese 6		x	x	x		x

Tabell 4: Relevante hypoteser for de seks retorene

Av de tre avisene i utvalget er det kun i le Monde det ikke er felles hypoteser for lederartiklene og leserinnleggene. Det ble påpekt i analysen at ulikhetene i nøkkelordene for avisen kan vitne om en splid i avisens EU-syn, men dette ble avkrefte. Årsaken til dette er at, til tross for ulike nøkkelord og ulike representative hypoteser, så uttrykker begge retorene en negativ holdning ovenfor EU og EU-konstitusjonen. Det er ikke slik at den ene er positiv og den andre er negativ. De er begge negative, men uttrykker negativiteten på ulike måter og med ulik argumentasjon. De øvrige avisene har flere felles hypoteser for de to sjangrene; le Figaro har fire felles hypoteser (av fem totalt) mens l'Humanité har to felles hypoteser (av tre totalt). Dette kan være et resultat av redaksjonell kontroll over innholdet i både lederartiklene og leserinnleggene. Det kan også være et resultat av at avisenes lesere deler grunnleggende oppfatninger²⁵².

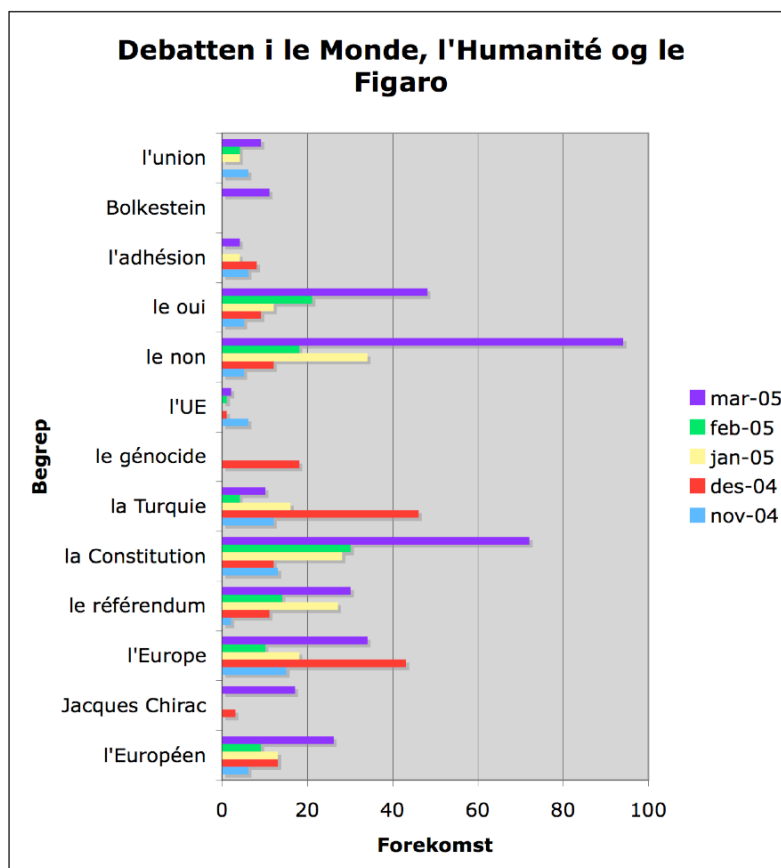
De tre avisene deler i stor grad synet på EU og konstitusjonen, og mens kritikken i l'Humanité i stor grad dreier seg om Tyrkias eventuelle medlemskap og en frykt for økt liberalisering av EU og Europa, er både le Monde og le Figaro mer opptatt av selve beslutningsprosessen og debatten i forkant av folkeavstemningen. Til tross for enkelte skiller, uttrykker de seks konstruerte retorene negative oppfatninger til prosessen omkring, og i forkant av, folkeavstemningen i Frankrike. Innholdet i avisene vitner om en oppmerksomhet og bevisstgjøring av at debatten om Tyrkia ikke hører sammen med debatten om konstitusjonen, men det blir likevel viet mye plass til Tyrkia-debatten. Hvorvidt dette påvirket leserne i en eller annen retning kan jeg ikke påvise, men det er påfallende at debatten om Tyrkia var til stede i avisene på et tidlig

²⁵² Jfr. Norris' avsnitt 3.4

tidspunkt slik at dette kunne gjøre utslag på senere opinionsmålinger. Dette illustrerer tilstedeværelse av en mulig *sleeper effect*²⁵³ som kan ha bidratt til valgresultatet ved folkeavstemningen. Det er ikke mulig å påvise at det er avisenes innhold som har flyttet velgerne fra ett standpunkt til et annet, men avisene i dette utvalget og disse sjangrene støtter bevegelsen vist i tabellen fra artikkelen til Henry Milner²⁵⁴.

6.3 Konklusjon

Funnene i denne studien viser at franske lederskribenter og lesere i tre ulike aviser hadde stor interesse av å debattere EU og EU-grunnloven, i tillegg til sine politiske ledere og EUs kandidatland. Det er interessant å undersøke hvilke ord som til sammen, i de tre avisene, har høyest forekomster. Dette er hensiktsmessig for å avklare hvilke nøkkelord som ble hyppigst brukt i de tre avisene, og dermed også hva som ble hyppigst diskutert. Grafen under viser den totale forekomsten av nøkkelord i de tre avisenes lederartikler og leserinnlegg i månedene november 2004 – mars 2005.

Graf 4: Sentrale ord fra alle avisene

²⁵³ Hannah og Sternthals (1984); jfr. avsnitt 1.1

²⁵⁴ Milner (2006)

Ordenes forekomster er høyest i månedene desember 2004 og mars 2005. Dette kan tyde på at debatten først tok til i desember 2004, mens den ble intensivert og opptrappet i mars 2005. De hyppigst benyttete ordene er *l'Europe, le référendum, la Constitution, la Turquie, le non og le oui*. Problematikker omkring et eventuelt tyrkisk medlemskap i EU blir viet stor plass i avisene. Årsakene til at Tyrkia blir trukket inn i debatten begrunnes med konstitusjonens manglende spesifisering av Europa og EU som kristent. Enkelte fryktet denne manglende spesifiseringen kunne åpne veien for Tyrkia, samtidig som de antok at dersom konstitusjonen ble vedtatt ville også Tyrkia bli en del av EU.

Det er en stor variasjon i antallet forekomster, og nøkkelordene viser at problematikker omkring konstitusjonsteksten og konsekvenser for Europa ble tatt opp. Alle de seks konstruerte retorene understreker hvor viktig det er med en god offentlig debatt i forkant av folkeavstemningen. Graden av saklighet er vanskelig å fastsette, men dersom temaene i avisene blir sett i sammenheng med spørsmålene for studien går det frem at det var relevante tema som ble tatt opp. Det foregikk derimot ikke en grundig debatt om det faktiske politiske innholdet i konstitusjonen. Debatten tok et steg videre, og dreiet seg om mulige konsekvenser av en ratifisering eller forkasting av konstitusjonen. Retorene ønsker en positiv fremtid for Europa, men de er usikker på hva fremtiden innebærer.

Antagelsen som ble gjort tidligere om at franske medier ikke viser interesse for EU-politikk²⁵⁵ mener jeg er mindre gjeldende etter mine funn i denne studien. Til tross for at det kun var 100 dagsutgaver i løpet av en periode på fem måneder som virkelig tok opp problematikken omkring EU og EU-konstitusjonen, vitner de avdekkede nøkkelordene og deres forekomster om en oppmerksomhet omkring hendelsen.

Den kvalitative og kvantitative analysen som har blitt gjennomført var godt for denne studien. Avisenes syn på EU har blitt avdekket, og de tre EU-synene står etter denne studien å dømme ikke så langt fra hverandre. Det var jevnt over en skepsis til Tyrkia, negative karakteristikk av konstitusjonsinnholdet og alle avisene var kritiske til

²⁵⁵ Jfr. avsnitt 2.4

president Jacques Chirac. Dette illustrerer at mediebildet kan bli det samme, til tross for at avisene har ulikt politisk utgangspunkt.

Gjennom studien har det blitt tilført to nye hypoteser som kan bli brukt, sammen med Brouard og Tiberj sine hypoteser, til å forstå hvorfor den Franske befolkningen stemte nei til EU-konstitusjonen. Et utgangspunkt for en videre studie vil være andre sjangere i avisen, som for eksempel nyhetsartikler, featurestoff eller kronikker. Min studie kan gi grunnlag for videre studier med klyngeanalyse som analytisk utgangspunkt for et stort empirisk materiale. Metoden var egnet til å sammenligne tre aviser og deres tekstlige innhold på leder- og leserplass. De to sjangerne har ikke tidligere blitt undersøkt parallelt, men denne studien kan forhåpentligvis gi grunnlag for nye komparative analyser av lederartikler og leserinnlegg.

6.4 Litteraturliste

Albert, Pierre (2004) *La presse française*, Nouvelle édition, La documentation Française, Paris.

Allern, Sigurd (2001) *Nyhetsverdier: om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*, IJ-forlaget, Kristiansand.

Berthold, Carol A. (1976) Kenneth Burke's cluster-agon method: Its development and an application. *Communication studies*, 37, side 295-301.

Bitzer, Lloyd F. (1968) The Rhetorical Situation. *Philosophy and Rhetoric* volum 1 nr 1. Oversatt til dansk av Jens E. Kjeldsen som Den retoriske situation i *Rhetorica Scandinavia* nr 3/september 1997.

Bolkestein, Frits (2004) A union of many nations. *Asia Europe Journal* nummer 2: side 489-496.

Brouard, Sylvain og Vincent Tiberj (2006) The French Referendum: The Not So Simple Act of Saying Nay. *PS: Political Science & Politics*, 39, side 261-268.

Burke, Kenneth (1957) *The philosophy of literary form. Studies in symbolic action*. Vintage books, a division of Random House, New York.

Burke, Kenneth (1959) *Attitudes towards history*, Beacon Press, Boston.

Børhaug, Ane Elisabeth (2007) *Ny retorikk i DNA: fra Gro til Jagland til Jens*, Forlag1, Oslo.

Calhoun, Craig (2006) Constitutional Patriotism and the Public Sphere: Interests, Identity, and Solidarity in the Integration of Europe. *International Journal of Politics, Culture and Society*, volum 18, nummer 3-4, side 257-280.

- Duff, Andrew (2006) *The struggle for Europe's Constitution*, Federal Trust for Education and Research, London.
- Eldholm, Marit (2006) *Mot en europeisk grunnlov?: en diskursteoretisk analyse av Konventet for EUs fremtid*, Universitetet i Oslo.
- Encyclopædia Britannica (2008) Armenian massacres. *Encyclopaedia Britannica 2008 Ultimate Reference Suite*, Encyclopædia Britannica , Chicago
- Fairclough, Norman (1995) *Critical discourse analysis : the critical study of language*, Harlow, Longman.
- Follesdal, Andreas og Simon Hix (2005) Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *Journal of Common Market Studies*, volum 44, nummer 3, side 533-562.
- Foss, Sonja K. (1996) *Rhetorical criticism. Exploration and practice*, Waveland Press Inc, Illinois.
- Fowler, Roger (1991) *Language in the news: discourse and ideology in the press*, Routledge, London.
- Gripsrud, Jostein (2002) *Mediekultur, mediesamfunn*, Universitetsforlaget 2. utgave, Bergen.
- Habermas, Jürgen (1962) *Borgerlig offentlighet – dens fremvekst og forfall. En undersøkelse omkring et av det borgerlige samfunns grunnbegreper*. Oversatt til norsk av Elling Schwabe-Hansen, Helge Høibraaten og Jon Oien, De norske Bokklubbene 2005
- Habermas, Jürgen (2001) Why Europe needs a constitution. *New Left Review*, volum 11, september – oktober 2001, side 5-26.

- Hall, Stuart (1980) Encoding and decoding in television discourse i Hall et.al (red), *Culture Media, Language*, Hutchinson, London.
- Hannah, Darlene B. og Brian Sternthal (1984) Detecting and explaining the Sleeper Effect. *The journal of consumer research*, volum 11, september, side 632-642
- Hart, Roderick P. (1997) *Modern rhetorical criticism*. Allyn & Bacon, Massachusetts.
- Hopson-Sparks, C. Melissa (2003) Will the real Jesus please stand up? Bridging the divide between the Jesus seminar and its opponents through a Burkeian approach. Doktorgradsavhandling, Graduate Faculty of the Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Departement of Communication Studies.
- Hug, Simon og Tobias Schulz (2007) Referendums in the EU's constitution building process. *The review of International Organizations*, volum 2, nummer 2 side 177-218.
- Josselin, Jean-Michel og Alain Marciano (1995) Constitutionalism and common knowledge: Assessment and application to a future European constitution, *Public Choice*, volum 85, nummer 1-2 / oktober, 1995 side 173-188.
- Kjeldsen, Jens. E (2004) *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*, Spartacus, Oslo.
- Kjeldsen, Jens E. (2006) "Retorisk genreanalyse", i Lund Klujeff, Marie og Hanne Roer (red.) *Retorikkens Aktualitet. Grundbog i retorisk analyse*, Hans Reitzels Forlag, København.

- Larsen, Peter (1991) *Qualitative Content Analysis. Between "Critical Theory" and Semiotics*. Rønning, Helge og Knut Lundby (red.) *Media and communication : readings in methodology, history and culture*, Universitetsforlaget, Oslo
- Martinez, Jose (1984) *The Rhetoric of Social Movements: A Burkeian Analysis*. Doktorgradsavhandling, University of Arizona
- Matthews, David G. (1993) *Jim Corbett and the Sanctuary Movement: Defining a Social Movement's Rhetorical Situation*. Doktorgradsavhandling, The Pennsylvania State University
- Mekuli, Gëzim (2007) *Avdekning av Milosevics verdenssyn og publikumskonstruksjoner gjennom tre av hans taler*. Masteroppgave i informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen
- Milner, Henry (2006) *YES to the Europe I want; NO to this one. Some Reflections on France's Rejection of the EU Constitution*. *PS: Political Science & Politics*, 39, side 257-260
- Olaussen, Henning og Harriet Rudd (2005) *EUs dilemma*. *Nei til EUs skriftserie Vett*, Nummer 2, juni 2005, side 4-5.
- Quatremer, Jean (2002) *Franskmennene i Brussel*. Orban, Franck (red) *Frankrike og Europa : visjon og ambisjon*, Europaprogrammet, Oslo
- Vernet, Daniel (2002) *Frankrike mellom en utvidelse og en fordypning av EU*. Orban, Franck red. *Frankrike og Europa : visjon og ambisjon*, Europaprogrammet, Oslo
- Sarastuen, Kristian og Anders Ystad (2005) *Hva er EU*, Universitetsforlaget, Oslo
- Schwebs, Ture og Helge Østbye (2001) *Media i samfunnet*, Samlaget, Oslo

Statham, Paul og Emily Gray (2005) The European Public Sphere and Debates about Europe in Britain. Internalized and conflict driven? *Innovation: The European journal of social sciences*, volum 18, nummer 1, side 61-81, Routledge

Stewart, Susan (1990) The Rhetoric of Alcoholics Anonymous. Doktorgradsavhandling, University of Pittsburgh

Vestad, Jon Peder og Bjarte Alme (2002) *Mediespråk. Form og formidling i journalistikk*, Det norske samlaget, Oslo

Wahl-Jorgensen, Karin (2007) *Journalists and the public. Newsroom culture, letters to the editor, and democracy*, Hampton press, New Jersey

Østbye, Helge (et. al) (2002) *Metodebok for mediefag*. 2.utgave, Fagbokforlaget, Bergen.

6.4.1 Internettreferanser

Association pour le contrôle de la diffusion des media. Book 2007/2008, etablert 28.november 2008 [Internett] Tilgjengelig fra http://www.ojd.com/dyn/_files/books/160-Book-20072008-Press-Payante-GP.pdf (Sist besøkt 01.12.08)

CIA world factbook om Frankrike. [Internett] Tilgjengelig fra <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html> (Sist besøkt 01.12.08)

Europaportalen. Artikkel med navn "Schengen-samarbeid" [Internett] Tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/europatemaer/europa-justis-og-politi/Schengen-samarbeid.html?id=408885> (Sist besøkt 01.12.08)

Europaveien. Artikkel med navn "Frankrike" [Internett] Tilgjengelig på

<http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?bransje=0&cat=135&id=574&sup=464> (Sist besøkt 01.12.08)

Europaveien. Artikkel med navn "Lisboa-traktaten" [Internett] Tilgjengelig på

<http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=848> (Sist besøkt 01.12.08)

Europaveien. Artikkel med navn "Fusjonstraktaten" [Internett] Tilgjengelig på

<http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?id=717> (Sist besøkt 01.12.08)

Europaveien. Artikkel med navn "Schengen". [Internett] Tilgjengelig på

<http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=803> (Sist besøkt 01.12.08)

Europaveien. Artikkel med navn "EU-Konventet" [Internett] Tilgjengelig på

<http://europaveien.no/shownewsintro.asp?bransje=0&cat=139&id=816> (Sist besøkt 01.12.08)

France's position in NATO. [Internett] Tilgjengelig fra

http://www.diplomatie.gouv.fr/en/article-imprim.php3?id_article=8219 (Sist besøkt 17.11.08)

l'Académie française sine hjemmesider. Artikkel om Alain Decaux. [Internett]

tilgjengelig fra <http://academiefrancaise.fr/immortels/base/academiciens/fiche.asp?param=661> (Sist besøkt 01.12.08)

Norge – Delegasjonen i EU sine nettsider, artikkel med navn "Fransk Formannskap"

tilgjengelig på <http://www.eu-norge.org/norge.org/Aktuelt/Nyhetsartikler/fransk+formannskap.htm> (Sist besøkt 01.12.08)

Vetters, Regina (2007) The Constitutional Debate Revisited Patterns of public claims-making in constitutional debates in France and Germany 2001 – 2005.

[Internett] ARENA working paper, Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra

http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2007/papers/wp07_16.pdf
(Sist nedlastet 01.12.08)

Vetters, Regina, Erik Jenges og Hans-Jörg Trenz (2006) Exploring EU's social constituency: Patterns of public claims-making in constitutional debates in France and Germany. [Internett] Arena Working Paper, ARENA, Universitetet i Oslo tilgjengelig fra. http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2006/papers/wp06_18.xml (Sist nedlastet 01.12.08)

6.5 Appendix

Le Monde

November 2004

Lederartikkel 27. november side 21 "Réinventer la gauche", usignert

Leserinnlegg 2. november side 23 "La Turquie, pays Charnière" av Yves Durrieu

Leserinnlegg 2. november side 23 "Incompréhension" av Achille Vilquin

Leserinnlegg 13. november side 30 "L'Europe chrétienne" av Robert Calise

Leserinnlegg 19. november side 30 "Expliquer l'Europe" av Jean-François Merle

Desember 2004

Lederartikkel 18. desember side 25 "La Turquie, si...", usignert

Leserinnlegg 2. desember side 31 "L'Europe, la paix" av Georges Cottineau

Leserinnlegg 2. desember side 31 "Le traité de Nice" av André Chadeau

Leserinnlegg 2. desember side 31 "L'Europe barbare" av Luc Douillard

Leserinnlegg 15. desember side 32 "Une hospitalité mesurée" av Bernard Pélican

Leserinnlegg 21. desember side 23 "Deux négations, deux politiques" av Thomas Hochmann

Leserinnlegg 21. desember side 23 "Une Europe influente" av Pascal Hilout

Leserinnlegg 24. desember side 22 "Turquie et Constitution" av Gilbert Lazard

Leserinnlegg 28. desember side 23 "Turquie : raisonnement ou incantation ?" av Raymond Schwartz

Leserinnlegg 28. desember side 23 "L'Europe et ses frontières" av Roland J.-L Breton

Januar 2005

Lederartikkel 5. januar side 21 "Référendum risqué", usignert

Februar 2005

Leserinnlegg 2. februar side 16 "La machine européenne" av Chirs Ricaud

Leserinnlegg 17. februar side 21 "Anti-européens ou alter-européens ?" av Alain Garabiol

Mars 2005

Lederartikkel 17. mars side 18 "Une directive choc", usignert

Lederartikkel 23. mars side 17 "Deux discours", usignert

Lederartikkel 25. mars side 16 "Le risque Raffarin", usignert

Leserinnlegg 1. mars side 17 "Référendum" av Michel Bardet

Leserinnlegg 17. mars side 19 "Une seconde question" av Gérald Coursoux

Leserinnlegg 25. mars side 17 "Lire le projet constitutionnel européen" av Maurice Hommet

Leserinnlegg 26. mars side 16 "Vive la démocratie parlementaire !" av Rémy Meyer

Leserinnlegg 30. mars side 17 "Non, un choix respectable" av Jean Ligeour

L'Humanité

November 2004

Lederartikkel 20. november "Convaincre" av Jean-Emmanuel Ducoin

Leserinnlegg 15. November "Salutaire" av Valentin Teixeira

Leserinnlegg 29. November "Asphyxie" av Georges Leray

Desember 2004

Lederartikkel 4. desember “Belle bataille en vue” av Jean-Emmanuel Ducoin

Lederartikkel 14. Desember “Nos libertés sont en danger !” av Patrick Le Hyaric

Lederartikkel 15. Desember “La porte étroite” av Patrick Apel-Muller

Lederartikkel 16. Desember “L’obsession de Jacques Chirac” av Claude Cabanes

Leserinnlegg 14. Desember “La victoire du « non » est possible” av René Cailletaud

Januar 2005

Lederartikkel 13. Januar “Faux-semblant ou vrai débat” av Pierre Laurent

Leserinnlegg 8. Januar “Invitation à construire” av Jean Rabaté

Leserinnlegg 12. Januar “Argument” av Hugues Locquet

Februar 2005

Lederartikkel 11. Februar “Le trio de Barcelone” av Pierre Laurent

Lederartikkel 12. Februar “Le voile se déchire” av Jean-Paul Piérot

Lederartikkel 22. Februar “Pétard mouillé” av Pierre Laurent

Lederartikkel 28. Februar “Quelle connerie !” av Patrick Le Hyaric

Leserinnlegg 19. Februar “Directive scélérate” av Yvon Carras

Mars 2005

Lederartikkel 1. mars “La réunion versaillaise” av Jean-Paul Piérot

Lederartikkel 7. Mars “De la colère de Guéret au « non » à la constitution européenne” av Patrick Le Hyaric

Lederartikkel 15. Mars “Détournements” av Pierre Laurent

Lederartikkel 17. Mars “L’imposture” av Jean-Paul Piérot

Lederartikkel 19. Mars “Une dynamique de gauche” av Pierre Laurent

Lederartikkel 22. Mars “Texte en main” av Pierre Laurent

Lederartikkel 24. Mars “La preuve Bolkestein” av Maurice Ulrich

Lederartikkel 29. Mars “Les vessies ultralibérales du « oui »” av Patrick Apel-Muller

Lederartikkel 30. Mars “La gauche retrouvée” av Pierre Laurent

Leserinnlegg 2. Mars “Problématique” av Gérard Clément

Leserinnlegg 7. Mars “Bel exemple de pluralisme” av Jean-Claude Jacob

Leserinnlegg 9. Mars “Dîner de cons” av Charles Merrain og “Salvateur” av Étienne Ugolini

Leserinnlegg 10. Mars “Expression” av Michel Garnier

Leserinnlegg 12. Mars “Contre-pied” av Daniel Colliard

Leserinnlegg 14. Mars “Histoire” av A. Alluin

Leserinnlegg 19. Mars “Le contenu du projet” av Maurice Desjardins

Leserinnlegg 21. Mars “Bon sens” av Alain Auger

Leserinnlegg 23. Mars “Insupportable” av Arnaud Chabalier

Leserinnlegg 25. Mars “Mûre réflexion” av Antoine Barreteau

Leserinnlegg 5. Mars “Convaincu” av André Rouy

Le Figaro

November 2004

Leserinnlegg 1. November side 11 ”Turquie” av Claude Marcelot

Leserinnlegg 22. November side 11 ”Constitution européenne” av Jean-Marc Schuller

Leserinnlegg 23. November side 13 ”Constitution européenne” av Constantin Barutciski

Leserinnlegg 29. November side 12 ”Union européenne” to innlegg av Raoul Altimare og André Le Lan

Desember 2004

Lederartikkel 13. Desember side 13 ”Et le projet de l’Europe?” av Michel Schifres

Leserinnlegg 2. Desember side 13 ”Europe” av Benjamin Arragon

Leserinnlegg 6. Desember side 13 ”Constitution européenne” av Roger Aki

Leserinnlegg 15. Desember side 13 ”Turquie” to innlegg av André Le Lan og Luciana Lombardi

Leserinnlegg 17. Desember side 12 ”Jacques Chirac” av J. Martine

Leserinnlegg 20 desember side 10 "Europe" to innlegg av Thierry Lebeaux og Marie-Louise Bicaïs Muller

Januar 2005

Lederartikkel 25. Januar side 12 "Treize ans après" av Alexis Brézet

Leserinnlegg 3. Januar side 10 "Constitution européenne" to innlegg av Claude Poilevey og Jean-Claude Janet

Leserinnlegg 5. Januar side 11 "Référendum" av André Le Lan

Leserinnlegg 6. Januar side 11 "Turquie" tre innlegg av Yves Dertie, D. Landucci og Jacques Guillemain

Leserinnlegg 7. Januar side 12 "Constitution européenne" av René Herçay

Leserinnlegg 27. Januar side 12 "Turquie" av D. Landucci

Leserinnlegg 29-30 januar side 12 "Turquie" av Jacques Hucliez

Februar 2005

Lederartikkel 11. Februar side 12 "Les nuages du non" av Alexis Brézet

Leserinnlegg 2. Februar side 12 "Constitution européenne" av Constantin Barutciski

Leserinnlegg 4. Februar side 13 "Constitution européenne" av Jacques Guillemain

Leserinnlegg 14. Februar side 13 "Europe" tre innlegg av Roger Aki, François Demay og Jean-Claude Janet

Mars 2005

Lederartikkel 5-6 mars side 11 "L'ambition européenne" av Yves Thréard

Lederartikkel 16. Mars side 16 "Europe, mauvaise foi et Bolkestein" av Yves Thréard

Lederartikkel 19-20 mars side 13 "Signal d'alarme" av Alexis Brézet

Lederartikkel 22. Mars side 12 "L'Europe, ennemie de l'Europe" av Michel Schifres

Lederartikkel 23. Mars side 11 "L'Europe des rapports des forces" av Pierre Rousselin

Lederartikkel 29. Mars side 8 "Un non bruyant et silencieux" av Michel Schifres

Leserinnlegg 5-6 mars side 11 "Europe" av Anna Attisani

Leserinnlegg 8. Mars side 12 "Europe" to innlegg av Jean-Claude Rodriguez og Alain Brunier

Leserinnlegg 14. Mars side 11 "Constitution européenne" av Gérard François

Leserinnlegg 22. Mars side 12 "Constitution européenne" to innlegg av Peter D. Huggins og Roger Aki

Leserinnlegg 23. Mars side 12 "Directive Bolkestein" av Jean-Claude Hegy

Leserinnlegg 29. Mars side 8 "Référendum" to innlegg av R. de Meulenaer og Roger Saintpierre